

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Συμμετοχικός Αγροπολιτιστικός Τουρισμός”

Εισηγητής: Φραγκούλης Αντώνιος

Δημήτρης Μαραγκάκης Α.Μ 4078
Αντώνης Κτενιαδάκης Α.Μ 4041

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
- Ήπιος τουρισμός	3
- Συμμετοχικός τουρισμός	5
ΜΕΡΟΣ Α: Εξετάζοντας τα σκέλη της έννοιας “αγρο-πολιτιστικός”	
1 Σχετικά με τον Αγροτουρισμό	
1.1 Ορίζοντας την έννοια του αγροτουρισμού	8
1.2 Οι δραστηριότητες στον αγροτουρισμό	12
1.3 Η φιλοξενία στον αγροτουρισμό	13
1.4 Το προφίλ του ‘αγροτουρίστα’	14
1.5 Πλεονεκτήματα και Οφέλη	15
1.6 Μοντέλα Αγροτουρισμού	17
1.6.1 Μοντέλα πολιτικής ανάπτυξης αγροτουρισμού σε χώρες της Ε.Ε	18
1.6.2 Το μοντέλο πολιτικής ανάπτυξης αγροτουρισμού στην Ελλάδα	20
1.6.3 Κοινοτική πρωτοβουλία LEADER	23
2 Τουρισμός - Κοινωνία - Πολιτισμός	
2.1 Ο ανθρωπολογικός ορισμός του πολιτισμού	32
2.2 Πολιτιστικές ανταλλαγές	33
2.3 Πολιτιστικά στοιχεία και τουρισμός	36
2.4 Πολιτιστική ταυτότητα και τουρισμός	38
2.5 Επαφές ντόπιων - επισκεπτών	39
2.6 Πολιτιστικές επιδράσεις	41
2.7 Η πολιτιστική σημασία της υπαίθρου	43
2.8 Προφίλ - Τυπολογίες τουριστών	44
2.9 Περι “αυθεντικότητας”	45
2.9.1 Αυθεντικότητα στον αγροτουρισμό	46
2.10 Το μοντέλο του μετασχηματισμού	52

ΜΕΡΟΣ Β: Επιχειρησιακές Δομές

1 Προϊόν και τρόποι διαχείρισης

1.1 Μάνατζμεντ εναλλακτικών μορφών τουρισμού.....	56
1.2 Τουριστικό προϊόν	63
1.3 Τουριστικές Επιχειρήσεις	65
1.3.1 Μικρές αγροτουριστικές μονάδες.....	67
1.3.2 Οργανική διασύνδεση αγροτουριστικού καταλύματος και τοπικής παραγωγής	68
1.4 Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί	69
1.5 Προβλή ματα αγροτουριστικών καταλυμάτων και συνεταιρισμών	74

2 Επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο “συμμετοχικό” τουρισμό

(Συγκριτική Παρουσίαση)

- Μηλιά.....	77
- Αρόλιθος.....	78
- Βάμος Α.Ε	79
- Κέδρος	81
- Αμφίκαια	82
- Ελαιώνας.....	83

3 Πρωτοβουλίες Παράλληλης Δράσης

3.1 Παλιά μοναστήρια. Διατήρηση, προστασία και ανάπτυξη	86
3.2 Τα παλιά πέτρινα σχολεία και η μετατροπή τους σε ξενώνες.....	90
3.3 Δρόμοι της ελιάς	91
3.4 Πράσινες και Λευκές τάξεις.....	95
3.5 Υπαίθρια Μουσεία. Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης	97

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ 101

ΠΗΓΕΣ..... 105

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα τις παρούσας εργασίας διαφοροποιείται κάπως από τα συνήθη θέματα που αφορούν την έννοια του αγροτουρισμού και μόνον. Εξετάζουμε πως μπορεί ο αγροτουρισμός ή πιο γενικά ο τουρισμός υπαίθρου να συνδυαστεί με τον πολιτιστικό τουρισμό. Και εδώ, όταν αναφερόμαστε στον πολιτιστικό τουρισμό δεν έχουμε να κάνουμε μόνον με μνημεία, μουσεία και εκδηλώσεις αλλά με οτιδήποτε δηλώνει την κουλτούρα μιας περιοχής, και ειδικότερα της πολιτισμικής ταυτότητας της υπαίθρου.

Στην ουσία η μια μορφή εμπεριέχεται μέσα στην άλλη και το κίνητρο που οδηγεί τους τουρίστες να επιλέξουν αυτό τον τρόπο διακοπών δεν είναι ξεκάθαρο. Σε κάθε περίπτωση όμως η πλειοψηφία τους επιθυμεί συμμετοχή σε πρόσθετες δραστηριότητες, είτε αυτές έχουν δημιουργηθεί για να έχουν ειδικά αυτούς ως αποδέκτες και έχουν ενσωματωθεί στο προσφερόμενο προϊόν, είτε πρόκειται για καθημερινές ασχολίες που τους εντάσσουν στο κλίμα της διαφορετικής καθημερινότητας που τους φιλοξενεί. Με κάθε τρόπο η εμπειρία διακοπών που λαμβάνουν μέσα από τη συμμετοχή είναι σίγουρα ένας από τους βασικούς παράγοντες που διαφοροποιεί το προϊόν.

Έτσι, στην εισαγωγή της εργασίας προσεγγίζεται πιο αναλυτικά η έννοια του συμμετοχικού τουρισμού, ενώ στο πρώτο μέρος γίνεται μια θεωρητική προσέγγιση του αγροτουρισμού και του πολιτιστικού τουρισμού, των δύο μορφών που πλέκουν τη συγκεκριμένη μορφή τουρισμού που εξετάζουμε. Στο δεύτερο μέρος μέσα από μια θεωρητική αρχικά προσέγγιση που αφορά κυρίως το προϊόν και τις τουριστικές επιχειρήσεις καταλήγουμε να παρουσιάζουμε, συγκριτικά, παραδείγματα επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτή τη μορφή τουρισμού καθώς και άλλου τύπου πρωτοβουλίες που σχετίζονται άμεσα. Όλα είναι αποτέλεσμα δευτερογενούς έρευνας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Ηπιος τουρισμός: Ειδικές και εναλλακτικές μορφές

Στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, το οικολογικό κίνημα άρχισε να αποκτά σημαντικές διαστάσεις. Αυτό έγινε εμφανές από τις διάφορες κινήσεις διαμαρτυρίας, την ίδρυση μεγάλου αριθμού οικολογικών οργανώσεων, το περιεχόμενο συνεδρίων και την καταναλωτική συμπεριφορά. Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια άρχισε να αποκτά και σημαντική πολιτική δύναμη. Το σύνθημα δεν ήταν μόνο η προστασία του περιβάλλοντος, αλλά ταυτόχρονα και η επιστροφή του ανθρώπου στη φύση και το πράσινο.

Οι εξελίξεις αυτές άρχισαν να επηρεάζουν και τον τουριστικό τομέα, πράγμα που εκδηλώθηκε με δύο κυρίως τάσεις. Αφενός με την προτίμηση των τουριστών σε ιδιαίτερες μορφές τουριστικής δραστηριότητας και αφετέρου με την ευαισθητοποίησή τους σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος. Η ευαισθητοποίηση αφορούσε κυρίως θέματα μόλυνσης του περιβάλλοντος, προστασίας από την ηλιακή ακτινοβολία, προστασίας της χλωρίδας και πανίδας, καθαριότητας, ατμοσφαιρικής ρύπανσης κλπ.

Η απομάκρυνση των τουριστών από τα συνηθισμένα τουριστικά πρότυπα του μαζικού τουρισμού άρχισε να καθρεφτίζεται σε συγκεκριμένες προτιμήσεις. Τέτοιες ήταν η ξεκούραση κοντά στη φύση, η ζήτηση φτηνών και ανεξάρτητων καταλυμάτων στην ύπαιθρο, η ανάγκη για περισσότερο ενεργητική αναψυχή, η επαφή με τον τόπο διακοπών για τους ντόπιους.

Συνέπεια των νέων τάσεων και προτιμήσεων των τουριστών ήταν η εμφάνιση μορφών τουριστικής δραστηριότητας με νέα ονόματα και περιεχόμενο, όπως:

Ενσωματωμένος τουρισμός, ο οποίος επιδιώκει την ενσωμάτωση μικρών ομάδων τουριστών στη ζωή του χωριού για ορισμένο χρονικό διάστημα, με την ενεργή συμμετοχή τους στις καθημερινές ασχολίες και δραστηριότητες των κατοίκων.

Τουρισμός με σύνεση είναι ο τουρισμός που διαφυλάσσει όχι μόνο το φυσικό περιβάλλον, αλλά και το γενικότερο κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον.

Ήπιος τουρισμός είναι ο τουρισμός που έρχεται σε αντίθεση με τον 'σκληρό' τουρισμό και ειδικότερα με τα χαρακτηριστικά του μαζικού τουρισμού, όπως τον τόπο των διακοπών (περισσότερη φύση), τον αριθμό των τουριστών (περιορισμένος),

το είδος των καταλυμάτων (μικρά και κοντά στη φύση), το πρόγραμμα κατά τη διάρκεια παραμονής (όχι τυποποιημένα, παθητικά) κλπ.

Εναλλακτικός τουρισμός είναι ο τουρισμός που διαφοροποιείται από τις συνηθισμένες σκληρές μορφές τουρισμού. Ο όρος αυτός έκανε την εμφάνισή του στις αρχές της δεκαετίας του '80 και χρησιμοποιήθηκε σε διαφημιστικά φυλλάδια ταξιδιωτικών πρακτορείων, σε εκδόσεις βιβλίων, σε διεθνείς εκθέσεις και συνέδρια, προβάλλοντας ένα νέο προϊόν και μια νέα μορφή τουριστικών διακοπών. Ο όρος αυτός έχει επικρατήσει κυρίως στην Ελλάδα, ενώ στο εξωτερικό χρησιμοποιείται περισσότερο ο όρος «ήπιος τουρισμός».

Ο επικρατέστερος ορισμός για τον ήπιο τουρισμό είναι ο ακόλουθος (Βελισσαρίου Ε.): «Ηπιος τουρισμός είναι ένας ποιοτικά αναβαθμισμένος και ιδιαίτερα φιλόξενος τουρισμός, που με διακριτική ενσωμάτωση των φιλοξενουμένων αποφέρει οικονομικά οφέλη για τους ημεδαπούς και δημιουργεί κλίμα αμοιβαιότητας μεταξύ ημεδαπών και επισκεπτών ενώ ταυτόχρονα δεν επηρεάζει ούτε το οικολογικό περιβάλλον ούτε και τον κοινωνικο-πολιτισμικό χαρακτήρα της περιοχής».

Τα τελευταία χρόνια, αντικείμενο συζητήσεων αλλά και πρακτικής έχει γίνει η αειφόρος ανάπτυξη στον τουρισμό. Σύμφωνα με τον ορισμό που έδωσε η Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, αειφόρος είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να παρεμποδίζει τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες.

Αποτέλεσμα αυτής της ερμηνείας της αειφόρου ανάπτυξης είναι η διατύπωση αρχών και οδηγιών για την αντίστοιχη πρακτική. Για παράδειγμα, το 1992, στην Παγκόσμια Διάσκεψη για το Περιβάλλον που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο της Βραζιλίας, τέθηκαν δώδεκα αρχές για την αειφόρο ανάπτυξη, ενώ η Ατζέντα 21 έθεσε εννέα στόχους για τις κυβερνήσεις και δέκα στόχους για τον ιδιωτικό τομέα

Μέχρι σήμερα έχουν δοθεί πολλοί ορισμοί του αειφόρου τουρισμού. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι «αειφόρος τουρισμός είναι μία θετική προσέγγιση με την πρόθεση της μείωσης των εντάσεων και τριβών που δημιουργούνται από τις σύνθετες αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στην τουριστική βιομηχανία, τους επισκέπτες, το περιβάλλον και τις κοινότητες οι οποίες φιλοξενούν άτομα που κάνουν διακοπές ... μία προσέγγιση η οποία εμπλέκει εργασία για τη μακρά διατήρηση της ζωής και της ποιότητας και των δύο πόρων, φυσικών και ανθρώπινων»

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού βρίσκονται στον αντίποδα του μαζικού τουρισμού και ειδικότερα του διεθνούς τουριστικού προτύπου της αγοράς που χαρακτηρίζεται από τη μαζικότητα, την επιβάρυνση του περιβάλλοντος, τη μείωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών και αποσκοπεί στη μεγιστοποίηση του κέρδους σε βάρος των τοπικών κοινωνιών, της τοπικής οικονομίας και του περιβάλλοντος.

Ως ειδικές μορφές τουρισμού μπορούν να χαρακτηριστούν γενικά αυτές που απευθύνονται σε ορισμένη κατηγορία τουριστών και δεν είναι ιδιαίτερα μαζικές. Κάθε ειδική μορφή τουρισμού έχει ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, το οποίο, λειτουργώντας ως κίνητρο, γίνεται αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο κατά τη διάρκεια παραμονής των τουριστών και δίνει το όνομά του στην ειδική αυτή μορφή.

Επίσης, στις ειδικές μορφές τουρισμού, εκτός από το προσδιοριστικό κίνητρο, μπορούν να διακριθούν και άλλα χαρακτηριστικά, όπως ο τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας του και η απαιτούμενη υποδομή, που αποσκοπούν στην ικανοποίηση των ειδικών αναγκών των τουριστών-επισκεπτών.

Ωστόσο, δεν θα πρέπει να συγχέεται η έννοια των ειδικών μορφών τουρισμού με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες διέπονται από τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν παραπάνω σχετικά με τον ήπιο χαρακτήρα των μορφών.

Κάπου εδώ θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι το βασικό στοιχείο που διαφοροποιεί τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού από τις άλλες μορφές τουριστικής ζήτησης, δεν είναι τόσο η αιτία του κινήτρου, αλλά κυρίως η μορφή της οργάνωσης και λειτουργίας των μορφών αυτών.

- Συμμετοχικός τουρισμός

Πρόκειται για μια μορφή αγροτουρισμού και πολιτιστικού τουρισμού στην οποία ο επισκέπτης δεν είναι απλός θεατής στα δρώμενα της περιοχής.

Στο συνέδριο που είχε διοργανώσει ο ΕΟΤ με την Περιφέρεια Ιονίων νήσων με θέμα «Πολιτιστικός τουρισμός στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης», παρουσιάστηκε μια πολύ ενδιαφέρουσα έρευνα του Ινστιτούτου Atlas (Ολλανδία), βασισμένη σε ένα δείγμα 30000 συνεντεύξεων, σε περισσότερους από 70 'πολιτιστικούς προορισμούς'. Ορισμένα αποτελέσματα της έρευνας αυτής ανατρέπουν μια πάγια αντίληψη για τον «πολιτιστικό» τουρισμό. Έτσι το 40% των επισκεπτών είναι νέοι μεταξύ 20 και 29 ετών, αντιστρέφοντας την εικόνα ότι οι νέοι

δεν ενδιαφέρονται για «πολιτιστικό» τουρισμό. Ενδιαφέροντα και τα άλλα αποτελέσματα, όπως π.χ. για τα κίνητρα των τουριστών «πολιτιστικού» τουρισμού και πού πάνε. Κατ' αρχήν οι τουρίστες αυτοί δεν θεωρούν τον εαυτό τους «τουρίστες πολιτιστικού τουρισμού» και μόνο. Βεβαίως κυρίως επισκέπτονται μουσεία. Καθώς όμως ο αριθμός των γνωστών μουσείων, μνημείων και πόλεων είναι πεπερασμένος και γνωστός, ιδίως στην Ευρώπη, ο ίδιος ο «πολιτιστικός τουρίστας» αναζητά εξειδικευμένες μορφές άλλων πολιτιστικών θεμάτων, όπως γαστρονομία, αρχιτεκτονική, μουσική κλπ. Κυρίως όμως -και εδώ είναι η νέα τάση- αναζητά «εμπειρίες», «συμμετοχή». Ο «μουσειακός» και «μνημειακός» πολιτισμικός τουρισμός δεν του φτάνει. Περνάμε έτσι από το (sightseeing) στο «lifeseeing», από το (cultural tourism) στο <creative tourism>.

Έτσι πολύ απλά με τον όρο «Συμμετοχικός Τουρισμός» δεν ορίζουμε τίποτε άλλο περισσότερο ή λιγότερο από μια μορφή τουρισμού όπου ο τουρίστας συμμετέχει, δεν είναι απλός θεατής στα δρώμενα. Έτσι ο τουρίστας του πολιτιστικού τουρισμού έχει την ευκαιρία πλέον να συμμετάσχει, να βιώσει, να δημιουργήσει, να ενεργοποιηθεί, να πάψει να είναι δηλαδή απλός παθητικός παρατηρητής.

Αν δημιουργηθεί, π.χ. ένα «πολιτιστικό» δίκτυο κέντρων χειροτεχνίας και παραδοσιακών επαγγελμάτων σε μια περιοχή, θα μπορεί κάλλιστα ο τουρίστας να επισκέπτεται μια σειρά εργαστηρίων όπου άλλα φτιάχνουν κεντήματα, άλλα ξυλόγλυπτα κλπ.

Ένας τουρίστας με ενδιαφέροντα «πολιτιστικού τουρισμού», με θέμα τη γαστρονομία, θα μπορεί να συμμετέχει σε ένα πρόγραμμα που θα περιλαμβάνει, π.χ., να φτιάξει τυρί, να μαζέψει σταφύλια, να βγάλει τσίπουρο, να μαζέψει χαμομήλι, να ζυμώσει ψωμί. Αυτή η ευκαιρία του δίνεται σε συνδυασμό με τον «αγροτικό τουρισμό». Έτσι, ο αγροτικός τουρισμός σε πολλές μορφές μπορεί να συνδυαστεί με τον πολιτιστικό τουρισμό. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα που ήδη έχει αποφέρει καρπούς και έχει εδραιωθεί είναι ο «Μουσικός Ιούλιος» στο Μικρό Θέατρο της Αρχαίας Επιδαύρου, όπου οι καλλιτεχνικές εκδηλώσεις υψηλής ποιότητας συνδυάστηκαν με τη Γιορτή των Καρπών της Γης. Εδώ έχουμε τη συνύπαρξη αγροτουρισμού και πολιτισμού που γεμίζει την προκυμαία του λιμανιού της Αρχαίας Επιδαύρου με χρώματα και μουσικές, με αγνά προϊόντα τοπικών παραγωγών και τον κόσμο που έρχεται να παρακολουθήσει το Φεστιβάλ, να «συμμετέχει» ταυτόχρονα και σε ένα πολύβουο πανηγύρι. Ο «μουσειακός πολιτιστικός τουρισμός» δε φτάνει, όπως δε φτάνει και ο σκέτος «μουσειακός αγροτικός τουρισμός», όπου εκτίθεται σαν

αξιοθέατο, σαν «σκηνικό», σαν «μουσείο» το αγροτικό σπίτι. Χρειάζεται συμμετοχή στα δρώμενα, συμμετοχή στη διαδικασία παραγωγής και στο κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

ΜΕΡΟΣ Α
ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ
«ΑΓΡΟ-ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ»

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ

1.1 Ορίζοντας την έννοια του αγροτουρισμού

Όπως θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ο όρος “αγροτουρισμός” έχει πλέον επικρατήσει στην ελληνική βιβλιογραφία έναντι άλλων όρων όπως “αγροτικός τουρισμός” ή “τουρισμός του αγροτικού χώρου” καθώς αποδίδει τον όρο (agrotourism) της διεθνούς φιλολογίας γύρω από το θέμα αυτό με μεγαλύτερη προσέγγιση.

Ο όρος AGROTOURISM της διεθνούς βιβλιογραφίας έχοντας πλέον καταστεί δόκιμος τόσο σε επίπεδο θεωρητικής έρευνας όσο και σε εκείνο των πρακτικών εφαρμογών υποδεικνύεται ως ο πλέον κατάλληλος για να αποδώσει δύο κυρίως βασικά σχήματα:

1) Το σχήμα που καλύπτει υποδοχή και φιλοξενία τουριστών σε αγροκτήματα, όπου οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στη ζωή των αγροτών και στις αγροτικές δραστηριότητες γενικά. Η μορφή αυτή αγροτουρισμού έχει επικρατήσει να λέγεται “farm house holidays” και είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη σε χώρες όπου η έννοια “αγρόκτημα” είναι συνυφασμένη με τη μεγάλη γεωργική εκμετάλλευση (Γερμανία, Αυστρία, κλπ)

2) Το σχήμα εκείνο που αφορά στη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζόμενων δωματίων σε εξωαστικούς μικροσυννοικισμούς και τη φιλοξενία τουριστών σ’ αυτά με το σύστημα (bed and breakfast) Η μορφή αυτή του αγροτουρισμού συναντάται ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Βρετανία, η Ιρλανδία, η Γαλλία και η Ιταλία. Κοινό χαρακτηριστικό των χωρών αυτών είναι η μικρή έκταση της γεωργικής εκμετάλλευσης και κατά συνέπεια η αδυναμία εφαρμογής αγροτουρισμού του πρώτου τύπου.

Σύμφωνα με τις μελέτες του D.getz και S.J.Page σημαντικό ρόλο στη διαφοροποίηση του αγροτουρισμού από τις άλλες μορφές τουρισμού έχει η διαμονή στις αγροτικές περιοχές, που τον ξεχωρίζουν από τις απλές εκδρομές, καθώς επίσης και η τοποθεσία των περιοχών και η συμμετοχή από μέρος των τουριστών στην αγροτική ζωή. Σημαντικό επίσης ρόλο παίζει και ο τύπος των καταλυμάτων -η αρχιτεκτονική τους- που αποτελεί μέρος της αγροτουριστικής εμπειρίας και τη διαφοροποιεί από τα κλασσικά μεγάλα ξενοδοχεία των αστικών περιοχών. Δε θα πρέπει να ξεχνάμε όμως ότι τον πιο σπουδαίο ρόλο διαδραματίζει η φύση και τα

αξιοθέατα που μπορεί να προσφέρει, καθώς και τις δραστηριότητες (όπως rafting πεζοπορία κ.ά.) σε αυτό που θέλουμε να ονομάζουμε αγροτουρισμό.

Ας γυρίσουμε όμως πίσω στη σύγκριση των δύο σχημάτων του(agrotourism). Η σύγκριση αυτή σε συνδυασμό με τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού αγροτικού χώρου, οδηγεί στην εκτίμηση ότι ένα σύστημα φιλοξενίας τουριστών σε αγροτουριστικά καταλύματα τύπου bed and breakfast προσεγγίζει περισσότερο την ελληνική πραγματικότητα. Επιπλέον προκύπτει ότι ο ελληνικός αγροτικός τομέας δύσκολα θα μπορούσε να αφομοιώσει προγράμματα που στοχεύουν στη μεγάλη γεωργική εκμετάλλευση, διότι η δομή της ελληνικής αγροτικής περιφέρειας υποδεικνύει τις μικρές οικογενειακές μονάδες όπου η απασχόληση εξαντλείται μέσα στα όρια των μελών της αγροτικής οικογένειας.

Με βάση τα όσα αναλύθηκαν θα μπορούσαμε να προσεγγίσουμε τον όρο «αγροτουρισμός» ως εξής: «Είναι εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κύρια στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών, με σκοπό την ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας, τόσο από την εκμετάλλευση των τουριστικών καταλυμάτων (ξενώνες, ενοικιαζόμενα δωμάτια) όσο και από την τροφοδοσία των τουριστικών μονάδων με προϊόντα τοπικής παραγωγής γεωργικών συνεταιρισμών» (Βαφειάδης Γ., Κοντογεώργος Χρ., Παπακωνσταντινίδης Λ., 1992).

«Αγροτουρισμός είναι εκείνη η τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, από τους απασχολούμενους κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα της παραγωγής και ειδικότερα σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών. Ακόμα, ο αγροτουρισμός στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στη συγκράτηση ή και επιστροφή του τοπικού πληθυσμού, στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας και στην άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού επιπέδου» (Αποστολόπουλος Κ., Θεοδωρόπουλος Ε., Τσακατούρα Α., ΤΕΕ)

Ο Αγροτουρισμός αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές πρωτοβουλίες που μπορεί να συνδυάσει όλες τις δυνατότητες ανάπτυξης μιας περιοχής, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει αποφασιστικά στην προστασία όχι μόνο του φυσικού αλλά και του κοινωνικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αυτής. Δεν είναι παρά μια ήπια μορφή

τουρισμού και ανάπτυξης της υπαίθρου. Είναι ουσιαστικά μια αναπτυξιακή διαδικασία, μία μορφή τουρισμού που δεν επεμβαίνει στο περιβάλλον, δεν το αλλοιώνει. Ο αγροτουρισμός φέρνει τον κάτοικο της πόλης στο περιβάλλον του χωριού, της επαρχίας, της αγροτικής ζωής και του δίνει τη «δυνατότητα» να ενσωματωθεί με τις τοπικές συνθήκες. Δε δημιουργεί υποδομές και υπηρεσίες ειδικά γι' αυτόν, με την μορφή του μαζικού τουρισμού. Δεν χρησιμοποιεί μεγάλες ξενοδοχειακές μονάδες, εμπορικά κέντρα, κέντρα διασκέδασης και όλα όσα είναι συνυφασμένα με τα μεγάλα τουριστικά ρεύματα που κάθε χρόνο κατακλύζουν τα μεγάλα θέρετρα του κόσμου και τα οποία δεν επικεντρώνονται στην επαφή με τον ντόπιο πληθυσμό, με την κουλτούρα, τον πολιτισμό, τα ήθη και την νοοτροπία των κατοίκων.

Ο αγροτουρισμός είναι μια αναπτυξιακή πρόταση η οποία μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας, προσφέροντας οικονομική άνθηση και ευμάρεια. Επιπλέον, επιτρέπει την συνέχιση της παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων που πιθανώς να είχαν εκλείψει, διατηρεί ή αναβιώνει τέχνες που διαφορετικά θα είχαν «πεθάνει», συντηρεί τις μνήμες με την αναβίωση εθίμων και παραδοσιακών εκδηλώσεων, γίνεται κανάλι επικοινωνίας των απομονωμένων περιοχών και δίνει προοπτικές στους νέους της περιφέρειας.

Με τις διάφορες δραστηριότητες, που αναπτύσσονται μέσω του αγροτουρισμού, επιδιώκεται η συγκράτηση στον τόπο του, του παραγωγικού πληθυσμού μιας περιοχής και ιδιαίτερα των ατόμων της νεαρής ηλικίας, με την εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος, αφού στις περιοχές αυτές το αγροτικό εισόδημα είναι χαμηλό και συνήθως δεν υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης άλλων κλάδων της οικονομίας.

Ο αγροτουρισμός δεν ανταγωνίζεται την κύρια απασχόληση του αγρότη, που είναι η γεωργία, αλλά έρχεται να τον ενισχύσει, με την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου τόσο του ίδιου, όσο και των μελών της αγροτικής οικογένειας.

Με τον αγροτουρισμό αναπτύσσονται νέα επαγγέλματα, που σχέση έχουν με την προώθηση και βελτίωση των τοπικών γεωργοκτηνοτροφικών προϊόντων και των τοπικών χειροτεχνικών και βιοτεχνικών ειδών. Δημιουργούνται και παρέχονται νέου είδους υπηρεσίες, που χαρακτηρίζονται από την απλότητα, τη φυσικότητα της ανθρώπινης σχέσης και γνωριμίας, τη ζεστασιά και τη γαλήνη, που δίνει το αγροτικό σπίτι, η αγροτική οικογένεια και το φυσικό περιβάλλον.

Η διαφύλαξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, της ιστορίας, της αρχιτεκτονικής, της λαογραφίας, των ηθών και εθίμων, της λαϊκής τέχνης και τέλος, η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και η προστασία των σπανίου κάλλους φυσικών περιοχών, αποτελούν βαθύτερους στόχους αυτής της δραστηριότητας.

Στον αγροτουρισμό ο τουρίστας είναι επισκέπτης, φίλος, θαυμαστής του τόπου, είναι ένας ταξιδιώτης που αναζητά τα μυστικά του τόπου, στην αυθεντικότητα και την ομορφιά του, στην ήσυχη ζωή και την φυσική κληρονομιά και όλα όσα μοναδικά και ξεχωριστά έχει να προσφέρει ο κάθε τόπος. Γι' αυτό στον αγροτουρισμό φέρνουμε τον επισκέπτη σε επαφή με την φύση, με την καλλιέργεια της γης, την περισυλλογή του καρπού, ο επισκέπτης μαθαίνει να φτιάχνει στον αργαλειό, να κεντάει, να παρατηρεί τα ζώα και τα πουλιά, να δοκιμάζει το κρασί και το τσίπουρο, να καταλαβαίνει τη σωστή ώρα του τρύγου. Του προτείνουμε δασώδη μονοπάτια, γαλήνιες λίμνες και ορμητικά ποτάμια και τον ξεναγούμε σε παλιές εκκλησιές και μοναστήρια, πέτρινα γεφύρια και αρχαιολογικά ευρήματα.

Στο σημείο αυτό είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος των Γυναικείων Συνεταιρισμών τόσο σε επίπεδο παραγωγής προϊόντων όσο και σε επίπεδο παροχής φιλοξενίας. Οι Γυναικείοι Συνεταιρισμοί σε όλη την Ελλάδα παρασκευάζουν και πωλούν τα προϊόντα του τόπου τους, διατηρώντας και διαφυλάσσοντας τις πατροπαράδοτες συνταγές και τις παλιές τεχνικές και χειροτεχνίες που κληροδοτήθηκαν από γενιά σε γενιά. Στους περισσότερους συνεταιρισμούς λειτουργούν παράλληλα εκθετήρια προς πώληση των προϊόντων. Ο Αγροτουρισμός στην Ελλάδά ξεκίνησε και συνεχίζεται στο μεγαλύτερο ποσοστό του ως γυναικεία υπόθεση κατέχοντας έτσι μια παγκόσμια πρωτιά. Δεν είναι έτσι τυχαίο το γεγονός ότι ένα μέρος των αγροτουριστικών καταλυμάτων που λειτουργούν σήμερα, δεν είναι άλλα από τα σπίτια των γυναικών αυτών.

Το ότι η δραστηριότητα αυτή ασκείται κυρίως από τις γυναίκες και μάλιστα με πολύ μεγάλη επιτυχία δεν είναι τυχαίο γεγονός, αφού η ίδια η φύση της γυναίκας φαίνεται να δένεται με τη λειτουργία του αγροτουρισμού.

Χαρακτηριστικά όπως ευαισθησία, φιλόξενη διάθεση, φροντίδα του νοικοκυριού, επιχειρηματικότητα, ευρηματικότητα, επιμέλεια, χωρίς να είναι αποκλειστικά γυναικεία προνόμια, φαίνεται να έχουν μια μεγαλύτερη απήχηση ανάμεσα στις γυναίκες. Η γυναίκα, ως κατ' εξοχήν άτομο πολυδραστήριο, έχει τη δυνατότητα, αλλά και την ικανότητα να συνδυάζει πολλές ενασχολήσεις, που αποτελούν όμως επιμέρους στοιχεία ενός αγροτουριστικού προγράμματος. Γλυκά του

κουταλιού, μαρμελάδες μέσα σε βάζα, που τα φιλοτεχνεί με τον τρόπο της, κεντήματα, υφαντά, κεραμικά, εικόνες και πολλά άλλα χειροτεχνήματα παραγόμενα από την ίδια, μπορούν να προσφέρονται στους φιλοξενούμενους, ενισχύοντας περισσότερο το ατομικό και κατ' επέκταση οικογενειακό τους εισόδημα.

Ο αγροτουρισμός, πέρα από φιλοσοφία, πέρα από μέσο πολιτικής, αποτελεί το μέσο για τη διατήρηση της μορφολογίας και προσωπικότητας των χωρών της Ευρώπης, τη διατήρηση της μοναδικότητας των τοπίων τους, αποτελεί το μέσο της επιβίωσης των λαών, ως εθνών.

1.2 Οι δραστηριότητες στον αγροτουρισμό

Η παραμονή στην ύπαιθρο μπορεί να εμπλουτισθεί με ποικίλες δραστηριότητες, με τα λεγόμενα «σπορ κοντά στη φύση» ή «σπορ περιπέτειας». Ένα ορμητικό ποτάμι μπορεί να είναι μια θαυμάσια ευκαιρία για την διοργάνωση αθλημάτων όπως το ράφτινγκ ή τα κανό. Τα περιπατικά μονοπάτια που διασχίζουν περιοχές της χώρας, αφορμή για την διοργάνωση ομάδων πεζοπορίας. Το trekking, η ορειβασία, το ποδήλατο ή η κατάβαση βουνού, η τοξοβολία, η ιππασία όλες οι μορφές δραστηριοτήτων, που συνδυάζουν τον τουρισμό περιπέτειας με την ενεργή συμμετοχή και δράση στη φύση, μπορούν να συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του αγροτουριστικού 'πακέτου'.

Ιδιαίτερη θέση όμως κατέχουν στον αγροτουρισμό οι δραστηριότητες που αξιοποιούν τα πολιτιστικά, θρησκευτικά, λαογραφικά, αρχιτεκτονικά, γαστρονομικά στοιχεία της περιοχής. Έτσι η αξιοποίηση για την δυνατότητα επίσκεψης και ξενάγησης σε παλιά μοναστήρια, εκκλησίες, γεφύρια, οινοποιεία, τυροκομεία εργαστήρια χειροτεχνίας, η συμμετοχή σε πανηγύρια και τοπικές γιορτές, στο μάζεμα της ελιάς ή του τρύγου, ακόμα και τα μαθήματα τοπικής κουζίνας, όλα μπορούν να προσδώσουν στον Αγροτουρισμό την ξεχωριστή τοπική ταυτότητα και να τον αναδείξουν σε μοναδικό προϊόν.

Στον Αγροτουρισμό είναι σαφές πως αναζητάμε την αυθεντικότητα και την μοναδικότητα σε κάθε της μορφή και έκφραση. Η Ελλάδα διαθέτει μια σημαντική και αξιόλογη ποικιλομορφία στα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά, που την κάνουν μια χώρα μοναδική. Βασισόμενη σε αυτό μπορεί να αναδείξει αυτή την πολυμορφία χωρίς λόγο να υιοθετεί αντιγραφές και να ομοιογενοποιεί το προϊόν του αγροτουρισμού. Στην Ελλάδα υπάρχει ένα ανεκμετάλλευτο δυναμικό που μπορεί να

δημιουργήσει ένα εξειδικευμένο μοντέλο αγροτουρισμού για κάθε περιοχή. Δεν υπάρχει λοιπόν κανένας τρόπος να μιμείται αντίστοιχα μοντέλα άλλα ούτε και να εφαρμόζει ένα συγκεκριμένο μοντέλο αγροτουρισμού σε μια ενιαία κλίμακα. Είτε πρόκειται για καταλύματα, είτε για επιχειρήσεις ή για όποιες δραστηριότητες αγροτουρισμού, η διαφορά έγκειται στο να ανακαλύψουμε τα μοναδικά, πρωτότυπα στοιχεία της κάθε περιοχής, τους πόρους που κανείς ακόμα δεν έχει αναδείξει ή δεν έχει σκεφθεί να αξιοποιήσει. Όσο πιο πρωτότυπα, τόσο καλύτερα αναδεικνύουμε τον αγροτουρισμό στην ιδιαίτερη και ποιοτική μορφή του. Η φαντασία και η έρευνα παίζουν μεγάλη σημασία σ' αυτή την προσπάθεια. Η αναβίωση των παραδόσεων του τόπου, τα ξεχασμένα έθιμα ή τα μουσικά ακούσματα, οι αρχιτεκτονικές τάσεις, οι παλιές τέχνες, τα μνημεία που σκέπασε ο χρόνος, η συμβολή των ηλικιωμένων να θυμηθούν παλιές συνήθειες, ιστορίες, ίχνη, μονοπάτια, συνταγές, παρασκευή ποτών. Τα πάντα στον αγροτουρισμό έχουν σημασία και μόνο οι ντόπιοι μπορούν να τα εντοπίσουν και να τα αναδείξουν. Η χώρα έχει το μοναδικό προνόμιο να διαθέτει ανεξάντλητους πόρους που διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή, σπάνια φυσική ομορφιά, ιστορία, παράδοση, γαστρονομία, αρχιτεκτονική, παραδοσιακές τέχνες, μουσική παράδοση, πολιτισμό, θρησκευτικά μνημεία, χωριά, παραδοσιακούς οικισμούς, βιότοπους, υγροβιότοπους, χλωρίδα και πανίδα, θρύλους, παραδόσεις, τοπικές γιορτές, πανηγύρια, θάλασσες, δάση, βουνά, μονοπάτια, φαράγγια, όλα σχηματίζουν μια σπάνια ποικιλομορφία παραστάσεων, εικόνων και εμπειριών δημιουργώντας έναν τόπο ευλογημένο. Το πλεονέκτημα είναι ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα με μοναδικότητα και ανομοιογένεια κι αυτό στον αγροτουρισμό δίνει το πλεονέκτημα ανάδειξης αυτής της μοναδικότητας.

1.3 Η φιλοξενία στον αγροτουρισμό

Στον αγροτουρισμό τα καταλύματα δεν είναι μεγάλες, αχανείς και απρόσωπες μονάδες. Επιβάλλεται να είναι μικρές μονάδες, πλήρως εναρμονισμένες με το περιβάλλον και την αρχιτεκτονική δόμηση του τόπου, δημιουργημένες ειδικά για τον σκοπό αυτό, είτε να είναι παλιά παραδοσιακά κτίσματα που αναπαλαιώνονται. Στον αγροτουρισμό μπορούν ακόμα να χρησιμοποιηθούν εγκαταλελειμμένα σπίτια ή οικισμοί ακόμα και παλιά πέτρινα σχολεία, αρχοντικά οτιδήποτε φανερώσει την ιστορία του τόπου και αξίζει να διατηρηθεί. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην Κύπρο διασώθηκαν με αυτόν τον τρόπο, ολόκληρα χωριά και οικισμοί που είχαν

εγκαταλειφθεί από την εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση.

Τα καταλύματα του αγροτουρισμού μπορούν ακόμα να είναι δωμάτια (ειδικά κατασκευασμένα με όλες τις ανέσεις), μέσα στον ευρύτερο χώρο ενός μεγάλου αγροτόσπιτου και αγροκτήματος (όπως συμβαίνει στη Ιταλία) όπου ο επισκέπτης έχει την εμπειρία της συνύπαρξης με την οικογένεια. Θα πρέπει όμως να είναι πολύ προσεκτικά διαμορφωμένα, κατασκευασμένα με όλο το σεβασμό στα παραδοσιακά και αρχιτεκτονικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την περιοχή, αλλά και σε όλα εκείνα που συνθέτουν την μοναδικότητα της διαμονής στην επαρχία, ούτε ένα πρόχειρο και απρόσωπο περιβάλλον. Δεν αναζητά επίσης τη διακόσμηση του αστικού σπιτιού, αλλά την χαρακτηριστική διακόσμηση ενός αγροτόσπιτου. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν αναζητά την άνεση, τις παρέες, την καθαριότητα που συνεπάγεται, τα οποία συνδυάζει με τη ζεστή φιλοξενία που θέλει να βρει σε ένα τόπο ώστε να τον αισθανθεί οικείο και να θέλει να ξανάρθει.

1.4 Το προφίλ του αγροτουρίστα

Ποιο είναι το κοινό που επιλέγει τον αγροτουρισμό; Ποιες είναι οι προτιμήσεις και τα κίνητρα των ανθρώπων, που η διαμονή στη φύση και η επιστροφή σε έναν τρόπο ζωής πιο ήρεμο και παραδοσιακό τους συγκινεί τόσο ώστε να αντιπροσωπεύουν ένα σημαντικό και συνεχώς αναπτυσσόμενο τμήμα της αγοράς;

Στον αγροτουρισμό ο τουρίστας είναι επισκέπτης, φίλος, θαυμαστής του τόπου, ένας ταξιδιώτης που αναζητά την αυθεντικότητα και την ομορφιά του στην ήσυχη ζωή, στην φυσική κληρονομιά και σε όλα τα ξεχωριστά που έχει να προσφέρει ο κάθε τόπος. Οι αγροτουρίστες αναζητούν ξεκούραση, χαλάρωση σε ένα ήρεμο περιβάλλον, σε μια προσπάθεια να αποκοπούν προσωρινά από την αστική τους καθημερινότητα. Επιζητούν την επαφή με τη φύση, προκειμένου να γνωρίσουν τόσο την αγροτική ζωή όσο και τους αγρότες. Οι ντόπιοι είναι εκείνοι που θα τους μυήσουν σε ένα διαφορετικό τρόπο ζωής και θα τους βοηθήσουν ώστε να συμμετάσχουν και οι ίδιοι σε αυτήν, απολαμβάνοντας την αυθεντικότητα της επαρχιακής ζωής, της φιλοξενίας, την καθαρότητα του τοπίου και εκείνη του περιβάλλοντος καθώς και παραδοσιακά, σπιτικά εδέσματα. Οι τουρίστες που επιλέγουν τον αγροτουρισμό ως εναλλακτική μορφή είναι συνήθως πολυταξιδεμένοι και έμπειροι, αναζητούν την ποιότητα στις διακοπές τους. Είναι άτομα που έχουν ήδη επισκεφθεί στους τουριστικούς προορισμούς με την μορφή του μαζικού τουρισμού

και επομένως είναι κορεσμένοι από το συγκεκριμένο πρότυπο. Αυτό που αναζητούν στον προορισμό είναι νέα διάσταση, μια διαφοροποίηση από τη θλιβερή ομοιογένεια που πλήττει τον μαζικό τουρισμό, επιθυμούν να γνωρίσουν από κοντά συμμετέχοντας και οι ίδιοι σε όποια πολιτιστική ή άλλη φυσική δραστηριότητα μπορεί ο τόπος να προσφέρει. Σημαντική είναι για τους τουρίστες η δυνατότητα που δίνεται μέσω του τουριστικού μοντέλου για ανθρώπινη επαφή και επικοινωνία.

Οι αγροτουρίστες ανήκουν σε ένα ευρύ ηλικιακό φάσμα. Σε χώρες της Ευρώπης που ο αγροτουρισμός έχει παράδοση δεκαετιών, αποτελεί έναν τρόπο ζωής ο οποίος απευθύνεται σε όλη την οικογένεια και διεκδικεί το ήμισυ των ετήσιων οικογενειακών διακοπών. Τα νεότερα άτομα προτιμούν να συνδυάζουν το πακέτο αγροτουρισμού με σπορ περιπέτειας, ενώ οι μεγαλύτεροι με πιο ήπιες δραστηριότητες όπως περιηγήσεις πολιτιστικού, θρησκευτικού, λαογραφικού κλπ χαρακτήρα. Από τα σπουδαιότερα όμως χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα άτομα που επιλέγουν τον αγροτουρισμό είναι το υψηλό οικονομικό αλλά και μορφωτικό τους επίπεδο. Τα άτομα αυτά θεωρείται ότι έχουν αυξημένη οικολογική συνείδηση, πολυποίκιλα ενδιαφέροντα, διάθεση για μόρφωση και πολιτιστική προσέγγιση. Δεν παρατηρούνται από τα πρότυπα της καταναλωτικής κοινωνίας και τον μιμητισμό, είναι εκλεπτυσμένοι και με υψηλές απαιτήσεις τόσο για την ποιότητα όσο και για το επίπεδο των υπηρεσιών που τους προσφέρονται. Ο αγροτουρίστας θεωρείται ποιοτικός, υψηλών προδιαγραφών και σημαντικής αγοραστικής δύναμης, ξέρει ακριβώς τι ζητάει και δεν αρκείται σε καταστάσεις που δεν τον ικανοποιούν.

Ίσως λοιπόν, οι προοπτικές που δίνει ο αγροτουρισμός θα μπορούσαν να γίνουν, μεταξύ άλλων, η διέξοδος που αναζητάει ο ελληνικός τουρισμός στην προσέλκυση επιλεκτικού και υψηλού επιπέδου τουρισμό.

1.5 Πλεονεκτήματα και οφέλη

Ο αγροτουρισμός αποτελεί μία νέα παραγωγική πρωτοβουλία τουρισμού υπαίθρου σε τοπικό επίπεδο. Ο συνδυασμός της πρωτοβουλίας αυτής με άλλες συναφείς ή παράλληλες δραστηριότητες, όπως είναι η οικοτεχνία και η αγροτική βιοτεχνία, είναι δυνατό να προκαλέσει τη λεγόμενη ενδογενή ανάπτυξη, η οποία δραστηριοποιεί τον τοπικό πληθυσμό και προκαλεί αλυσιδωτές θετικές αντιδράσεις τοπικής οικονομικής ανάπτυξης.

Αποτέλεσμα αυτής της ανάπτυξης είναι η ενίσχυση του εισοδήματος των

αγροτικών οικογενειών, μέσα από την αντιμετώπιση της υποαπασχόλησης ή ακόμα και της ανεργίας, αλλά και μέσα από τη δημιουργία νέων επαγγελματικών δραστηριοτήτων και παραγωγικών πρωτοβουλιών. Ειδικότερα ένας από τους κυριότερους στόχους της εφαρμογής αγροτουριστικών προγραμμάτων είναι η άμβλυνση της διακύμανσης της απασχόλησης. Είναι μια διακύμανση που εμφανίζεται ιδιαίτερα σημαντική στον αγροτικό τομέα, κυρίως λόγω της εποχικότητας της παραγωγής. Πέρα, όμως, από τη διακύμανση αυτή, παρατηρείται μία σημαντική υποαπασχόληση από την ίδια τη φύση των γεωργικών εργασιών, οι οποίες εναλλάσσονται μεταξύ περιόδων αιχμής και περιόδων ύφεσης.

Μια άλλη κατάσταση στο εργασιακό καθεστώς των αγροτικών οικογενειών είναι η λεγόμενη “λανθάνουσα” ανεργία, η οποία χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τα μέλη της αγροτικής οικογένειας, με την έννοια ότι τα άτομα αυτά είναι σε θέση και επιθυμούν να προσφέρουν εργασία, εάν φυσικά δίνονται οι σχετικές εξωγεωργικές ευκαιρίες, όπως ο αγροτουρισμός, στην περίπτωση μας, και συναφείς σε αυτόν δραστηριότητες.

Προκύπτει, έτσι, η αναγκαιότητα ενός συνδυασμού απασχολήσεων στον αγροτικό τομέα, με σκοπό την αντιμετώπιση της λανθάνουσας ανεργίας αφενός και τη μείωση της διακύμανσης της απασχόλησης αφετέρου. Ο συνδυασμός αυτός αποτελεί και τη στρατηγική ανάπτυξης της αγροτικής πολυδραστηριότητας (πολυαπασχόλησης), η οποία οριοθετείται βασικά μέσα από δύο συνιστώσες:

Είτε προκύπτει ως προϊόν εκπόνησης ειδικών προγραμμάτων πολυαπασχόλησης,

Είτε είναι το έμμεσο αποτέλεσμα της μετακίνησης και συνήθως της επιτόπιας απασχόλησης ενός ή περισσότερων μελών του αγροτικού νοικοκυριού έξω από την αγροτική εκμετάλλευση, σε εποχικές ή μονιμότερες θέσεις εργασίας.

Μέσα από τη μείωση της διακύμανσης της απασχόλησης, καθώς και μέσα από την καταπολέμηση της λανθάνουσας ανεργίας των μελών της αγροτικής οικογένειας, ενισχύεται το τοπικό εισόδημα, οι τοπικοί πληθυσμοί παραμένουν στις εστίες τους και πραγματώνεται έτσι η οικονομική τοπική ανάπτυξη. Με άλλα λόγια με τον αγροτουρισμό επιτυγχάνονται παράλληλες προς τη γεωργία και την κτηνοτροφία ενασχολήσεις, το αυξημένο εισόδημα που προκύπτει παραμένει στην περιοχή και ανακυκλώνεται μέσα σ’ αυτή και ενισχύεται έτσι ο κοινωνικός ιστός της περιοχής.

Πέρα όμως από τη *συμπληρωματικότητα* που επιτυγχάνεται στο αγροτικό εισόδημα και την *πρόσθετη απασχόληση* του τοπικού πληθυσμού, η *ενίσχυση της*

τοπικής οικονομίας είναι αποτέλεσμα και της ενδυνάμωσης της τοπικής αγοράς, καθώς αυτή συνδέεται οργανικά με τις αγροτουριστικές δραστηριότητες και την τοπική παραγωγή.

Αναμφίβολα, υφίσταται μία οργανική διασύνδεση μεταξύ αγροτουρισμού και τοπικής παραγωγής. Σύμφωνα με τη φιλοσοφία του αγροτουρισμού, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, είναι ανάγκη η τροφοδοσία των αγροτουριστικών καταλυμάτων να γίνεται με συνεταιριστικά κυρίως προϊόντα τοπικής παραγωγής.

Όπως προαναφέρθηκε, μετά από τη συμπληρωματικότητα του εισοδήματος και την ενίσχυση της τοπικής αγοράς, η τρίτη συνιστώσα για την τοπική οικονομική ανάπτυξη είναι η δυνατότητα εμπλουτισμού του αγροτουριστικού προϊόντος με τις λεγόμενες συναφείς ή παράλληλες δραστηριότητες της οικοτεχνίας και της αγροτικής βιοτεχνίας. Η παραγωγή παραδοσιακών χειροτεχνημάτων, ειδών λαϊκής τέχνης και παραδοσιακών εδεσμάτων στα πλαίσια του αγροτικού νοικοκυριού ή στα πλαίσια ενός οργανωμένου αγροτικού εργαστηρίου, μπορεί να ενισχύσει την τοπική οικονομία με τη διάθεση των παραπάνω προϊόντων στους αγροτουρίστες, δεδομένου ότι οι επιθυμίες τους για τα προϊόντα αυτά είναι ιδιαίτερα γνωστή στον ελληνικό χώρο.

Έτσι, το τοπικό εισόδημα δεν ενισχύεται μόνο από τη διανυκτέρευση με πρωινό, αλλά ενισχύεται συγχρόνως και από τη διάθεση των προϊόντων των συναφών προς τον αγροτουρισμό δραστηριοτήτων που προαναφέρθηκαν.

Στα πλαίσια της ανάπτυξης των παραπάνω δραστηριοτήτων δημιουργήθηκαν και λειτουργούν γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί αλλά και συνεταιρισμοί αγροοικοτεχνικού και αγροβιοτεχνικού χαρακτήρα, οι οποίοι εξειδικεύτηκαν στην κατασκευή, παρασκευή και διάθεση παραδοσιακών προϊόντων, δηλαδή χειροτεχνημάτων και εδεσμάτων.

1.6 Μοντέλα αγροτουρισμού

Πολλές τουριστικές δραστηριότητες, με τον τρόπο που αναπτύσσονται σήμερα στον αγροτικό χώρο, πιστεύεται ότι ενισχύουν τη διαδικασία αστικοποίησης της υπαίθρου, συμβάλλουν στην αποδιάθρωση της φυσικής, παραγωγικής και κοινωνικής δομής του αγροτικού χώρου και ακόμα στην αλλοίωση του ίδιου του αγροτικού τοπίου που χάνει τις ιδιότητες εκείνες που το καθιστούν ελκυστικό για τουρισμό. Οι κατηγορίες τουριστικών δραστηριοτήτων, όπως ο αγροτουρισμός,

θεωρείται ότι συναρθρώνονται αρμονικά με τους πόρους, εντάσσονται στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική δομή του αγροτικού χώρου και παράλληλα αξιολογούν και προστατεύουν το αγροτικό τοπίο.

Παρ' όλα αυτά, και παρά το γεγονός ότι εφαρμόζεται αρκετές δεκαετίες στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο αγροτουρισμός αποτελεί μία μορφή ανάπτυξης του αγροτικού χώρου, της οποίας η κοινωνική και οικονομική σημασία έχει αναγνωρισθεί σε επίπεδο πολιτικού σχεδιασμού και νομοθετικής έκφρασης σχετικά πρόσφατα, με πιο χαρακτηριστικό παραδείγματα την Κοινοτική Πρωτοβουλία ΕΕΑΟΕΚ.

Οι βασικοί παράγοντες, που επηρεάζουν την αγροτουριστική πολιτική κάθε κράτους-μέλους της ΕΕ είναι οι Κοινοτικοί Κανονισμοί και οι Οδηγίες, ο ευρύτερος πολιτικός σχεδιασμός της κάθε χώρας καθώς και οι ιδιαίτερες γεωγραφικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες, σε συνδυασμό με συγκεκριμένες εθνικές και τοπικές ανάγκες. Οι μορφές εφαρμογής αγροτουρισμού εξαρτώνται από το μέγεθος της αγροτικής εκμετάλλευσης, από την ομάδα αγοραστών στην οποία απευθύνεται το αγροτουριστικό προϊόν και από την προσφορά εξειδικευμένων υπηρεσιών.

1.6.1 Μοντέλα πολιτικής ανάπτυξης του αγροτουρισμού σε χώρες της ΕΕ

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η οργάνωση της Γαλλίας, μιας χώρας με μακρά παράδοση στο χώρο της αγροτουριστικής ανάπτυξης. Οι ιδιοκτήτες αγροτουριστικών καταλυμάτων έχουν οργανωθεί σε Ενώσεις κατά περιφέρεια, οι οποίες με τη σειρά τους έχουν δημιουργήσει μία Εθνική Ομοσπονδία. Ο ρόλος της Ομοσπονδίας είναι καθοριστικός για το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και το ^{ηαΓκβίι^} του αγροτουρισμού, αλλά και για την πληροφόρηση και την κινητοποίηση του αγροτικού πληθυσμού γύρω από τα αγροτουριστικά προγράμματα της χώρας.

Οι περιφερειακές ενώσεις και τα κέντρα διοικούνται από εκπροσώπους ιδιοκτητών, χρηστών και κρατικών υπηρεσιών, που ασχολούνται στον αγροτικό χώρο με τη γεωργία, τον τουρισμό και την οικονομία. Εκπρόσωποι των κέντρων αυτών συμμετέχουν με νόμο στις περιφερειακές επιτροπές τουρισμού.

Στη Γερμανία από την άλλη πλευρά, υπάρχει μία ιδιάζουσα μορφή αγροτουριστικής ανάπτυξης σε κρατικό επίπεδο που οφείλεται στο γεωπολιτικό διαχωρισμό της χώρας σε ομόσπονδα κράτη. Κάθε κράτος έχει τη δική του επιτροπή αγροτουριστικής ανάπτυξης, η οποία ανταποκρίνεται στις επιλογές των τοπικών υπουργείων τουρισμού ή γεωργίας και στις γενικότερες ανάγκες της πολιτείας. Όλες

οι επιτροπές υποστηρίζονται από τη Γενική Επιτροπή Ανάπτυξης Αγροτουρισμού, η οποία υπάγεται στο Κεντρικό Υπουργείο Γεωργίας.

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα του αγροτουρισμού στην Ιταλία είναι ότι παρουσιάζει μία αυτόνομη ανάπτυξη, μία ανάπτυξη δηλαδή χωρίς προγραμματισμό και ιδιαίτερη κρατική παρέμβαση. Ο αγροτουρισμός προωθείται από οργανώσεις που υπάγονται σε ευρύτερες αγροτικές ενώσεις και συννομοσπονδίες. Οι οργανώσεις αυτές συνεργάζονται με τα επιμέρους υπουργεία και ιδιαίτερα με το Υπουργείο Γεωργίας.

Στην Αγγλία, το κράτος παρεμβαίνει κυρίως με το θεσμό των κοινωνικοοικονομικών συμβούλων του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών για θέματα αγροτουριστικής ανάπτυξης. Ενεργό ανάμειξη έχει η τοπική αυτοδιοίκηση, στο βαθμό που εγκρίνει προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης και παρέχει κίνητρα για επενδύσεις.

Στην Ιρλανδία, άλλη μία χώρα με μακρά παράδοση στον αγροτουρισμό, έχει δημιουργηθεί ένας ανεξάρτητος οργανισμός, ο οποίος ασχολείται με το ιθαΓκβίι^ του αγροτουρισμού και με την προώθηση των επί μέρους συμφερόντων των μελών του. Ιδιαίτερη συμμετοχή, ειδικά με τη μορφή χρηματικών βοηθημάτων, έχει ο Ιρλανδικός Οργανισμός Τουρισμού.

Σε επίπεδο, λοιπόν, Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορεί κανείς να διακρίνει πολιτικά σχήματα αγροτουριστικού σχεδιασμού και ανάπτυξης που ξεκινούν από την πλήρη απουσία κάθε κρατικής παρέμβασης, από τη στιγμή που αρχίζει να λειτουργεί το αγροτουριστικό πρόγραμμα με την ανάθεση της διαχείρισης σε κρατικό φορέα.

Οι μορφές αυτές μπορούν να συνοψιστούν σε δύο βασικά μοντέλα οργάνωσης των αγροτουριστικών προγραμμάτων σε εθνικό επίπεδο:

- -το μοντέλο “συγκέντρωσης αρμοδιοτήτων”
- -το μοντέλο “διάσπασης αρμοδιοτήτων”

Σύμφωνα με το μοντέλο συγκέντρωσης αρμοδιοτήτων, που μία μορφή του ακολουθεί η Γαλλία, ένας κεντρικός φορέας συγκεντρώνει όλες τις υπηρεσίες που είναι υπεύθυνες για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού. Σε περιφερειακό επίπεδο, ο κεντρικός αυτός φορέας έχει τοπικά γραφεία, που είναι άμεσα συνδεδεμένα με τον κεντρικό φορέα, καθώς και με τους τοπικούς επιχειρηματίες. Ο κεντρικός φορέας έχει γενικές ευθύνες για το σχεδιασμό και την προώθηση του αγροτουρισμού, ενώ τα τοπικά γραφεία χειρίζονται τα συγκεκριμένα προβλήματα της περιοχής και τα τρέχοντα θέματα.

Στο μοντέλο διάσπασης αρμοδιοτήτων, που μορφές του εφαρμόζονται στη Γερμανία και στη Βρετανία. Ο σχεδιασμός, η ανάλυση και οι διαδικασίες αποφάσεων για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού λαμβάνονται από διάφορες κεντρικές υπηρεσίες με ανάλογες υπευθυνότητες. Το άτομο ή η τοπική αρχή που θέλει να κάνει χρήση των υπηρεσιών τους, θα πρέπει να λάβει την πρωτοβουλία προσέγγισής τους και αναζήτηση βοήθειας.

Το μοντέλο διάσπασης αρμοδιοτήτων είναι αυτό που ακολουθείται σήμερα στην Ελλάδα.

1.6.2 Το μοντέλο πολιτικής της ανάπτυξης του αγροτουρισμού στην Ελλάδα

Μέσα από το μοντέλο διάσπασης αρμοδιοτήτων διαφαίνεται ότι την ευθύνη για την αρχική πρόταση, αλλά και για την τελική αποδοχή και υλοποίηση των αγροτουριστικών έργων, φέρει η τοπική κοινωνία. Μέσα από αυτή τη διασύνδεση και λειτουργία, ορίζεται και η σχέση μεταξύ κέντρου και περιφέρειας σε ό,τι αφορά το σχεδιασμό και την εφαρμογή ενός αγροτουριστικού προγράμματος. Αφού εκδηλωθεί ενδιαφέρον από την τοπική ιδιωτική πρωτοβουλία ή τους τοπικούς φορείς, οι αρμόδιοι φορείς κεντρικού σχεδιασμού ανταποκρίνονται, δίνοντας προτεραιότητα στις περιοχές με υποβαθμισμένη γεωργία, στις νομαρχίες που έχουν ήδη προετοιμάσει έργα για την ανάπτυξη της περιοχής τους και στις κοινότητες που είναι έτοιμες να υιοθετήσουν αγροτουριστικές δραστηριότητες σε μία συνεταιριστική βάση.

Ο ορισμός της παραπάνω σχέσης καθορίζει και τους φορείς της αγροτουριστικής πολιτικής και ανάπτυξης. Σε τοπικό επίπεδο, κυρίως ως προς τη φάση της υλοποίησης, ενεργοποιούνται οι εξής φορείς: -η Νομαρχία
-οι Δημοτικές και Κοινωνικές Αρχές -οι
Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις -οι
τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι, κ.ά.

Ωστόσο, τον κύριο λόγο στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση της αγροτουριστικής πολιτικής, και κατ' επέκταση των κατευθύνσεων και μορφών των αγροτουριστικών έργων, έχουν οι φορείς κεντρικού σχεδιασμού.

Πέντε κυρίως φορείς σε επίπεδο κεντρικού σχεδιασμού (κρατικοί και ημικρατικοί) είναι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην Ελλάδα:

- το Υπουργείο Γεωργίας
- ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ)
- η Αγροτική Τράπεζα Ελλάδας (ΑΤΕ)
- η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ)
- η Γενική Γραμματεία Ισότητας (ΓΓΙ)

Ο καθένας από αυτούς έχοντας διαφορετικούς στόχους, συνδεδεμένους ως ένα βαθμό και με διαφορετικούς τύπους αγροτουρισμού

- Υπουργείο Γεωργίας

Το Υπουργείο Γεωργίας αναγνώρισε τη σημασία του αγροτουρισμού με τη λειτουργία ειδικής Υπηρεσίας στη Διεύθυνση Οικιακής Οικονομίας το 1987. Εξετάζει τον αγροτουρισμό κυρίως ως μία εναλλακτική λύση στα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα των αγροτικών περιοχών (μείωση αγροτικού πληθυσμού, χαμηλό οικογενειακό και τοπικό εισόδημα, υποαπασχόληση κ.ά.). Το Υπουργείο Γεωργίας είναι ο επίσημος φορέας της εθνικής πολιτικής στον αγροτουρισμό και το επίσημο κανάλι ενός σημαντικού μέρους των σχετικών ενισχύσεων από την ΕΕ. Η συνεισφορά του στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού ορίζεται περισσότερο από την παροχή πληροφοριών και την ανταπόκριση της ζήτησης από τους κατοίκους των αγροτικών περιοχών, παρά από το σχεδιασμό του αγροτουρισμού σε εθνική κλίμακα. Υποστηρίζει κυρίως τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες για την ίδρυση, λειτουργία και ανάπτυξη αγροτουριστικών καταλυμάτων.

- Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ)

Ενδιαφέρεται για τον αγροτουρισμό ως μια εναλλακτική και ήπια μορφή τουρισμού, σε μία προσπάθεια εξισσορόπησης της έντονης ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού και της προστασίας του περιβάλλοντος. Βασικός του ρόλος η επίβλεψη της σωστής λειτουργίας των αγροτουριστικών προγραμμάτων στα πλαίσια της τουριστικής νομοθεσίας και πολιτικής. Επικεντρώνεται στην προώθηση των παραδοσιακών οικισμών.

- Αγροτική τράπεζα Ελλάδος (ΑΤΕ)

Προσεγγίζει την αγροτουριστική ανάπτυξη με ένα γενικό τρόπο. Χορηγεί χαμηλότοκα δάνεια σε όλες τις αγροτουριστικές επενδύσεις. Είναι ένας βασικός φορέας για την προώθηση, διαφήμιση και πληροφόρηση πάνω στον αγροτουρισμό.

- Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ)

Αποτελεί την κορυφή της οργανωτικής συνεταιριστικής πυραμίδας και ως εκ τούτου και τον κορυφαίο φορέα ανάπτυξης αγροτουριστικών συνεταιρισμών στην Ελλάδα. Μέσω των πρωτοβουλιών της, οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί εντάσσονται στο συνολικό αγροτικό - συνεταιριστικό κίνημα της χώρας.

- Γενική Γραμματεία Ισότητας (ΓΓΙ)

Ο κύριος στόχος αυτού του φορέα είναι η προώθηση της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων στην καθημερινή ζωή και η αποκάλυψη του κοινωνικού και οικονομικού ρόλου των γυναικών στις αγροτικές κοινωνίες. Επικεντρώνεται στην προώθηση και υποστήριξη των αγροτουριστικών γυναικείων συνεταιρισμών.

Αν και η τοποθέτηση όλων των παραπάνω φορέων κεντρικού σχεδιασμού ως προς τον αγροτουρισμό υπήρξε ιδιαίτερα θετική, η συμβολή τους στην ανάπτυξη του δεν έχει επιφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, δηλ. την εξέλιξη του αγροτουριστικού προϊόντος σε δυναμικό στοιχείο της τουριστικής αγοράς. Αυτό το “παράδοξο” μπορεί να αποδοθεί σε δύο λόγους: στην αντιμετώπιση του αγροτουρισμού από την επίσημη πολιτεία και στο μοντέλο οργάνωσής του σε εθνικό επίπεδο.

Η εξέλιξη του αγροτουρισμού δεν αντιμετωπίστηκε από την επίσημη πολιτεία ως ένα μέρος γενικού σχεδιασμού ανάπτυξης, αλλά μάλλον ως αποτέλεσμα των Κοινοτικών επιδοτήσεων και μιας σχετικά αφηρημένης τάσης της τουριστικής αγοράς. Αυτή η αντιμετώπιση είχε ως αποτέλεσμα οι φορείς που είναι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη των αγροτουριστικών προγραμμάτων, να έχουν υποφέρει από ανεπαρκή προετοιμασία σε απαραίτητη υποδομή, εκπαίδευση και πληροφόρηση, και η εργασία τους να μην αναγνωρίζεται ή να μην κατανοείται ευρέως από το όλο σώμα των δημοσίων υπηρεσιών (*giagou*, 2000). Ωστόσο, αυτός ο τύπος ανάπτυξης απαιτεί την αναγνώριση μιας ευρύτερης προοπτικής στη σχεδιαστική διαδικασία. Χωρίς αυτή την αναγνώριση σε ολόκληρη την κλίμακα των φορέων διαχείρισης πόρων, ο αγροτουρισμός είναι πιθανό να παραμένει ως μια ασήμαντη και μη υπολογίσιμη μορφή χρήσης γης στον αγροτικό σχεδιασμό.

Το μοντέλο διάσπασης αρμοδιοτήτων που ισχύει, επιβάρυνε ακόμα περισσότερο την οργάνωση του αγροτουρισμού σε επίπεδο φορέων. Καθώς δεν υπάρχει ένας κεντρικός φορέας ως σημείο αναφοράς και συντονισμού, ο κάθε φορέας επικεντρώνεται στους δικούς του στόχους.

Επιπλέον, ακολουθώντας τις αρχές αυτού του μοντέλου, για την ανάπτυξη οποιωνδήποτε αγροτουριστικών δραστηριοτήτων σε μια αγροτική κοινότητα, είναι απαραίτητη η εκδήλωση πρωτοβουλιών και ενδιαφέροντος από τη μεριά των κατοίκων της κοινότητας, είτε ατομικά, είτε ως ομάδα. Αυτό απαιτεί από τους ενδιαφερόμενους υψηλό επίπεδο γνώσης των υφισταμένων υπηρεσιών και ικανότητα συνδιαλλαγών με τις δημόσιες υπηρεσίες. Σε ένα χώρο όπως ο αγροτικός, όπου η έλλειψη ευέλικτων δικτύων πληροφόρησης, η δυσκολία επικοινωνίας με τις κεντρικές υπηρεσίες, που βρίσκονται συγκεντρωμένες στις μεγάλες πόλεις και η περιθωριοποίηση των μειονεκτικών περιοχών, αποτελούν χαρακτηριστικά προβλήματα του ελληνικού αγροτικού τομέα, είναι εύκολο να κατανοήσει κανείς γιατί ο αγροτουρισμός έχει μία περιθωριακή θέση στο σχεδιασμό της αγροτικής ανάπτυξης.

Συμπερασματικά, ο αγροτουρισμός, από τη φύση και από τους στόχους του, δε θα πρέπει, τουλάχιστον για την ελληνική πραγματικότητα, να αφεθεί ελεύθερος στους μηχανισμούς μιας αυτόνομης ανάπτυξης. Ο λόγος είναι ότι, ακόμα και αν αναπτυχθούν αυτόνομα κάποιες πρωτοβουλίες αυτού του τύπου, είναι σχεδόν βέβαιο ότι για να επιβιώσουν, θα απαιτήσουν πολλές θυσίες του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

1.6.3 Κοινοτική Πρωτοβουλία iΕΑΟΕΚ

Ως μια πιο οργανωμένη προσπάθεια για την αγροτική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο εμφανίζεται η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER. Στόχος της είναι η ενθάρρυνση καινοτόμων πρωτοβουλιών τοπικών ομάδων, ιδιωτών κ.ά. για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων των περιοχών τους. Επίσης, επιλέξιμες ενέργειες είναι η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ αγροτικού χαρακτήρα πρωτοβουλιών των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών, εμπειριών και καλών πρακτικών μέσω του Ευρωπαϊκού Αγροτικού Δικτύου Ανάπτυξης, που ανέπτυξε η ίδια Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία αυτή, ξεκίνησε ως LEADER I (1991-1993) και συνέχισε ως LEADER II (1994-1999). Για την εφαρμογή του LEADER I, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επέλεξε από όλη την κοινότητα, 217 ομάδες τοπικής δράσης. Το πρόγραμμα LEADER I σημείωσε παραδειγματική επιτυχία και ακολούθησε το LEADER II με ρόλο συμπλήρωσης του LEADER I. Μετά την έγκριση του Γ΄

Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης δημιουργήθηκε το LEADER + (2000-2006) το οποίο είναι συνέχεια του LEADER II.

> Πρόγραμμα LEADER I

Οι στρατηγικοί στόχοι της πρωτοβουλίας τέθηκαν με ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και προσαρμοσμένοι στα δεδομένα του Ελληνικού χώρου, περιγράφονται ως εξής:

- Η ανάδειξη των τουριστικών πόρων της κάθε περιοχής
- Η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως περιηγητικός τουρισμός, οικοτουρισμός, φυσιολατρικός τουρισμός, αγροτουρισμός κλπ.
- Ανάδειξη και αξιοποίηση των φυσικών πόρων της περιοχής, που παρέχουν ευκαιρίες για τουρισμό όπως δρυμοί, λίμνες, ποταμοί, κλίμα κλπ.
- Δημιουργία υπηρεσιών τουρισμού και τουριστικών δικτύων. Για παράδειγμα κατασκευή, παραδοσιακών κατά προτίμηση, τουριστικών καταλυμάτων, ξενώνων, διευκόλυνση πρόσβασης σε δυσπρόσιτες περιοχές με την ανάπτυξη οδικού, αεροπορικού και οποιουδήποτε άλλου εφικτού δικτύου, δημιουργία και ανάπτυξη υπηρεσιών, όπως τουριστικών γραφείων, μίσθωσης οχημάτων κλπ.
- Ανακαίνιση και αξιοποίηση κτιρίων και χώρων ιστορικού, αρχαιολογικού και λαογραφικού ενδιαφέροντος, όπως κάστρα, μονές, ιστορικά μνημεία κλπ.

Κατά τη χρονική περίοδο εφαρμογής του προγράμματος πραγματοποιήθηκε ένας αρκετά σημαντικός αριθμός έργων σχετικά με την δημιουργία, ανάπτυξη, βελτίωση και οργάνωση των υποδομών σε ολόκληρη τη χώρα. Αναλυτικά:

ΦΥΣΗ ΕΡΓΟΥ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΩΝ
Νέα παραγωγική μονάδα	253
Επέκταση υφιστάμενης μονάδας	46
Ανανέωση εξοπλισμού	14
Οργάνωση λειτουργίας υφιστάμενης μονάδας	40
Δημιουργία υποδομής	427
Άλλο	27

Αριθμός έργων σε σχέση με την φύση του έργου. Στοιχεία: Υπουργείο Γεωργίας

Επίσης σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία που αναφέρονται σε εκείνη την περίοδο η επίδραση του μέτρου στην απασχόληση εργατικού δυναμικού ήταν πολύ σημαντική. Συγκεκριμένα κατά την περίοδο της εφαρμογής του LEADER I δημιουργήθηκαν 834 νέες θέσεις εργασίας από τις οποίες οι 358 αφορούσαν μόνιμες θέσεις και 476 εποχιακές θέσεις εργασίας. Επίσης σε 135 περιπτώσεις υπήρξε διατήρηση της θέσης ενώ υπό φυσιολογικές συνθήκες (αστικοποίηση, εγκατάλειψη υπαίθρου, περιορισμένες επενδύσεις) οι θέσεις αυτές θα είχαν χαθεί.

Ως φυσική συνέπεια του προγράμματος ήταν και η αύξηση των τουριστικών καταλυμάτων και των υποδομών. Μέσα σε δύο χρόνια (1991-1993) ο αριθμός νέων δωματίων έφτασε τα 1241 και νέων κλινών σε 2700 σε 279 καταλύματα σε όλη τη χώρα. Η τουριστική περίοδος στις περιοχές αυτές αυξήθηκε από 4 σε 8 μήνες. Ο διπλασιασμός αυτός σαν φυσικό αποτέλεσμα είχε την αύξηση του εισοδήματος για τους εμπλεκόμενους, τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των περιοχών και την αύξηση της δυναμικής των τόπων αυτών για επενδύσεις. Οι υποδομές αυξήθηκαν με τη δημιουργία τουριστικών γραφείων, την προβολή των περιοχών μέσω διαφημιστικών εκδόσεων και τουριστικών φυλλαδίων. Σε ολόκληρη τη χώρα σε 197 περιπτώσεις είχαμε διαμορφώσεις και αναπλάσεις του φυσικού τοπίου και των χώρων υποδοχής και διαμονής επισκεπτών. Σε 10 περιπτώσεις είχαμε προγράμματα και δράσεις που αφορούσαν την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και 77 περιπτώσεις ανάδειξης χωρών. Στα πλαίσια του προγράμματος ανάπτυξης της υπαίθρου δημιουργήθηκαν 49 νέα χιλιόμετρα δρόμων και 111 χιλιόμετρα νέων μονοπατιών.

Τα θετικά αποτελέσματα της εφαρμογής του προγράμματος LEADER I είναι πολλά και εκτείνονται σε όλους τους τομείς του ευρύτερου περιβάλλοντος εφαρμογής.

Συγκεκριμένα οι περιπτώσεις που αφορούσαν στο παραγωγικό περιβάλλον των περιοχών αναφέρονται ως αύξηση του αγροτικού και τοπικού εισοδήματος, ως αποτέλεσμα της αύξησης της τουριστικής κίνησης. Στις περιοχές αυτές στηρίχθηκε η απασχόληση και καταπολεμήθηκε το κοινωνικό φαινόμενο της ανεργίας. Η χρήση νέων τεχνολογιών οδήγησε στην αύξηση της παραγωγικότητας. Μέσω της ενιαίας στρατηγικής του προγράμματος είχαμε μια ορθολογική τουριστική παρέμβαση, ομοιόμορφη τουριστική ανάπτυξη ήπιας μορφής. Η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού οδήγησε ως φυσική συνέπεια στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου ενώ ταυτόχρονα βελτιώθηκε και η ποιότητα

των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών. Τα τοπικά προϊόντα των περιοχών προωθήθηκαν και σαν αποτέλεσμα αυτού αυξήθηκαν τα συμπληρωματικά εισοδήματα των εμπλεκόμενων σε αυτού του είδους τις εργασίες. Η διαφήμιση των περιοχών και η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών οδήγησαν σε αύξηση της τουριστικής κίνησης και φυσικά στη μεγαλύτερη προβολή των περιοχών.

Με την πρωτοβουλία αυτή αξιοποιήθηκαν τα έργα υποδομής που στηρίζονταν αυτόνομα από το Κοινοτικό Πλαίσιο στήριξης ενώ η κάθε περιοχή μπόρεσε να εκμεταλλευτεί τα, συγκριτικά με άλλες, πλεονεκτήματα που διέθετε ως τρόπο προσέλκυσης επισκεπτών.

Τα έργα που έγιναν στις περιοχές σχετικά με οδικά δίκτυα και τρόπους πρόσβασης μείωσαν τη διάρκεια των μετακινήσεων, βελτίωσαν την αναλογία των χρονοαποστάσεων και ως αποτέλεσμα αυτού παρατηρήθηκε αύξηση της επιβατικής κίνησης στα μέσα που οδηγούσαν προς τις περιοχές αυτές. Τέλος η εφαρμογή διαφόρων προγραμμάτων προώθησης που αφορούσαν είτε τον τόπο ως τουριστικό προορισμό, είτε τα προϊόντα του τόπου οδήγησαν πέρα από την ανάπτυξη και στην αύξηση του ενδιαφέροντος των κατοίκων των περιοχών για πληροφόρηση και αξιοποίηση των χρηματοδοτικών δυνατοτήτων.

Σε σχέση με το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον των περιοχών οι επιπτώσεις του προγράμματος ήταν επίσης σημαντικές αφού παρατηρήθηκε αναβάθμιση των περιοχών, ανάδειξη και αξιοποίηση των τουριστικών τους πόρων και αξιοποίηση των περιοχών φυσικού κάλλους. Η καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης οδήγησε σε προστασία του περιβάλλοντος, βελτίωση της ποιότητας της ζωής και προβολή των φυσικών πλεονεκτημάτων της κάθε περιοχής. Η αξιοποίηση της παραδοσιακής κληρονομιάς και η διατήρηση και προβολή της κουλτούρας ήταν κάτι που επίσης παρατηρήθηκε.

Το κοινωνικό περιβάλλον δεν μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστο από τις αλλαγές που έφερε η ανάπτυξη των περιοχών. Οι αγροτικοί πληθυσμοί συγκρατήθηκαν στον αγροτικό χώρο με αποτέλεσμα να καταπολεμηθεί - έστω και μερικώς - το φαινόμενο της αστυφιλίας, ενώ παράλληλα δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις ανθρώπων που επέστρεψαν στους τόπους καταγωγής τους εγκαταλείποντας τα αστικά κέντρα. Η κοινωνική υποδομή βελτιώθηκε, ενώ στηρίχθηκαν οι νέες κοινωνικές και αθλητικές δραστηριότητες. Οι ορεινοί οικισμοί γνώρισαν μετά από πολλά χρόνια βελτίωση στις συνθήκες ζωής αφού με το νέο οδικό δίκτυο οι κάτοικοι τους έπαψαν να είναι αποκομμένοι από τον υπόλοιπο κόσμο και

βασικές τους ανάγκες (ιατροφαρμακευτική περίθαλψη κλπ.) μπορούσαν να καλυφθούν ευκολότερα και ταχύτερα.

> *Πρόγραμμα LEADER 2*

Το LEADER II αποτέλεσε φυσική συνέχεια του LEADER I και υλοποιήθηκε κατά την 5ετία 1994-1999, με κύριο σκοπό την συμπλήρωση και ενίσχυση του προηγούμενου προγράμματος. Επιλέξιμες δράσεις του LEADER II ήταν:

- Η ενημέρωση, η εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για την απόκτηση ικανοτήτων, ώστε να συμμετέχει στην προσπάθεια ανάπτυξης της περιοχής του.
- Η πραγματοποίηση επενδυτικών προγραμμάτων από τις διάφορες Ομάδες Τοπικής Δράσης (Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης, γεωργικοί συνεταιρισμοί ή ενώσεις τους καθώς και άλλοι κοινωνικοί ή επαγγελματικοί φορείς που έχουν τη μορφή Α.Ε. και στο καταστατικό τους αναφέρονται ως σκοπός τους και η τοπική αγροτική ανάπτυξη) και άλλους συλλογικούς φορείς τα οποία αφορούν σε θέματα αγροτουρισμού, μικρών επιχειρήσεων, επαγγελματικής κατάρτισης, προστασίας του περιβάλλοντος, τεχνικής στήριξης, αξιοποίησης και εμπορίας γεωργικής και δασοκομικής παραγωγής και αλιείας.
- Η διακρατική συνεργασία μεταξύ δικαιούχων από δύο τουλάχιστον κράτη της Ε.Ε.
- Η δημιουργία ενός δικτύου που θα διευκολύνει την επικοινωνία και την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας μεταξύ των ενδιαφερομένων σε όλη την Ε.Ε.

Σύμφωνα με τον τελικό απολογισμό έργων και δράσεων του Κοινοτικού Προγράμματος LEADER II όπως αυτός δημοσιεύτηκε σε έρευνα του Υπουργείου Γεωργίας και της Ε.Ε., το τμήμα του προγράμματος που αφορούσε τον αγροτικό τουρισμό είχε τα παρακάτω αποτελέσματα:

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ	ΜΕΣΟ ΚΟΣΤΟΣ ΑΝΑ ΕΡΓΟ
38,8 δις δρχ	22,9 δις δρχ	1104	35,1 εκατ.δρχ

Πηγή: Χρηματοδοτικοί πίνακες φορέων υλοποίησης LEADER II (2000)

Από τα 1104 έργα και δράσεις αγροτικού τουρισμού τα 508 (ποσοστό 64%) υλοποιούνται από νομικά πρόσωπα και τα 596 (ποσοστό 54%) από φυσικά πρόσωπα. Από τα τελευταία 173 (ποσοστό 29%) αφορούσαν σχέδια που υλοποιούνται από γυναίκες.

Σχετικά με τη χρηματοδοτική βαρύτητα που είχαν τα προγράμματα που υλοποιήθηκαν το συνολικό τους κόστος έφτασε τα 102,4 δις δρχ. από αυτά το 37,9 % του συνόλου αφορούσαν τα προγράμματα του αγροτουρισμού με κύριους πόλους ανάπτυξης περιοχές της Πελοποννήσου, της Μακεδονίας και της Δυτικής Ελλάδας ενώ μικρότερα ποσά απορροφήθηκαν από τις ήδη ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές της χώρας (νησιά Αιγαίου, Κρήτη).

Στα πλαίσια του προγράμματος το μεγαλύτερο μέρος των πόρων κατευθύνθηκε στη δημιουργία και εκσυγχρονισμό τουριστικών καταλυμάτων σε ποσοστό 59% και σε δράσεις εναλλακτικού τουρισμού σε ποσοστό 18,5%. Σημαντικό μέρος των πόρων απορρόφησαν και οι δράσεις για την ανάπτυξη της παραδοσιακής εστίασης και αναψυχής σε ποσοστό 10,6% ενώ ποσοστό 3,2% του μέτρου δαπανήθηκε για προωθητικές ενέργειες προβολής του αγροτικού τουρισμού.

ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ	59,1%
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	18,5%
ΕΣΤΙΑΣΗ - ΑΝΑΨΥΧΗ	10,6%
ΠΡΟΒΟΛΗ - ΠΡΟΩΘΗΣΗ	3,2%
ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	3,3%
ΛΟΙΠΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	5,3%
ΣΥΝΟΛΟ	100%

Πηγή: χρηματοδοτικοί πίνακες φορέων υλοποίησης LEADER II

> *Πρόγραμμα LEADER +*

Η LEADER + είναι μια πρωτοβουλία της Ε.Ε. η οποία θεωρείται συνέχεια των προγραμμάτων LEADER I και LEADER II τα οποία ήδη υλοποιήθηκαν την περασμένη 10ετία σε ολόκληρη την Ευρώπη. Έχει ως βασικό σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της υπαίθρου, μέσα από τη συνεχή ανάπτυξη η οποία επιτυγχάνεται μέσα από δραστηριότητες των κατοίκων και αποτελούν μια ακόμα πηγή εισοδήματος, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύουν τις ομορφιές του τόπου τους και προστατεύουν τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά. Επίσης σημαντική κρίνεται η ανάπτυξη συνεργασιών, τόσο τοπικών όσο και διακρατικών.

Το πρόγραμμα LEADER + έχει ως χρονικό ορίζοντα πραγμάτωσης την εξαετία 2000-2006 και είναι τμήμα του Γ΄ ΚΠΣ ενώ για την αποπεράτωση του ο συνολικός προϋπολογισμός ανέρχεται σε 392,6 εκατομμύρια ευρώ, από τα οποία τα 182,9 εκατομμύρια αποτελούν την κοινοτική συμμετοχή, τα 69,3 εκατομμύρια την συμμετοχή ιδιωτών.

Ποιες περιοχές αφορά το LEADER +

Στη χώρα μας η εφαρμογή του προγράμματος αφορά τόσο τις ορεινές περιοχές όσο και τις νησιώτικες. Σε αιτιολογημένες περιπτώσεις είναι δυνατή η επέκταση του προγράμματος σε μειονεκτικές περιοχές της χώρας εφόσον αυτές:

- Είναι γεωγραφικά εφαιπτόμενες με τις ορεινές περιοχές
- Αντιμετωπίζουν προβλήματα διάρθρωσης
- Παρουσιάζουν αναπτυξιακή προοπτική
- Αποτελούν πόλο έλξης σε μια ορεινή περιοχή και συμβάλλουν στην ανάπτυξη της.

Περιεχόμενο του προγράμματος

Το πρόγραμμα LEADER + στη χώρα μας αρθρώνεται σε 4 άξονες προτεραιότητας. Ο πρώτος αφορά ολοκληρωμένες, πιλοτικού χαρακτήρα στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης και εξυπηρετείται από τέσσερα επιμέρους μέτρα το καθένα με τις δικές του ενδεικτικές δράσεις:

Μέτρο 1: «Τεχνική στήριξης Φορέων υλοποίησης»

- Στελέχωση και λειτουργία της Ομάδας Τοπικής Δράσης
- Ευαισθητοποίηση και ενημέρωση του πληθυσμού
- Αξιολόγηση του τοπικού προγράμματος
- Εξοπλισμός και μηχανοργάνωση της Ο.Τ.Δ.

Μέτρο 2: «Ενισχύσεις σε επενδύσεις και στήριξη της επιχειρηματικότητας»

- Δημιουργία και βελτίωση των υποδομών διανυκτέρευσης και εστίασης
- Ανάπτυξη του αγροτουρισμού (επισκέψιμα αγροκτήματα με πρόβλεψη υποδομής διανυκτέρευσης)
- Ανάπτυξη εναλλακτικών και ειδικών μορφών τουρισμού όπως θρησκευτικός, ιαματικός, εκπαιδευτικό, κατασκηνωτικός κλπ.
- Μονάδες οικοτεχνίας, χειροτεχνίας και ειδών παραδοσιακής τέχνης
- Υποστήριξη συλλογικών σχημάτων επαγγελματιών που σχετίζονται με τον αγροτουρισμό
- Αξιοποίηση παραδοσιακών τεχνικών και χώρων όπως πατητήρια, ελαιοτριβεία, οινοποιεία κλπ.
- Βελτίωση των επιχειρήσεων, απόκτηση σημάτων διασφάλισης ποιότητας, ανάπτυξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών πληροφόρησης, ανάπτυξη συστημάτων τηλεαγοράς και ηλεκτρονικού εμπορίου.

Μέτρο 3: «Υποστηρικτικές ενέργειες»

- Αναβάθμιση δεξιοτήτων και εξειδίκευση ανθρώπινου δυναμικού
- Μελέτες για την αντιμετώπιση προβλημάτων, για τη διαχείριση των πόρων και έρευνες αγοράς
- Προβολή και προώθηση τομέων και περιοχών από συλλογικούς φορείς
- Προβολή και προώθηση τομέων και περιοχών από συλλογικούς φορείς

Μέτρο 4: « Προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς»

- Αξιοποίηση και προστασία περιοχών φυσικού κάλους
- Οικιστική αναβάθμιση περιοχών με αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον
- Ανάδειξη μνημείων, ιστορικών και παραδοσιακών κτιρίων και κτιρίων αγροτικής κληρονομιάς
- Αναπαλαίωση αγροτικών κτισμάτων για ένταξη τους στη σύγχρονη ζωή

- Σήμανση αξιοθέατων, μνημείων, μονοπατιών και χαρτογραφήσεις
- Ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων
- Συστήματα προστασίας περιβάλλοντος
- Δημιουργία, βελτίωση καταφυγίων

Ο δεύτερος άξονας προτεραιότητας αφορά τη στήριξη της συνεργασίας μεταξύ αγροτικών περιοχών. Συγκεκριμένα αποσκοπεί α) στη συνεργασία μεταξύ περιοχών της χώρας με διατοπική και διαπεριφερειακή συνεργασία και β) στη διακρατική συνεργασία, τη συνεργασία δηλ. Ομάδων Τοπικής Δράσης από την Ελλάδα με ομάδες άλλου κράτους μέλους της Ε.Ε.

Ο τρίτος άξονας αφορά τη δικτύωση των περιοχών μέσω του δικτύου ΕΕΑΟΕΚ και ελληνική μονάδα εμπύχωσης του δικτύου.

Τέλος, ο τέταρτος άξονας έχει ως σκοπό την διαχείριση, παρακολούθηση του προγράμματος και την τελική αξιοποίησή του.

2. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΚΟΙΝΩΝΙΑ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

2.1 Ο ανθρωπολογικός ορισμός του πολιτισμού

Ο τουρισμός αποτελεί μια δραστηριότητα, ή ορθότερα ένα σύνολο δραστηριοτήτων οι οποίες φέρνουν σε επαφή ανθρώπους διαφορετικούς από άποψη οικονομικής, “φυλετικής” και πολιτισμικής προέλευσης. Στην ανθρωπολογία ο όρος “πολιτισμός” διαφέρει από την έννοια του πολιτισμού όπως αυτή έχει επικρατήσει στην κοινή, καθημερινή αντίληψη. Ο ανθρωπολογικός ορισμός του πολιτισμού δεν υποδηλώνει την άνοδο της τεχνολογίας ή την καλλιέργεια στις τέχνες και τους τρόπους κοινωνικής συμπεριφοράς, αλλά αναφέρεται στην επίκτητη συσσώρευση βιωμάτων. Σύμφωνα με τον Θείζ «ο πολιτισμός αποτελεί τον ιστό της νοηματοδότησης βάσει του οποίου οι άνθρωποι ερμηνεύουν τα βιώματά τους και καθοδηγούν τη δράση τους». Ο πολιτισμός συνιστά κάτι το δυναμικό και βρίσκεται σε μια διαδικασία συνεχών “εσωτερικών” αλλαγών. Επιπλέον, παρόλο που αναφέρεται στην γνώση η οποία κατανέμεται με διαφορετικό τρόπο ανάμεσα σε άτομα - μέλη μιας κοινότητας, τα κοινά νοήματα που μοιράζονται στην καθημερινή ζωή τους οι άνθρωποι υποδηλώνουν και προκύπτουν από μια κοινωνική, όχι ατομική διαδικασία. Στη σύγχρονη ανθρωπολογία ο πολιτισμός δεν αποτελεί πλέον συνάρτηση του τόπου ή της εθνότητας αλλά αντανακλά τις διαδικασίες και τις συναντήσεις που συνδέουν διαφορετικούς τόπους και ανθρώπους. Υπό αυτή την οπτική αρκετοί ανθρωπολόγοι έχουν στρέψει την προσοχή τους στη μελέτη του τουρισμού. Στο παρελθόν, στο βαθμό που η κυρίαρχη αντίληψη ήθελε τον πολιτισμό να οριοθετείται ως προς το χώρο και το χρόνο και οι ανθρωπολόγοι εστίαζαν το ενδιαφέρον τους σε διακριτούς “πολιτισμούς”, το φαινόμενο του τουρισμού δεν μπορούσε παρά να ιδωθεί ως μια ανεπιθύμητη παρείσφρηση. Ο τουρισμός καταδεικνύει τη συσχέτιση μεταξύ μιας πληρέστερης κατανόησης του πολιτισμού ως διαδικασίας και της αναγνώρισης της σημασίας του ταξιδιού και του τουρισμού ως αντικείμενα ανθρωπολογικής μελέτης. Επιπλέον, προσλαμβάνει τον τουρισμό ως έκφραση μιας παγκόσμιας τάσης που εμπεριέχει την αύξηση της ανθρώπινης κινητικότητας. (Γαλάνη-Μουτάφη Β., 2002)

Για τους κατοίκους των τοπικών κοινωνιών υποδοχής ο, ο τουρισμός συχνά συνιστά τον καταλύτη σημαντικών οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών, το πλαίσιο

των διαπολιτισμικών συναντήσεων και μια σκηνή πάνω στην οποία λαμβάνουν χώρα διαδικασίες απεικόνισης, αναπαράστασης και επανασυγκρότησης του πολιτισμού, της παράδοσης και της πολιτισμικής ταυτότητας. Για τους τουρίστες, ο τουρισμός μπορεί να ιδωθεί ως μια μορφή τελετουργίας της απόδρασης από τις δομές της καθημερινής ζωής ή ενδέχεται να αποτελεί μια συμβολική αναζήτηση διαφόρων ειδών αυθεντικών εμπειριών.

2.2 Πολιτιστικές ανταλλαγές

Υπάρχουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τη σχέση τουρισμού - πολιτισμού. Αρχικά πρέπει να επισημανθεί ότι το τουριστικό ταξίδι, ιστορικά εμπεριείχε πάντοτε ως βασικό κίνητρό του την πολιτιστική εμπειρία. Σε παλιότερες μάλιστα εποχές η γνωριμία με κάποιον άλλο πολιτισμό αποτελούσε συχνά και το μόνο κίνητρο για την πραγματοποίηση των συχνά δύσκολων ταξιδιών της εποχής. Αυτό παράλληλα σήμαινε ότι και οι πρώτες τουριστικές χώρες ή περιοχές ήταν αυτές που διέθεταν τουριστικούς πόρους άμεσα συνδεδεμένους με τον πολιτισμό. Η περίοδος μετά το 1950 σηματοδοτεί καθοριστικές αλλαγές στον τρόπο ανάπτυξης του τουρισμού και ιδιαίτερα σε δραστηριότητες και πρότυπα ανάπτυξης τα οποία συνδέονται με τον πολιτισμό, ως πόρο μιας τουριστικής περιοχής ή ως δραστηριότητα στα πλαίσια των σύγχρονων ταξιδιών.

Τα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν βοηθούν στην καταγραφή ορισμένων μορφών πολιτιστικών ανταλλαγών στη σχέση τουρισμού - πολιτισμού. Πιο συγκεκριμένα, το γεγονός ότι ο τουρισμός αποτελεί πλέον ένα σύγχρονο καταναλωτικό αγαθό, το οποίο αφορά όλο και μεγαλύτερο αριθμό ατόμων, ενισχύει τον επικοινωνιακό και κοινωνικό ρόλο του τουρισμού. Αυτό είναι και αποτέλεσμα της τάσης που υπάρχει να προσδίδεται κοινωνικό γόητρο στους καταναλωτές ταξιδιών σε μακρινούς προορισμούς. Επιπλέον, η ανάπτυξη των ειδικών εναλλακτικών μορφών έδωσε μια σημαντική ώθηση στον πολιτισμό, ως αναπόσπαστο στοιχείο της τουριστικής δραστηριότητας. Οδήγησε μάλιστα στην καθιέρωση ειδικών πολιτιστικών εκδηλώσεων, αλλά και στην ανάπτυξη ειδικών υποδομών οι οποίες θα εξυπηρετούν αυτούς τους τύπους τουρισμού. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των πολιτιστικών ανταλλαγών εδώ είναι η διάθεση του τουρίστα για αυτόνομη δραστηριότητα και ουσιαστική γνωριμία με τον τοπικό πολιτισμό. Τέλος, ας μην ξεχνάμε την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού ως ειδικής μορφής

τουρισμού, την τελευταία κυρίως εικοσαετία. Ο πολιτιστικός τουρισμός εμπεριέχει δραστηριότητες άμεσα συνδεδεμένες με την προβολή και προώθηση μορφών της τοπικής παράδοσης και του πολιτισμού. Έτσι, γίνεται σταδιακά το αίτιο της ανάπτυξης εξειδικευμένων υποδομών, οι οποίες στοχεύουν στην εξυπηρέτηση των τουριστών που τον προτιμούν.

Είναι, άρα, προφανές ότι ο πολιτισμός στις ποικίλες εκφάνσεις του είτε ως δραστηριότητα είτε ως αξιοθέατο, είτε ως ειδικού τύπου υποδομή, αποτελεί τελικά έναν εξαιρετικής σημασίας τουριστικό πόρο για τις τουριστικές χώρες. Το θέμα που προκύπτει όμως, είναι ο τρόπος διαχείρισης αυτού του ευαίσθητου και ιδιότυπου πόρου, κάτι που γίνεται ακόμα πιο περίπλοκο εάν αναλογιστεί κανείς ότι οι περισσότεροι πολιτιστικοί τουριστικοί πόροι αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο του ζωντανού αγροτικού πολιτισμού.

Οι αγροτικές περιοχές της υπαίθρου τείνουν να αποτελούν ένα προνομιακό χώρο για την ανάπτυξη υποδομών και δραστηριοτήτων σχετικών με τον πολιτισμό. Είναι μάλιστα εξαιρετικά ενδιαφέρον το γεγονός ότι πολλά από τα ειδικά χαρακτηριστικά από αυτόν ου μπορούμε να ονομάσουμε “αγροτικό πολιτισμό” αποτελούν για τους σύγχρονους τουρίστες ενδιαφέροντα προϊόντα προς χρήση ή κατανάλωση στα πλαίσια των ταξιδιών τους. Υπάρχει δε και μια δυναμική τάση κατασκευής ή προώθησης ποικίλων τέτοιων προϊόντων στους τουρίστες, ως στοιχείων του τοπικού πολιτισμού.

Παραδείγματα τέτοια αποτελούν οι πολιτιστικές διαδρομές, οι ξεναγήσεις σε περιοχές της υπαίθρου με ειδικό πολιτιστικό ενδιαφέρον, η προβολή της τοπικής γαστρονομικής παράδοσης ως τουριστικό πολιτιστικό προϊόν, η μετατροπή παραδοσιακών αγροικιών σε τουριστικά καταλύματα, η μετατροπή παραδοσιακών οικισμών σε αξιοθέατα για τους τουρίστες, η παραγωγή διαφόρων τύπων βιοτεχνικών προϊόντων και η πώλησή τους στους τουρίστες, οι ειδικές πολιτιστικές δραστηριότητες με στόχο την προβολή δυναμικών στοιχείων της τοπικής παράδοσης, κ.λπ.

Οι παράγοντες που ανέδειξαν τον αγροτικό πολιτισμό ως κυρίαρχο πόλο στις σύγχρονες πολιτιστικές ανταλλαγές έχουν να κάνουν κυρίως με τις εξελίξεις στο μαζικό τουρισμό, τις αλλαγές στα κίνητρα των τουριστών και στην ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Το πρότυπο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού αμφισβητείται πλέον, κυρίως σε ότι αφορά τις επιπτώσεις που αυτό έχει στον τόπο υποδοχής, στην

κοινωνία υποδοχής, στο περιβάλλον και στον πολιτισμό της. Ως αντιστάθμισμα αναζητήθηκαν διαφορετικά πρότυπα, αφενός περισσότερο ενταγμένα στην τοπική κοινωνικοοικονομική δομή και αφετέρου διαμορφωμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε να σέβονται τον τοπικό πολιτισμό και το περιβάλλον. Πρότυπα τα οποία δίνουν έμφαση στην αειφορική τουριστική ανάπτυξη, που θεωρείται περισσότερο ισόρροπη ιδιαίτερα για τον αγροτικό χώρο και πολιτισμό.

Τα κίνητρα των τουριστών, από την άλλη μεριά, αλλάζουν ριζικά τα τελευταία χρόνια, αφού οι τελευταίοι φαίνεται να αναζητούν περισσότερο αυτόνομα ταξίδια, τα οποία θα τους επιτρέψουν μία ουσιαστικότερη γνωριμία με τον τόπο που επισκέπτονται. Επιπλέον, ιδιαίτερα δυναμικά παρουσιάζονται τα κίνητρα που συνδέονται με τη διαμονή στην ύπαιθρο, τη φυσιολατρία, την οικολογία, τον πολιτισμό, την παραμονή σε παραδοσιακά δομημένο περιβάλλον, τον συνδυασμό των διακοπών με εκπαίδευση ή αθλητισμό, την περιήγηση. Τα κίνητρα αυτά αναμφίβολα ενισχύουν περαιτέρω τα ταξίδια, στα οποία επιδιώκεται μία συστηματική επικοινωνία και μία γνωριμία με τα αυθεντικά στοιχεία του αγροτικού πολιτισμού.

Η ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού υπήρξε υποστηρικτικός παράγοντας όσο αφορά τη διαδικασία ανάδειξης του αγροτικού πολιτισμού σε πεδίο δραστηριοτήτων του σύγχρονου τουρισμού. Το μεγάλο ποσοστό αυτών των μορφών τουρισμού καταρχήν ενεργοποιείται στην ύπαιθρο, ενώ παράλληλα η ανάπτυξη τους απαιτεί υποδομές και δραστηριότητες που άμεσα ή έμμεσα απαιτούν την ανάδειξη ή ακόμα και την αναβίωση πολλών στοιχείων του τοπικού αγροτικού πολιτισμού.

Είναι εμφανές λοιπόν ότι ο αγροτικός πολιτισμός γίνεται πλέον το σταθερό πλαίσιο αναφοράς στις σύγχρονες προσπάθειες για την ανάπτυξη του τουρισμού και ο ρόλος του αγροτουρισμού είναι ιδιαίτερα κρίσιμος σε αυτή τη διαδικασία. Και αυτό έχει να κάνει με τα ίδια τα χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού ο οποίος:

- Επιδιώκει τη σύνδεση τουριστικών και αγροτικών δραστηριοτήτων με τρόπο ισόρροπο και σε ένα περιβάλλον όπου ο αγροτικός πληθυσμός είναι αυτός που κυριαρχεί

^ Ενισχύει τις τοπικές παραγωγικές δραστηριότητες με στόχο την παραμονή των οικονομικά ενεργών αγροτών στην περιοχή.

- Αναδεικνύει και προβάλλει στους τουρίστες τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής, με έμφαση στην ιστορία, στον πολιτισμό, στην παράδοση και στο περιβάλλον.

Έντάσσει τους τουρίστες σε έναν πιο ήπιο τρόπο ζωής στην ύπαιθρο και με αυτό τον τρόπο προβάλλει πρότυπα ζωής και διακοπών.

^ Αποτελεί τον κυρίαρχο πόλο ευρύτερων προσπαθειών αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό βέβαια και με άλλες ειδικές μορφές τουρισμού. Με αυτόν τον τρόπο συμβάλλει καταλυτικά σε μια γνωριμία των τουριστών με την ύπαιθρο και τον αγροτικό πολιτισμό της και προβάλλει ιδιαίτερα την ανάγκη προστασίας και ανάδειξης όλων των πλευρών αυτού του πολιτισμού.

- Συμβάλλει, τέλος, στην αναβίωση παραγωγικών ή πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Σχετικά με τα προβλήματα που αναδύονται και εμπλέκονται στην ανάπτυξη και προώθηση του αγροτουρισμού θα αναφέρουμε κυρίως δύο. Το πρώτο αφορά στην ενίσχυση διαφορετικών κλάδων της τοπικής οικονομίας, μέσω του αγροτουρισμού, καθώς και της απασχόλησης των γυναικών. Συχνά αυτή η διαδικασία οδηγεί στην ενίσχυση τελικά των προερχόμενων από τον τουρισμό εισοδημάτων, ενώ η ήδη φθίνουσα αγροτική παραγωγή τείνει να υποβαθμιστεί ακόμη παραπάνω και διατηρείται μόνο ως “γεωργία βιτρίνας”. Το δεύτερο πρόβλημα, στο οποίο και θα σταθούμε περισσότερο παρακάτω, συνδέεται με το ζήτημα της αυθεντικότητας των προβαλλόμενων ως στοιχείων του τοπικού αγροτικού πολιτισμού. Πρόκειται για πραγματικά αυθεντικά στοιχεία ή μήπως αποτελούν απλώς τα προϊόντα μιας σκηνοθετημένης αυθεντικότητας (κατά τον *Mc cannel*) η οποία αποσκοπεί να πείσει τον τουρίστα ότι όσα ζει ή βλέπει είναι πραγματικά αυθεντικά, ώστε να βιώσει την εμπειρία που αναζητάει.

2.3 Πολιτιστικά στοιχεία και τουρισμός

Ο πολιτιστικός τουρισμός έχει οριστεί με πολλούς τρόπους. Σύμφωνα με τον βιούίί μπορεί να περιγραφεί ως «η απορρόφηση χαρακτηριστικών του τρόπου ζωής των κοινωνιών του παρελθόντος που τείνουν να εξαφανιστούν μέσω του τύπου των σπιτιών, των χειροτεχνημάτων, του αγροτικού εξοπλισμού και των ενδυμάτων». Επίσης, από τους Ritechie and Zin ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί «ως στοιχείο προσέλκυσης στις τουριστικές περιοχές» (Kloeze 2000). Ξεχώρισαν δώδεκα στοιχεία που προσελκύουν τους τουρίστες:

- Χειροτεχνήματα
- Γλώσσα
- Παραδόσεις

- Γαστρονομία
- Τέχνη και μουσική, κονσέρτα, ζωγραφική, γλυπτική
- Ιστορία της περιοχής (σχετικά αξιοθέατα)
- Τύποι απασχόλησης κατοίκων και τεχνολογία.
- Αρχιτεκτονική (ειδική εικόνα της περιοχής)
- Θρησκεία, ναοί κλπ
- Εκπαιδευτικά συστήματα
- Ενδυμασίες
- Ψυχαγωγικές δραστηριότητες

Πρώτα στον κατάλογο είναι τα χειροτεχνήματα, η γαστρονομία, οι παραδόσεις, η ιστορία, η αρχιτεκτονική και οι δραστηριότητες αναψυχής. Τρία είδη τουρισμού προσελκύουν τους τουρίστες:

1. Τα πολιτιστικά στοιχεία που δεν απαιτούν ενεργή συμμετοχή, π.χ. επισκέψεις σε μοναδικών αρχιτεκτονικών κ.λπ. τεχνών, ιστορικά κτίρια και μνημεία, αγορά παραδοσιακών ειδών και χειροτεχνημάτων.
2. Τα πολιτιστικά στοιχεία που απορρέουν από την καθημερινή ζωή, π.χ. επίσκεψη σε λαούς για την παρατήρηση της καθημερινής κοινωνικής, οικονομικής κ.λπ. ζωής, με σκοπό την κατανόηση της ιδεολογίας τους, των ηθών των εθίμων κ.λπ.

Τα πολιτιστικά στοιχεία μέσω της οργάνωσης ειδικών εκδηλώσεων, που αναπαριστούν ιστορικά ή καλλιτεχνικά γεγονότα, με τη συμμετοχή του κοινού π.χ μουσικά φεστιβάλ, καρναβάλια, αναπαραστάσεις πολεμικών γεγονότων, εκθέσεις παλιών μηχανημάτων, κ.λπ.

Ο Urry αναφέρει τρία στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς, δύο από τα οποία έχουν άμεση σχέση με τον ήπιο τουρισμό. Αυτά είναι, πρώτον, ο τουρισμός και η τοπική κατάσταση και δεύτερον, η δημιουργία μουσείου (Kloeze,2000).

Επισημαίνει ακόμα τρεις απαραίτητες προϋποθέσεις για την καθιέρωση μιας πόλης ως “πόλης πολιτισμικής κληρονομιάς ”: «Πρέπει να υπάρχει ένας αριθμός ελκυστικών και καλοδιατηρημένων κτιρίων από διάφορες ιστορικές περιόδους. Επιπλέον, αυτά τα κτίρια πρέπει να χρησιμοποιούνται για δραστηριότητες ανάλογες με το είδος του τουρίστα. Και τρίτον, Τα κτίρια πρέπει να είναι ιστορικής σημασίας, να συμβολίζουν δηλ. σπουδαία γεγονότα, άτομα ή διαδικασίες». Σχετικά με τα μουσεία τώρα, ο τρόπος που τα βλέπουμε έχει αλλάξει. Από τη μία με τη διεύρυνση των αντικειμένων που θεωρούνται αξιόλογα. Το ενδιαφέρον του κόσμου αυξάνεται

για το απλό, το καθημερινό σπίτι και την καθημερινή απασχόληση. Είναι μια μετατόπιση από την αίγλη στη νοσταλγία και αντικατοπτρίζει τον αντιελιτισμό της μεταμοντέρνας περιόδου. Και από την άλλη δίνεται όλο και μεγαλύτερη έμφαση στο βαθμό συμμετοχής των επισκεπτών στα εκθέματα. Τα “ζωντανά” μουσεία αντικαθιστούν τα “νεκρά”, τα υπαίθρια αντικαθιστούν τα στεγασμένα και οι επισκέπτες δεν χωρίζονται από τα εκθέματα με το ψυχρό τζάμι. Επιπλέον, και άλλα κτίρια, όπως καταστήματα και εργοστάσια, έχουν πάρει τη θέση των μουσείων, τα οποία έχουν πλέον γίνει εμπορικές υποθέσεις.

2.4 Πολιτισμική ταυτότητα και τουρισμός

Ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στην ανασυγκρότηση της τοπικής ταυτότητας και αυτό προκύπτει από την παραδοχή ότι η πολιτισμική ταυτότητα δεν είναι κάτι που κληρονομείται παθητικά όπως η ιστορία. Η παράδοση και το παρελθόν δεν μεταβιβάζονται παθητικά στις επόμενες γενιές. Το θέμα της ταυτότητας σε ότι αφορά τον τουρισμό προσεγγίζεται κυρίως από τη σκοπιά των αναπαραστάσεων της πολιτισμικής κληρονομιάς. Για να προαχθεί τουριστικά ένας τόπος οφείλει να έχει το δικό του συγκεκριμένο χαρακτήρα, κάποιο “σήμα κατατεθέν” που να δίνει έμφαση στη μοναδικότητα ή την αυθεντικότητά του. Τα σημάδια της ταυτότητας τα οποία οι τοπικές κοινωνίες διαθέτουν προς “έγκριση” των τουριστών και των φορέων του τουρισμού συμπεριλαμβάνουν τόπους μνήμης, ιστορικά μνημεία, παραδόσεις και διάφορα δρώμενα - γενικά, στοιχεία που συγκροτούν τη λεγόμενη πολιτισμική κληρονομιά - καθώς και παραδοσιακές τέχνες.

Σύμφωνα με τη Lanfant, το όλο εγχείρημα ανασυγκρότησης της ταυτότητας ξεκινά με τη ματιά του τουρίστα (Γαλάνη-Μουτάφη Β., 2002). Αυτή αποτελεί τον καθρέφτη μέσω του οποίου η τοπική κοινωνία υποδοχής ανακαλύπτει την αντανάκλαση του εαυτού της. Έτσι, η σχετική με την επιβεβαίωση της ταυτότητας της εκτίμηση δεν μπορεί να επιτευχθεί παρά μόνο με αναφορά στον “άλλο”. Στη συμβολική παραγωγή διακριτών τουριστικών τόπων συμβάλλει η αξιοποίηση της παράδοσης ή της κληρονομιάς ως πόρου για τις ανάγκες διαφήμισης στην αγορά ή ως τουριστικού προϊόντος. Παρουσιάζοντας την κληρονομιά της στο πλαίσιο του τουρισμού, η τοπική κοινωνία είναι αναγκασμένη να προχωρήσει στην ανασύσταση του παρελθόντος της, να το οικειοποιηθεί και να το εκθέσει στη ματιά του ξένου ως ένα διακριτό σημάδι της ταυτότητάς της. Ως εκ τούτου, από τη στιγμή που εξειδικεύεται στον τουρισμό, ένας τόπος εκφράζει μια συλλογική μνήμη η οποία με

τη σειρά της κατασκευάζεται με αφορμή την παρουσία των τουριστών και συνιστά ένα διάλογο ανάμεσα στο παρελθόν και σε ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο παρόν.

Επιπλέον, η αλληλόδραση με τους τουρίστες ενδέχεται να συνεπάγεται την ενδυνάμωση των ντόπιων και της επιθυμίας τους να επαναπροσδιοριστούν οι ίδιοι και να προσδιορίσουν ποιες πτυχές της ταυτότητάς τους επιθυμούν να εκθέσουν και ποιες να περιφρουρήσουν. Η Mac donald, αν και αναγνωρίζει την εμπορευματοποίηση του πολιτισμού που επιφέρει η τουριστική κατανάλωση, χρησιμοποιεί την έννοια των «αναπαλλοτρίωτων αποκτημάτων» (inalienable possessions) για να στηρίξει το επιχείρημα της ότι τα αντικείμενα και οι εικόνες που ανταλλάσσονται συνεχίζουν να διατηρούν τις ταυτότητές τους, οι οποίες αποτελούν συνάρτηση της συνέχισης των δεσμών τους με τον τόπο καταγωγής τους. Ας μην ξεχνάμε ακόμα ότι σε διάφορες επιτελέσεις για λογαριασμό των τουριστών, η ταυτότητα ενδέχεται να εμφανίζεται κατηγορηματικά στον παρελθόντα χρόνο. Το θέμα εδώ δεν είναι τόσο πώς οι συναφείς με την ταυτότητα πρακτικές ή επιτελέσεις όντως αναπαριστούν την ταυτότητα ή ένα κοινωνικό σύνολο, αλλά πώς κατασκευάζουν μια εμπειρία (Γαλάνη-Μουτάφη Β., 2002).

Κατά τους handler και linnekin (1984), «οι παραδόσεις ορίζονται στο παρόν και επανεμνηνούνται για να ανταποκριθούν σε ιδεολογικές ανάγκες των φορέων τους». Το ζήτημα είναι πώς και σε ποια έκταση κοινότητες που αναπτύσσονται τουριστικά είναι σε θέση να καθορίζουν τους όρους αναπαράστασής τους και ποιος έχει το δικαίωμα πιστοποίησης της **αυθεντικότητας** (Γαλάνη-Μουτάφη Β., 2002).

2.5 Επαφές ντόπιων - επισκεπτών

Η σχέση που συνδέει τον τουρισμό με τον πολιτισμό δεν έχει να κάνει απλά με το ρόλο της κουλτούρας ως αντικείμενο τουριστικής προσοχής, αλλά περιλαμβάνει ένα εύρος κοινωνικο-πολιτιστικών επιρροών που προωθούνται μέσα από την επαφή ντόπιων - επισκεπτών. Μέσω του τουρισμού έρχονται σε επαφή κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από ποικίλους βαθμούς διαφορετικότητας. Συνήθως, υπάρχει η τάση οι επισκέπτες - τουρίστες να προέρχονται από μια ανεπτυγμένη, αστικοποιημένη και εκβιομηχανισμένη κοινωνία, φέροντας τις απόψεις, τις αξίες και τις προσδοκίες που προάγουν αυτού του είδους οι κοινωνίες.

Ποιοι είναι οι μηχανισμοί μέσω των οποίων ο τουρισμός επηρεάζει τον πολιτισμό και τις κοινωνίες; Ένας αριθμός θεωριών και απόψεων έχει αναπτυχθεί στην προσπάθεια να εξηγηθεί το πώς οι επαφές ντόπιων και επισκεπτών - τουριστών προωθούν κοινωνικο - πολιτισμική αλλαγή. Δύο από αυτές, 'το φαινόμενο της επίδειξης' (demonstration effect) και η θεωρία 'εκπολιτισμού' (acculturation theory) έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα δημοφιλείς.

"Demonstration effect":

Βασίζεται στην ύπαρξη ορατών διαφορών μεταξύ επισκεπτών και ντόπιων, καθώς η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι δημιουργούνται αλλαγές στη στάση των ντόπιων, σχετικά με αξίες ή συμπεριφορές που αναπτύσσονται, μόνο και μόνο από το να παρατηρούν τους τουρίστες. Υποστηρίζεται ότι μέσα από την παρατήρηση της συμπεριφοράς και των υλικών αγαθών ανώτερης αξίας που κατέχουν οι τουρίστες, οι ντόπιοι μπορεί να αναπτύξουν δείγματα μιμητισμού.

Σε μερικές περιπτώσεις το φαινόμενο αυτό μπορεί να έχει και θετικά αποτελέσματα. Ειδικά όταν ενθαρρύνει τα άτομα να υιοθετήσουν πιο παραγωγικά πρότυπα συμπεριφοράς αλλά και ενθαρρύνοντας μια κοινωνία να εργαστεί για πράγματα στα οποία πιθανόν να έχει έλλειψη.

Πιο τυπικά όμως το "demonstration effect" έχει χαρακτηριστεί ως διαλυτική επιρροή, που παρουσιάζει έναν τρόπο ζωής που σχετίζεται με ιδιοκτησία υλικών αγαθών, τα οποία πιθανόν να παραμείνουν 'άπιαστα' για τους ντόπιους, τουλάχιστον για το άμεσο μέλλον.

Αυτό μπορεί να προκαλέσει απογοήτευση ή σε κάποιες περιπτώσεις όπου οι 'κώδικες' και ο 'τρόπος ζωής' των επισκεπτών έχουν υιοθετηθεί μερικώς, μπορεί να οδηγήσει σε διαμάχες με συμπεριφορές και έθιμα που επικρατούν. Έτσι ο τουρισμός έχει κατηγορηθεί περιστασιακά για δημιουργία κοινωνικών διαχωρισμών.

"Acculturation theory":

Υποστηρίζει ότι όταν δυο πολιτισμοί έρχονται σε επαφή (και ανεξάρτητα από το χρονικό διάστημα που θα διαρκέσει αυτό), μια ανταλλαγή ιδεών και προϊόντων θα λάβει χώρα και μέσα στο χρόνο, παράγει διάφορα επίπεδα of convergence μεταξύ των πολιτισμών. Έτσι, γίνονται όλο και περισσότερο όμοιοι μεταξύ τους.

Η διαδικασία της ανταλλαγής δε θα είναι, παρ' όλα αυτά, μια ισορροπημένη διαδικασία, αφού ένας πιο ισχυρός πολιτισμός θα κυριαρχήσει σε έναν πιο αδύναμο

και θα ασκήσει μια πιο ισχυρή επιρροή στα νέα κοινωνικοπολιτισμικά πρότυπα που μπορεί να αναδυθούν.

Κάπου εδώ, έχει ενδιαφέρον να τονίσουμε ότι η 'δύναμη' ενός πολιτισμού -μιας κουλτούρας- δεν είναι απαραίτητα αντανάκλαση πολιτισμικής διακριτότητας. Οι Η.Π.Α., παραδείγματος χάρη, έχουν μια από τις πιο διάχυτες και ισχυρές πολιτισμικές επιρροές που εξαπλώθηκαν από τον τουρισμό. Παρόλο που η δύναμη του πολιτισμού τους έχει να κάνει κυρίως με το μέγεθος του πληθυσμού, την οικονομική δύναμη και την αυξανόμενη κυριαρχία στα παγκόσμια μέσα, παρά με μια άριστα προσδιορισμένη πολιτισμική ταυτότητα (αφού έτσι και αλλιώς οι Η.Π.Α. θεωρούνται πολύ-πολιτισμικές).

Όπως και με το φαινόμενο επίδειξης , οι διαδικασία εκπολιτισμού είναι πολύ πιο εύκολο να εμφυσηθούν σε σχέσεις μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κόσμων, αλλά αυτό μπορεί να συμβεί και μέσα σε ανεπτυγμένα κράτη. Πολλά ευρωπαϊκά κράτη εμπεριέχουν περιθωριακές ή περιφερειακές περιοχές οι οποίες προσελκύουν τουρίστες και που διαθέτουν ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά.

2.6 Πολιτιστικές επιδράσεις

Το γεγονός ότι τουρίστες και ντόπιοι με διαφορετικές κουλτούρες συναντιούνται στη ζώνη υποδοχής έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή των πολιτιστικών αξιών.

Ο Α. Sessa εκτιμά ότι ο τουρισμός συμβάλλει στην ακόλουθη διπλή πολιτιστική σχέση:

-Η άμεση συνεχής σχέση, η οποία δημιουργείται μεταξύ του ντόπιου και του τουρίστα και συμβάλλει στην αμοιβαία ανταλλαγή πολιτιστικών αξιών. -Η έμμεση σχέση, η οποία δημιουργείται αρχικά κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας του ταξιδιού και εμβαθύνει στη συνέχεια. (Βαρβαρέσος Σ., 1998)

Σύμφωνα με αυτό, κυριότερες πολιτιστικές επιδράσεις θεωρούνται:

- Η πολιτιστική αναγέννηση: Ο τουρισμός συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με πολλούς τρόπους. Έτσι, πολλά αρχαιολογικά μνημεία, μοναστήρια, εκκλησίες, παραδοσιακοί οικισμοί κλπ., με μεγάλη αξία για τους τοπικούς πληθυσμούς, σώθηκαν χάρη στη σπουδαιότητα του τουριστικού φαινομένου.
- Η επίδειξη και η πολιτιστική υποβάθμιση: Καθώς είδαμε προηγούμενα, ο τουρισμός επιδρά σημαντικά στη συμπεριφορά των νέων και εισάγει το στοιχείο

του μιμητισμού, το οποίο προέρχεται από την οικονομική ανωτερότητα των τουριστών, ενώ ταυτόχρονα προκαλεί την εξασθένηση του τοπικού πολιτισμικού μοντέλου. Η συμμετοχή των νέων σε φαινόμενα επίδειξης που προκαλεί η άφιξη των τουριστών είναι μεγάλη, ενώ στη συνέχεια, όταν αντιληφθούν τις αδυναμίες του τουρίστα, επιδιώκουν την εκμετάλλευσή του. Ωστόσο, θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο ρόλος του τουρισμού αποδεικνύεται συχνά μικρός μπροστά στη δύναμη που ασκούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

■ Η εμπορευματοποίηση της κουλτούρας: Το παρελθόν και η διανοητική και πολιτιστική περιέργεια του τουρίστα για το περιβάλλον της χώρας υποδοχής οδήγησαν στην εμπορευματοποίηση της κουλτούρας. Είναι επομένως εύλογο να ειπωθεί ότι ο τουρισμός αναδιάρθρωσε τη λαϊκή τέχνη, δεδομένου ότι ένας μεγάλος αριθμός ειδών κατασκευάζεται μόνο για τους τουρίστες. Το αποτέλεσμα αυτής της αναπροσαρμογής ήταν η υιοθέτηση βιομηχανικών και όχι βιοτεχνικών μεθόδων οργάνωσης και παραγωγής. Η εμπορευματοποίηση μπορεί να επεκταθεί επίσης στην παραδοσιακή μουσική και τους χορούς. Κατ' αυτό τον τρόπο, στους τόπους υποδοχής των τουριστών, μουσική και χοροί επιδιώκουν αποκλειστικά να ικανοποιήσουν τις ανάγκες της αγοράς.

■ Η διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής: Εκτός των μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων, που αποτελούν πόλους έλξης των διεθνών τουριστών, στο πλαίσιο των πολιτιστικών θησαυρών μπορούν να ενταχθούν επίσης η παραδοσιακή αρχιτεκτονική και η πολιτισμική μοναδικότητα του πληθυσμού της ζώνης υποδοχής. Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να επιτευχθεί στα πλαίσια της τουριστικής ανάπτυξης του τόπου υποδοχής. Επίσης, ο κερδοσκοπικός χαρακτήρας του μαζικού τουρισμού απειλεί σε μεγάλο βαθμό τους τουριστικούς τόπους που χαρακτηρίζονται για την παραδοσιακή τους αρχιτεκτονική, προκαλώντας σιγά σιγά την πολιτιστική τους υποβάθμιση και παρακμή.

Αναφορικά με τις επιδράσεις του τουρισμού στις τοπικές κοινωνίες των ζωνών υποδοχής, ο Π.Ο.Τ., με τη βοήθεια μιας πιλοτικής μελέτης, καταλήγει στα ακόλουθα συμπεράσματα:

-οι κοινωνικές και πολιτιστικές επιδράσεις του τουρισμού εξαρτώνται από τον αριθμό των συνενυρισκομένων ατόμων, τον τύπο της επαφής και τη διάρκειά της.

-Οι επιδράσεις του τουρισμού είναι στενά συσχετισμένες με τις αξίες και τα πολιτιστικά μοντέλα των πληθυσμών που έρχονται σε επαφή.

-Οι επιδράσεις του τουρισμού κυμαίνονται ανάλογα με το βαθμό δεκτικότητας των πληθυσμών που έρχονται σε επαφή. Η δεκτικότητα διαφέρει ανάλογα με τους πληθυσμούς και το βαθμό ανάπτυξης του τουριστικού τομέα της ζώνης υποδοχής.

2.7 Η πολιτισμική σημασία της υπαίθρου

Για αρκετούς επισκέπτες και κυρίως γι' αυτούς που ζουν και εργάζονται σε ένα αστικό περιβάλλον, η ύπαιθρος μπορεί να σημαίνει κάτι περισσότερο από μια βολική τοποθεσία όπου συμμετέχει κανείς σε ορισμένες δραστηριότητες. Αυτό σημαίνει βέβαια ότι οι τουρίστες δεν ενδιαφέρονται για τα φυσικά χαρακτηριστικά των αγροτικών περιοχών.

Παρ' όλα αυτά, η προσέλκυση της υπαίθρου ως τουριστικός προορισμός έχει να κάνει με κάτι πέρα από τα απτά, ορατά χαρακτηριστικά της και τα ενυπάρχοντα πλεονεκτήματα, όπως ο ανοιχτός χώρος, ο φρέσκος αέρας, η ηρεμία. Απεικονίζει, επίσης, κάτι στους επισκέπτες. Με άλλα λόγια, οι αγροτικές περιοχές μπορούν να προσδιοριστούν, όχι μόνο από τοπικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, αλλά ακόμα και ως αφηρημένη έννοια, μια κοινωνική κατασκευή.

Όσο η σύγχρονη - αστικοποιημένη ζωή γίνεται πιο γρήγορη, με περισσότερο άγχος και λιγότερο αυθεντική, τόσο η ύπαιθρος αντιμετωπίζεται σαν 'αγροτική ουτοπία' - ένας πράσινος και ευχάριστος τόπος, όπου οι άνθρωποι μπορούν να δραπετεύσουν από το παρόν σε ένα νοσταλγικό παρελθόν.

Πράγματι, η ύπαιθρος έχει επιτύχει ένα σχεδόν μυθικό βΜικ ως ένα πιο απλό, καλύτερο μέρος από την πόλη, όπου η ζωή είναι πιο φυσική, πιο ουσιώδης και που εκτυλίσσεται σε πιο αργούς ρυθμούς.

Στις περισσότερες χώρες η ύπαιθρος, συνδυάζοντας φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, αντιπροσωπεύει το κάθε έθνος. Έτσι για τις περισσότερες χώρες, οι αγροτικές περιοχές έχουν μια βαθύτερη, πολιτισμική σημασία η οποία, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, επηρεάζει τις κοινωνικές πρακτικές γενικά και τον τουρισμό ειδικότερα.

Οι απασχολούμενοι σήμερα με την ιδεολογία, την πρακτική και τη διάδοση του αγροτουρισμού, διαπιστώνουν ότι οι αγροτουρίστες ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για

τις ελληνικές παραδόσεις, τα ήθη, τα έθιμα και τα πολιτιστικά στοιχεία της ελληνικής υπαίθρου. Το ενδιαφέρον αυτό των τουριστών της ελληνικής υπαίθρου σχετίζεται με τον τρόπο της ζωής τους στα μεγάλα βιομηχανικά και αστικά κέντρα της Ευρώπης, από τα οποία συχνά επιζητούν μία απόδραση μέσω του αγροτουρισμού.

Το ενδιαφέρον και η επιθυμία για τις ελληνικές παραδόσεις και τον πολιτιστικό πλούτο της ελληνικής υπαίθρου από μέρους των αγροτουριστών, οδηγούν στην αναβίωση και διατήρηση παραδοσιακών πολιτιστικών εθίμων, τα οποία τείνουν να εκλείψουν ή και ενδεχομένως έχουν εκλείψει τελείως. Όλα σήμερα δείχνουν ότι οι ελληνικές πολιτιστικές παραδόσεις πρέπει να αποτελούν βασικό στοιχείο του αγροτουριστικού προϊόντος.

Κάτι ανάλογο συμβαίνει και στις χώρες της Ευρώπης που έχουν αναπτύξει τον αγροτουρισμό ως μια βασική οικονομική δραστηριότητα του αγροτικού χώρου. Η τάση αυτή οδηγεί σε νέες πρακτικές για την αξιοποίηση του τοπικού πολιτιστικού περιβάλλοντος, μέσα από τη διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και των παραδοσιακών οικιστικών συνόλων, την ανάπτυξη της λαογραφίας και της λαϊκής τέχνης, τη διάδοση των παραδοσιακών χορών και της παραδοσιακής μουσικής.

2.8 Προφίλ / τυπολογίες τουριστών

Η βηίλ κατασκεύασε μια τυπολογία διακρίνοντας τους σύγχρονους τουρίστες ανάλογα με τη διάθεση ή δυνατότητα προσαρμογής τους στα κανονιστικά πρότυπα της κοινωνίας υποδοχής. Η τυπολογία αυτή ξεκινά από τον *εξερευνητή* (explorer), ο οποίος υποκινείται από την επιθυμία για εξερεύνηση και ταξιδεύει μόνος ή με μικρές ομάδες, και φθάνει έως τον ενταγμένο σε μεγαλύτερες ομάδες τουρίστα ο οποίος ταξιδεύει με *τσάρτερ* (charter tourist) και δεν εκδηλώνει ιδιαίτερη επιθυμία να γνωρίσει τα μέρη που επισκέπτεται. Στο ένα άκρο του φάσματος, οι τέσσερις τύποι τουρίστα - ο *εξερευνητής*, ο *επιλεκτικός* (elite), ο *εκκεντρικός* (offbeat) και ο *ιδιοσυγκρασιακός* (unusual) - τείνουν να προσαρμόζονται στα κανονιστικά πρότυπα της τοπικής κοινωνίας υποδοχής. Στο άλλο άκρο του φάσματος, ο *δυνάμει μαζικός* (mass), ο *μαζικός* (incipient mass) και ο *τσάρτερ* (charter) τουρίστας όχι μόνο προσαρμόζονται λιγότερο καλά στην τοπική πραγματικότητα, αλλά τείνουν να αναζητούν εμπειρίες που τους επιτρέπουν να έχουν πρόσβαση στις δυτικές ανέσεις τις οποίες έχουν συνηθίσει να χρησιμοποιούν (Γαλάνη-Μουτάφη Β., 2002).

Μια άλλη τυπολογία, σχετική με τις εμπειρίες των τουριστών, κατασκευάζει ο **cohen** (1979). Βασιζόμενος στην υπόθεση ότι, εφόσον οι άνθρωποι της νεωτερικής εποχής δεν υφίστανται όλοι τον ίδιο βαθμό αλλοτρίωσης και, επομένως, δεν αναζητούν την αυθεντικότητα με τον ίδιο ζήλο, ο **cohen** διακρίνει πέντε τύπους τουρίστα: τον *τβοτβαίιοηαί* τουρίστα, ο οποίος ενδιαφέρεται για την ψυχαγωγία του και ελάχιστα για την αυθεντικότητα, το αντίθετό του, τον *existential* τουρίστα, τον οποίο ενδιαφέρει πρωτίστως το ζήτημα της αυθεντικότητας των εμπειριών του, τον *experiential* τουρίστα, ο οποίος εντοπίζεται στο ενδιάμεσο των δυο πρώτων, και δυο ενδιάμεσους τύπους, τον *experimental* τουρίστα ο οποίος, παρότι αλλοτριωμένος, δεν αναζητά την αυθεντικότητα, και τον *diversionary* τουρίστα, ο οποίος εντοπίζεται ανάμεσα στον **experiential** και τον **existential** τύπο (Γαλάνη-Μουτάφη Β., 2002).

2.9 Περι “αυθεντικότητας”

Ο τουρισμός επιτρέπει την απόδραση από μια υφιστάμενη κατάσταση ή την αναζήτηση μιας άλλης πραγματικότητας, κάτι που αποτελεί και το βασικό κίνητρο του τουρίστα πέρα από τα επιμέρους. Έτσι, η επιθυμία του σύγχρονου τουρίστα να συνδεθεί με το «γνήσιο, το πρωτόγονο, το φυσικό, εκείνο που δεν έχει επηρεαστεί από το πνεύμα της νεωτερικότητας» (**cohen**) εκφράζεται μέσα από την αναζήτηση αυθεντικών εμπειριών. Βέβαια, σε πολλές περιπτώσεις, το ταξίδι αυτό προς την αυθεντικότητα δεν είναι τόσο εύκολο. Σύμφωνα με τον **mac cannell**, στόχος των τουριστών είναι να βρεθούν πίσω από την “μπροστινή σκηνή” που προορίζεται γι αυτούς, ώστε να ανακαλύψουν και να βιώσουν κάτι το πραγματικό (Γαλάνη-Μουτάφη Β., 2002). Ωστόσο, καθώς διασφαλίζεται στους τουρίστες η πρόσβαση στις μη τουριστικές περιοχές, οι ντόπιοι κάτοικοι και επιχειρηματίες κατασκευάζουν επινοημένους “τουριστικούς χώρους”. Οι χώροι αυτοί επενδύονται με πλαστά θέλγητρα τα οποία παρουσιάζονται στους τουρίστες ως “αληθινά”. Αποτέλεσμα της όλης διαδικασίας είναι η “σκηνοθέτηση της αυθεντικότητας” για τις ανάγκες της τουριστικής κατανάλωσης. Κάπου εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε τη διττή διάσταση που αποδίδεται στην έννοια της αυθεντικότητας. Η μία διάσταση της έννοιας παραπέμπει σε αισθήματα ενώ η άλλη αφορά στη γνώση. Με άλλα λόγια, ο τουρίστας αναζητά τόσο τις αυθεντικές κοινωνικές σχέσεις όσο και κάποιας μορφής γνώση για τη φύση και την κοινωνία υποδοχής. Επιπλέον ο **mac cannell** όλοι οι τουρίστες επιζητούν το αυθεντικό, το οποίο όμως «πρέπει να παρουσιαστεί με εντυπωσιακό τρόπο» (Γαλάνη-Μουτάφη Β., 2002). Το ερώτημα είναι αν αυτό είναι απόλυτα

αληθινό. Για παράδειγμα, είναι δυνατό να υπάρχουν ορισμένα κατάλοιπα αυθεντικότητας στις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ ανθρώπων, οικοδεσπότη και επισκέπτη, αγροτικής οικογένειας και τουρίστα στην εκμετάλλευση, ειδικότερα όταν η αγροτική οικογένεια φέρεται σαν να πρόκειται για φιλοξενούμενο και όχι για τουρίστα. Αυτό μπορεί να αποτελεί μια «πραγματικότητα», ακόμα και για τον πιο δύσκολο τουρίστα που ξέρει ότι «δεν υπάρχει γνήσια τουριστική εμπειρία αλλά μόνο παιχνίδια και ρόλοι που παίζονται» (Urry 1990). Έτσι, σύμφωνα με τον ΒοοίβΜη, οι τουρίστες δεν βιώνουν άμεσα την «πραγματικότητα» αλλά «ψευδογεγονότα». Οι περισσότεροι ταξιδεύουν με οργανωμένα γκρουπ και γοητεύονται από μη αυθεντικά κατασκευασμένα πράγματα, πείθονται δε εύκολα να απολαύσουν τα «ψευδογεγονότα» (Κίοεζε, 2000).

2.9.1 Αυθεντικότητα στον αγροτουρισμό

Ο αγροτουρισμός συμβάλει στη διατήρηση των κοινωνικών και πολιτιστικών στοιχείων της αγροτικής ζωής και προσφέρει νέες ευκαιρίες απασχόλησης σε περιοχές όπου η γεωργία φθίνει. Παρόλα αυτά η εικόνα που αναπτύσσεται για τον τουρίστα, εν μέρει των οπτικών ερεθισμάτων που προωθούνται, σταδιακά υπερσχύει της εικόνας των αγροτικών περιοχών. Έτσι, όλο και περισσότερο η πραγματικότητα της υπαίθρου ταυτίζεται με το τουριστικό όραμα, το οποίο επιτείνει τη σημασία των παραδοσιακών εικόνων.

Οι τουριστικές εμπειρίες έχουν τη δυνατότητα να μετατρέπονται σε πραγματικότητα, για μικρότερα ή μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα, χρησιμοποιώντας “αγροτικούς πόρους” από την ύπαιθρο, τις παραδόσεις, τα κτίρια, τα μονοπάτια και οτιδήποτε μπορεί να εξυπηρετήσει τα τουριστικά ενδιαφέροντα. Αυτό μπορεί να συμβεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Για παράδειγμα, οι τουρίστες που επισκέπτονται την ύπαιθρο παρατηρούν και δίνουν τις δικές τους ερμηνείες. Ή οι γυναικείοι συνεταιρισμοί, οι επιχειρηματίες ή οι κυβερνήσεις που προωθούν την ύπαιθρο και αναπτύσσουν τον αγροτικό τουρισμό, δημιουργούν ένα τουριστικό προϊόν. Με τον τρόπο αυτό η ύπαιθρος γίνεται για μερικούς ένας τόπος αναψυχής και διασκέδασης και για άλλους ένα μέρος όπου μπορούν να βρουν ηρεμία και ησυχία. Για τους πρώτους είναι ένας τόπος γεμάτος από ενδιαφέροντα χωριά, αγροκτήματα και απομεινάρια γεωργικών παραδόσεων, ενώ για τους άλλους ένα μέρος όπου

μπορούν να βρουν και να χαρούν εκείνη την ποιότητα που λείπει από τη ζωή της πόλης

Η ανάδειξη του τρόπου ζωής και του περιβάλλοντος των αγροτών, κάνοντάς τους τουριστική ατραξιόν, έχει βρει υποστηρικτές, αλλά υφίσταται και κριτικές. Σε πολλά μέρη η παραδοσιακή αγροτική ζωή έπαψε να υπάρχει. Ανακατασκευάζοντας τη ζωή της υπαίθρου και το αγροτικό περιβάλλον, ως ένα τουριστικό προϊόν, ίσως να σημαίνει ότι διατηρούμε τεχνητά κάτι από το παρελθόν και ότι εμποδίζουμε την πρόοδο.

Σε πολλές περιοχές της Ευρώπης ο εκσυγχρονισμός της γεωργικής παραγωγής αλλάζει, σε μεγάλο βαθμό, το παραδοσιακό τοπίο. Ακόμη σε άλλες αγροτικές περιοχές δεν κυριαρχεί πλέον η γεωργία και η προσέλκυση του αγροτικού τουρισμού δίνει μια εικόνα γεωργικής ζωής, που απέχει πολύ από την πραγματικότητα. Η τουριστική ανάπτυξη της υπαίθρου συμπεριλαμβάνει διάφορες και αντικρουόμενες εικόνες και δραστηριότητες. Συνεπώς, η ύπαιθρος μεταβάλλεται σε ένα διεκδικούμενο χώρο, όπου δίνονται "μάχες" σχετικά με τις εικόνες, τις αναπαραστάσεις και τις λειτουργίες, δηλαδή, γύρω από τις διαφορετικές πραγματικότητες που συνδέονται με τον αγροτικό χώρο και την αγροτική κοινωνία. Στα πλαίσια του ανταγωνισμού των συμφερόντων, γύρω από τις διαφορετικές αξίες που αποδίδονται στην ύπαιθρο, παίζει έναν ειδικό ρόλο το ερώτημα της αυθεντικότητας των στοιχείων. Η εμπειρία και η προσέλκυση είναι, συχνά, στενά συνδεδεμένες με τον ισχυρισμό ότι τα αγροτικά στοιχεία είναι αυθεντικά και αποκλειστικά "αγροτικά" και γίνεται αναφορά στο παρελθόν και στις γεωργικές παραδόσεις. Γενικά, ο ανταγωνισμός γύρω από τον αγροτικό χώρο οδηγεί σε μία ένταση μεταξύ αυτών που πιστεύουν πολύ στη διατήρηση και στη γρήγορη αλλαγή. Πολλές μορφές αγροτικού τουρισμού απευθύνονται στη νοσταλγία για την ωραία και πραγματική αγροτική ζωή, που έχει χαθεί ή κοντεύει να εξαφανιστεί.

Η αποδοχή της φθοράς δεν είναι αυτονόητη. Ένα ενδιαφέρον για το παρελθόν και η επιθυμία για διατήρηση των στοιχείων του, μέσω αναπαραγωγής, αποκατάστασης και συντήρησης, δεν είναι περίεργο για την εποχή μας. Όμως, σε προηγούμενες εποχές, υπήρχε διαφορετική εκτίμηση για το παρελθόν και η πρακτική διατήρησης δεν συνοδευόταν από την ίδια αγωνία και μέριμνα για την αυθεντικότητα. Οι άνθρωποι ζούσαν με την πολιτιστική τους κληρονομιά. Τη χρησιμοποιούσαν, τη συμπλήρωναν, την άλλαζαν ακόμη και τη βελτίωναν.

Τώρα πια οι μεγάλες ταχύτητες των αλλαγών ωθούν τους ανθρώπους να προσκολληθούν στο παρελθόν και στη σταθερότητα. Η ανακατασκευή, η διατήρηση και η αποκατάσταση αποτελούν τους κυριότερους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι ανταποκρίνονται στην επιθυμία για ανακοπή της διαδικασίας της φθοράς. Και οι τρεις στρατηγικές συμπεριλαμβάνουν ενεργό ανάμειξη στις χρονικές και φυσικές διαδικασίες, που φυσιολογικά καταστρέφουν τα αντικείμενα. Τώρα αναβάλλουμε την απώλειά τους, μετατρέποντάς τα και προστατεύοντάς τα από ορισμένες επιδράσεις. Η προστασία είναι ιδιαίτερα ενδεικτική του φαινομένου της διάρκειας. Με αυτή την έννοια δεν υπάρχει διάσταση μεταξύ αλλαγής και συντήρησης, αλλά μόνο μεταξύ των διάφορων τύπων αλλαγής. Το παράδοξο της αυθεντικότητας είναι ότι η φθορά είναι μη αποδεκτή, αν και νέες έννοιες προστίθενται σε κάποια αντικείμενα και επαναπροσδιορίζουν το τι θεωρείται αυθεντικό και τι πραγματικό. Οι στρατηγικές ανακατασκευής, αποκατάστασης ή διατήρησης, φέρουν ένα αντικείμενο που βρίσκεται σε διαδικασία φθοράς, σε ένα ορισμένο στάδιο σταθεροποίησης. Εκτός από το γεγονός ότι η σταθεροποίηση δεν είναι αυθεντική ποιότητα, υπάρχει πάντα μια διαφωνία γύρω από την κατάσταση στην οποία θα βρίσκεται το αντικείμενο που αποκαθίσταται: σε μια υποτιθέμενη αρχική κατάσταση, αγνοώντας τις αλλαγές που συνέβησαν από την ιστορία του ή σε μια κατάσταση που θα δείχνει τις επιδράσεις του χρόνου και των μεταβολών. Η αυθεντικότητα έχει γίνει πιο σημαντική, αλλά και πιο διαφιλονικούμενη. Όσον αφορά τη συντήρηση των μνημείων, η στάση, σχετικά με τις αυθεντικές συνθήκες και την αποκατάσταση, έχει αλλάξει μαζί τις ιδέες των αρχιτεκτόνων και των ιστορικών της αρχιτεκτονικής. Σε προηγούμενες εποχές, ο στόχος ήταν η δραστική αποκατάσταση στην αρχική κατάσταση. Σήμερα, είναι πιο συνηθισμένο να αφήνεται ένα ιστορικό κτίριο έτσι, ώστε να δείχνει τις αλλαγές που έχει υποστεί και τα μέρη που έχουν αφαιρεθεί ή προστεθεί, με το πέρασμα του χρόνου. Η αναζήτηση της αυθεντικότητας δεν περιορίζεται στη χρονική περίοδο στην οποία κατασκευάστηκε το κτίριο, αλλά συμπεριλαμβάνει και οτιδήποτε μεταγενέστερο συνέβη στο κτίριο.

Δεν είναι μόνο το παρελθόν που συνδέεται με το ερώτημα της αυθεντικότητας, είναι και ο κόσμος. Οι τουρίστες αγοράζουν τις εμπειρίες με χρήματα και κάνοντας αυτό, εισάγουν ένα σύστημα ανταλλαγών ξένο προς την αυθεντική κοινωνική δομή. Οι ανθρωπολόγοι υποστηρίζουν ότι η εμπειρία από άλλους πολιτισμούς δεν είναι κάτι που αγοράζεται, αλλά κάτι που δικαιούται κανείς.

Στον τουρισμό η υλική αυθεντικότητα είναι σημαντική, σε ότι αφορά το να μπορούν τα μέρη και τα αντικείμενα να δίνουν μια απεικόνιση της ιστορίας. Τα απομεινάρια από το παρελθόν έχουν μία τεκμηριωμένη αξία και δίνουν πληροφορίες για το πώς ήταν τα πράγματα πριν από πολύ καιρό. Αυτά τα τεκμήρια είναι μερικές φορές μοναδικά (π.χ. μνημεία όπως η Ακρόπολη). Μερικές φορές όμως είναι αρκετά συνηθισμένα και βρίσκονται παντού, όπως π.χ αγγεία, παλιά νομίσματα.

Η υλική αυθεντικότητα δεν μπορεί να δώσει καμία βεβαιότητα γύρω από την κατάσταση ενός αξιοθέατου. Από την άλλη, η εννοιολογική αυθεντικότητα, δηλαδή ο αρχικός σχεδιασμός ή η πρόταση του “πώς θα πρέπει να ήταν”, η οποία είναι τόσο έντονη στις συζητήσεις περί αυθεντικότητας στον κόσμο των ιστορικών της τέχνης, κάνει την εμφάνιση της και στην έννοια του τουρισμού.

Το πάρκο με αρχαιολογικό θέμα προσφέρει μία αναπαράσταση του τρόπου ζωής κατά το παρελθόν. Είναι σημαντικό το εάν η αναπαράσταση απαντά στα ερωτήματα της επιστημονικής, αντικειμενικής γνώσης και επομένως είναι πιστευτή. Η απουσία της ρεαλιστικότητας των υλικών δεν είναι απαραίτητο να εμποδίζει την εμπειρία της αυθεντικότητας. Αυτό μπορούμε να το δούμε στο παράδειγμα των προορισμών των προσκυνητών, όπου υπάρχει ελάχιστη ή και καμία υλική σύνδεση με τους αγίους που τιμώνται σε αυτές τις τοποθεσίες. Το μέρος καθαγιάζεται και γίνεται αυθεντικό με τα χρόνια, εξαιτίας των θρησκευτικών συναισθημάτων που νιώθουν οι άνθρωποι εκεί. Αυτές οι εμπειρίες δεν είναι απαραίτητο να είναι μόνο θρησκευτικές, αλλά μπορούν για παράδειγμα, να αφορούν ένα στοιχείο εθνικών συναισθημάτων. Σε ορισμένα υπαίθρια μουσεία αναπαριστώνται αγροκτήματα από το παρελθόν, τα οποία έχουν μία ορισμένη υλική αυθεντικότητα, όμως το αγρόκτημα ως σύνολο έχει εντελώς απομακρυνθεί από την πραγματική του έννοια. Όμως εκείνο που κάνει αυτά τα υπαίθρια μουσεία αξιόπιστα αξιοθέατα είναι η εννοιολογική αναφορά στο παρελθόν.

Η αναφορική βάση ενός αντικειμένου ή πολιτιστικού προτύπου προσφέρει μία εξαιρετική δυνατότητα για μια αυθεντική εμπειρία. Όμως, πολλά τουριστικά αξιοθέατα έχουν χάσει την αρχική τους σημασία, μερικές φορές, παρόλα αυτά, γίνεται προσπάθεια για να επανέλθει. Πέρα από αυτό, η λειτουργική αξία εκείνων που θεωρούμε ως ενδιαφέροντα μέρη, συχνά συνδέεται στενά με την αναφορική.

Κάθε παιδί που έχει επισκεφθεί ένα αγρόκτημα όπου παρασκευάζεται τυρί, ένα εργοστάσιο γυαλιού ή έναν παλιό νερόμυλο, κατά τη διάρκεια μιας σχολικής εκδρομής, έχει προσωπική εμπειρία. Αυτά τα “ερείπια” είτε είναι ακόμη αυθεντικά,

είτε έχουν ανακατασκευαστεί, τίθενται σε λειτουργία, αν και η παραγωγική διαδικασία που αντιπροσωπεύουν έχει βελτιωθεί και εκσυγχρονιστεί εδώ και πολύ καιρό. Ακόμη, εξαιτίας των συνεχών αλλαγών που παρατηρούνται στην τεχνολογία, έχουν χάσει την αρχική τους σημασία. Ορισμένοι μύλοι σπόρων διατηρούνται έως ένα βαθμό σε λειτουργία και συνεχίζουν να αλέθουν, αν και σήμερα απευθύνονται κυρίως σε εκείνους που αναζητούν τα αγνά προϊόντα.

Στην πραγματικότητα, η *ιστορική αυθεντικότητα* μπορεί να αντανακλάται στο υλικό μέρος του τουριστικού αξιοθέατου, στο οποίο εμφανίζονται οι επιρροές του χρόνου και των αλλαγών, στην ιστορία που αναπτύσσεται γύρω από το κάθε αξιοθέατο. Όταν ο χρόνος είναι καθαρά εμφανής σε κάποιο τουριστικό αξιοθέατο, συμβάλλει σημαντικά σε ένα συναίσθημα συνέχειας. Η ταυτότητα μιας περιοχής και οι κοινότητες που ζουν εκεί κατανοούν καλύτερα την ιστορική συνέχεια της περιοχής, όταν τίθεται το ερώτημα του χρόνου. Στην ύπαιθρο, δεν είναι ασυνήθιστο το πάθος για τη συλλογή “καρτ-ποστάλ”: ο δρόμος του χωριού εμφανίζεται όπως ήταν τον περασμένο αιώνα. Όταν οι ιστορικές εξελίξεις δεν μπορούν πλέον να φανούν στο ίδιο το υλικό αντικείμενο, οι ιστορίες δίνουν τη σωστή προοπτική.

Λαμβάνοντας υπόψη τις έντονες διαφωνίες σχετικά με τις έννοιες της αυθεντικότητας, σε διάφορους τομείς ενδιαφέροντος φαίνεται ότι οι διάφορες μορφές αυθεντικότητας απλώς δεν μπορούν να υπάρξουν αρμονικά η μια με την άλλη. Μια δυνατότητα επιλογής είναι να χρησιμοποιηθεί αυτή η εννοιολογική διάσταση στον τομέα του τουρισμού, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένα διαφοροποιημένο προϊόν, στη βάση της ελεύθερης επιλογής.

Είναι αδύνατο να επιμείνει κανείς ότι οι τουρίστες, που ατενίζουν την πολιτιστική κληρονομιά κάποιας περιοχής, ψάχνουν όλοι για αυθεντικότητα ή αξίες στον ίδιο βαθμό. Πολλοί που ασχολούνται με τον τουρισμό, υποδήλωναν το αντίθετο.

Ο *feiler* ισχυρίζεται ότι οι τουρίστες είναι βέβαιο πως δεν αναζητούν μια αυθεντική εμπειρία, αλλά απολαμβάνουν το μη πραγματικό του τουρισμού. Αναγνωρίζουν ότι κάτι έχει κατασκευαστεί ειδικά για αυτούς και προσφέρεται σε αυτούς, και το ψάχνουν στα “τουριστικά στέκια”. Ο *feiler* τους αποκαλεί μετα-τουρίστες (lengkeek, 2000).

Ο cohen πρότεινε ένα φάσμα τουριστικών εμπειριών, που θα κυμαίνονται από τις «υπερφυσικές ψυχαγωγικές εμπειρίες» έως την πραγματικότητα. Όπως συνέχισε ο cohen, οι τουρίστες αφήνουν το καθημερινό τους περιβάλλον, το

φυσιολογικό τους κέντρο ενδιαφερόντων, σε αναζήτηση ενός υποτιθέμενου «επίκεντρου εκεί έξω». Αυτός ο κόσμος σημασίας και φαντασίας βρίσκεται στο «κάπου αλλού», σε απόσταση από τη φυσιολογική ζωή. Ανέπτυξε πέντε τρόπους σχέσης, που αναπτύσσουν οι τουρίστες με τον «άλλο» κόσμο (Lengkeek, 2000).

Πρώτον, περιγράφει έναν τρόπο αναψυχής όπου κυριαρχούν οι δυνατότητες για διασκέδαση, χαρά, ευχαρίστηση και περιέργεια για το εξωπραγματικό. Ο προσανατολισμός του ατόμου μένει στενά συνδεδεμένος με τη φυσιολογική καθημερινή ζωή. Μετά από αυτό, υποδεικνύεται ο τρόπος της «παράκαμψης», με τον οποίο το άτομο δραπετεύει από την καθημερινή πίεση. Ο άλλος κόσμος είναι απαραίτητος σε θέση να ηρεμίσει και να «επαναφορτίσει» τις πηγές ενέργειας. Ο τουρίστας απομακρύνεται από τη φυσιολογική ρουτίνα, αλλά επιστρέφει με καινούργια ενέργεια σε καθημερινές επιδιώξεις. Ο τρίτος, που ονομάζεται εμπειρικός τρόπος, προκύπτει από τη γνώση ότι από την καθημερινή ζωή λείπουν μερικά στοιχεία. Η μοντέρνα κοινωνία έχει γίνει φτωχή σε αυθεντικές εμπειρίες και υπάρχουν περισσότερα στοιχεία από φύση, πολιτισμό και κοινωνικές σχέσεις σε άλλα περιβάλλοντα, τα οποία αξίζει να γνωρίσουν: η αναζήτηση για τον «άλλο» κόσμο είναι μόνο περιστασιακή και επιφανειακή. Έχοντας δει τα άλλα μέρη, οι τουρίστες επιστρέφουν στη φυσιολογική ζωή. Ένας τέταρτος τρόπος, ο πειραματικός, κινητοποιεί τα άτομα, σε αναζήτηση του πραγματικού τους εαυτού. Διαφορετικά περιβάλλοντα, μοναξιά και κακουχίες προσφέρουν τις απαραίτητες συνθήκες για ανακάλυψη των ατομικών ιδιοτήτων που έχουν «θαφτεί» από τις καθημερινές υποχρεώσεις και εργασίες. Η εξερεύνηση των φυσικών και ψυχολογικών ορίων συμβάλλει στην ανανέωση της ταυτότητας. Ο πέμπτος και τελευταίος είναι ο υπαρξιακός τρόπος, σύμφωνα με τον οποίο τα άτομα επιθυμούν διακαώς να αφήσουν πίσω τους τη μοντέρνα καθημερινή ζωή, νιώθοντας ότι έχουν γεννηθεί σε λάθος τόπο, λάθος χρόνο. Εδώ, η αποξένωση από το σύγχρονο τρόπο ζωής είναι ιδιαίτερα ισχυρή, ίσως και συνταρακτική. Το άτομο έχει την ανάγκη να βρίσκεται κάπου αλλού και ο τουριστικός του προορισμός προσφέρει το όραμα ενός καλύτερου κόσμου.

Είναι φανερό ότι κάθε άποψη περί αυθεντικότητας, έχει το δικό της ρόλο στις τουριστικές εμπειρίες. Έτσι, η αυθεντικότητα δεν είναι πολύ σημαντική για τη χαρά και τη διασκέδαση, αν και μερικές φορές χρησιμοποιείται για να συμπληρώνει την εικόνα ενός ειδικού τόπου ή προϊόντος. Η αυθεντικότητα των υλικών παίζει ένα μέτριο ρόλο για τον επιφανειακά ενδιαφερόμενο τουρίστα: το “φορκ” και τα χειροτεχνήματα μεγαλοποιούν ορισμένα χαρακτηριστικά και χρονικές περιόδους. Η

υλική και εννοιολογική αυθεντικότητα είναι σημαντική για τον υπαρξιακό τουρίστα: να δει το ίδιο πράγμα, να είναι στο συγκεκριμένο σημείο, ακόμη και αν πρόκειται για ένα σωρό ερειπίων. Οι ομάδες των εμπειρικών τουριστών, που βρίσκονται στο μέσο, αναγνωρίζουν αυτό που οι διασκεδάζοντες βρίσκουν ανιαρό και αυτό που οι υπαρξιακοί δεν το βρίσκουν αρκετά αυθεντικό.

Ένα απερίσκεπτο μείγμα μέσα στην τοπική κλίμακα, διαστρεβλώνει τις εντυπώσεις και την αξιοπιστία του προϊόντος για όλες τις τουριστικές εμπειρίες. Ακόμη, είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι το σύνολο των αυθεντικών στοιχείων δεν συνδέεται απαραίτητα με το παρελθόν και τον κόσμο «αλλού». Το εδώ και τώρα του ζωντανού παρόντος είναι επίσης πρωτότυπο και αξιόλογο. Έχει σχέση με τη λειτουργική και εννοιολογική αυθεντικότητα. Για κάποιους ανθρώπους η γεύση του κρασιού «ρετσίνα» και η θέα των τεραστίων κυπαρισσιών, δημιουργούν μια βαθύτερη έννοια σχέσης με την Ελλάδα και την ιστορική συνέχεια, από μια φευγαλέα ματιά στο παλάτι της Κνωσού, λόγου χάρη.

Η διάσταση απόψεων που αφορά στην έννοια της αυθεντικότητας προσφέρει πολύ περισσότερες δυνατότητες για την ενσωμάτωση του τουρισμού στα αγροτικά πλαίσια, από την απλή επίδειξη του παρελθόντος ως αγροτική πραγματικότητα. Περισσότερες όψεις της πραγματικότητας, νέες λειτουργίες και έννοιες του αγροτικού περιβάλλοντος, μπορεί να γίνουν σημαντικές, αξιόπιστες και αποδεκτές, ανάλογα με τις διαφοροποιήσεις στις τουριστικές προτιμήσεις, τις επιλογές πολιτικής και τις δυνατότητες του χώρου και του κοινωνικού πολιτιστικού περιβάλλοντος. Ακόμη ο αγροτικός χώρος έχει πολύ περισσότερα να προσφέρει, έτσι ώστε να αντιμετωπίσει και να έρθει σε αντίθεση με τον επιταχυνόμενο, ορθολογικό αστικό τρόπο ζωής της σύγχρονης κοινωνίας, από την απλή προσκόλληση στο παραδοσιακό. Ο αγροτικός τουρισμός που συνδέεται με την πολιτιστική κληρονομιά και τις γεωργικές παραδόσεις, δεν αποτελεί τη μόνη απάντηση στις υποβαθμιζόμενες τουριστικές δραστηριότητες.

2.10 Το μοντέλο του μετασχηματισμού

Ως είδος αναψυχής ορίζεται κάτι που αποτελεί μία μόνο από τις πλευρές του τρόπου ζωής. Ένας τρόπος ζωής και αναψυχής αποτελείται από ένα σύνολο προτιμήσεων και συμπεριφορών (Kloeze, 2000).

Για να δώσουμε έμφαση στο δυναμικό χαρακτήρα του προϊόντος του τουρισμού και για να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα της προσφοράς και της

ζήτησης ο Dietvorstí διαμόρφωσε το μοντέλο "μετασχηματισμού"(Kloeze, 2000). Το μοντέλο αυτό δείχνει το διαρκή μετασχηματισμό του αρχικού τύπου τουρισμού αναψυχής (τοπία, μνημεία, κλπ) από δραστηριότητες και παρεμβάσεις των παραγωγών και καταναλωτών, εσκεμμένες ή όχι. Η αρχή που κρύβεται πίσω από το μοντέλο του μετασχηματισμού είναι η υπόθεση ότι ο άνθρωπος, μέσω μιας ποικιλίας συμβολικών και υλικών παρεμβάσεων, καθορίζει το μετασχηματισμό του αρχικού φυσικού και κοινωνικοοικονομικού χώρου, πολύτιμου για τον τουρισμό και την ψυχαγωγία. Υπάρχει ένας συνεχής μετασχηματισμός των αρχικών πόρων από τις δραστηριότητες, τους παραγωγούς και τους καταναλωτές. Ως πόρος μπορεί να θεωρηθεί οποιοδήποτε στοιχείο που χρησιμοποιείται στη δημιουργία ενός ψυχαγωγικού - τουριστικού προϊόντος.

Οι λιγιστοί πόροι μπορούν να χωριστούν σε:

- Φυσικούς πόρους, όπως έδαφος, νερό, ενέργεια, βλάστηση.
- Κεφαλαιουχικά αγαθά, π.χ πόροι που μετατρέπονται εξολοκλήρου με την ανθρώπινη προσπάθεια.
- Κοινωνικοπολιτιστικοί πόροι, όπως ιστορικά, πρότυπα κοινωνικής ζωής, παραδοσιακοί τρόποι, τέχνη κλπ.

Μπορούμε να διακρίνουμε δύο μετασχηματισμούς που σχετίζονται με την περίπτωση του αγροτουρισμού: Υλική ή συμβολική αναδημιουργία από τους παραγωγούς και υλική ή συμβολική αναδημιουργία από τους καταναλωτές.

Σε ότι αφορά την υλική αναδημιουργία από τους παραγωγούς οι αγρότες και οι αγρότισσες μετασχηματίζουν τους αρχικούς αγροτικούς πόρους σε αγροτουριστικά προϊόντα. Μπορούν να πουλούν απευθείας τα αγροτικά προϊόντα, όπως επίσης και να προσφέρουν τουριστικές υπηρεσίες. Αντίστοιχα και στη συμβολική αναδημιουργία από τους παραγωγούς, οι αγρότες και οι αγρότισσες μετασχηματίζουν συμβολικά τα προϊόντα τους και παρέχουν ευκαιρίες για συμμετοχή στον αγροτικό τρόπο ζωής. Αυτό μπορεί να είναι πραγματικά αυθεντικό: οι τουρίστες μπορούν να έχουν μόνοι τους μια εικόνα της καθημερινής ζωής στο αγρόκτημα. Αυτοί οι αγρότες δεν πουλούν αυταπάτη. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι αγρότες αποφασίζουν να αλλάξουν τον καθημερινό τρόπο ζωής τους σε έναν πιο παραδοσιακό (αυτό μπορεί να ονομαστεί και μουσειοποίηση αγροκτήματος). Αυτοί οι αγρότες πράγματι πουλούν μια αυταπάτη. Η επαφή με τους τουρίστες και η προσφορά φιλοξενίας μπορεί να

σημαίνει “πραγματική” αυθεντικότητα, αλλά μπορεί επίσης να αποτελεί μέρος του τουριστικού προϊόντος : “φιλοξενία για πώληση”, “εμπορεύσιμη φιλοξενία”.

Από την άλλη πλευρά σε ότι αφορά την συμβολική αλλά και την υλική αναδημιουργία από τους καταναλωτές πρέπει να λάβουμε κατ’ αρχήν υπόψη μας ότι, οι τουρίστες έχουν κάποια ιδέα του τι μπορεί να σημαίνουν οι διακοπές σε αγροτική περιοχή και περιμένουν την επιστροφή στη γη και στη φύση όπου η ζωή είναι καλή. Η μέθοδος της συμβολικής αναδημιουργίας συνδέεται με τη ζωή των τουριστών και το στυλ της ψυχαγωγίας. Το στυλ της ανθρώπινης ζωής είναι ένα πραγματικό, κοινωνικό φαινόμενο και η ερμηνεία της μας κάνει ικανούς να κατανοούμε τη συμπεριφορά των τουριστών, ειδικά όταν δούμε αυτό το στυλ σαν καθοδηγητικό παράγοντα πίσω από τη συμβολική αναδημιουργία του προσφερόμενου τουριστικού - ψυχαγωγικού προϊόντος. Δεν είναι απαραίτητο η αναδημιουργία των καταναλωτών να ταιριάζει με την αναδημιουργία των παραγωγών. Η φιλοξενία που βιώνεται σαν αληθινή από τους τουρίστες, μπορεί να προσφερθεί μ' έναν επαγγελματικό τρόπο. Ένας πεπαλαιωμένος τρόπος ζωής στο αγρόκτημα μπορεί να βιωθεί σαν πραγματικός από τους τουρίστες.

ΜΕΡΟΣ Β
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΕΣ ΔΟΜΕΣ

1. ΠΡΟΪΟΝ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

1.1 Μάνατζμεντ εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Το μάνατζμεντ, κατά πολλούς, ταυτίζεται και με την επιχειρηματικότητα, η οποία και θεωρείται ως ένας τέταρτος συντελεστής παραγωγής (οι άλλοι τρεις, όπως είναι γνωστό είναι: η εργασία, το έδαφος και το κεφάλαιο) ίσως και ο σημαντικότερος. Στην πράξη υπάρχει ουσιαστικός διαχωρισμός μεταξύ μάνατζμεντ και επιχειρηματικότητας, αφού ο πρώτος όρος χαρακτηρίζει τα εξειδικευμένα στελέχη που είναι αναγκαία για τη δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων, ενώ ο δεύτερος όρος αναφέρεται στα άτομα - επιχειρηματίες που μπορούν τις ιδέες τους να τις μετατρέπουν σε επιχειρηματικές δραστηριότητες. Είναι συνηθισμένο οι επιχειρήσεις να ασκούν το μάνατζμεντ της επιχείρησής τους και ιδίως στις περιπτώσεις που αυτή είναι η προσωπική τους δημιουργία και εφόσον το μέγεθος των δραστηριοτήτων της το επιτρέπει.

Στην περίπτωση των αγροτουριστικών επιχειρήσεων, συνήθως, ο διοικητής είναι και ο μάνατζερ της επιχείρησης. Έτσι, το μάνατζμεντ που συνιστάται στην προσωπική του επιχειρηματική ευθύνη απέναντι στον εαυτό του, στην πολιτεία, στους προμηθευτές του, στους φιλοξενούμενούς του, αλλά και στο κοινωνικό σύνολο για την αγροτουριστική δραστηριότητά του.

Το μάνατζμεντ εναλλακτικών μορφών τουρισμού αφορά τα όργανα τουριστικής πολιτικής, την τοπική αυτοδιοίκηση, τις τουριστικές επιχειρήσεις (όπως μονάδες καταλυμάτων, επιχειρήσεις τουριστικής αναψυχής), καθώς και τους διοργανωτές ταξιδιών. Για παράδειγμα, η TES, δίνει οικοτουριστικές οδηγίες στους διοργανωτές ταξιδιών στη φύση, σχετικά με την προετοιμασία των επισκεπτών πριν το ταξίδι, τη διακίνηση μικρών ομάδων ταξιδιωτών, ενώ παράλληλα δίνει οδηγίες προς τους διευθυντές και το προσωπικό των τουριστικών επιχειρήσεων κλπ. Το μάνατζμεντ στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού προσδιορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τους βασικούς άξονες της φιλοσοφίας των ήπιων - εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Οι άξονες και το περιεχόμενό τους, που θα πρέπει να λάβει υπόψη το μάνατζμεντ των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, παρουσιάζονται αναλυτικά στη συνέχεια (Βελισσαρίου Ε.) .

Προστασία του φυσικού περιβάλλοντος

Πρωταρχικό κριτήριο στις ήπιες - εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι ο σεβασμός προς το φυσικό περιβάλλον. Η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού θα πρέπει να διασφαλίζει την προστασία του περιβάλλοντος τόσο κατά τη δημιουργία της τουριστικής υποδομής όσο και κατά τη διάρκεια της τουριστικής χρήσης των φυσικών πόρων. Τα κυριότερα κριτήρια για τη διασφάλιση του άξονα είναι:

■ Το μικρό μέγεθος των καταλυμάτων

Το μέγεθος των καταλυμάτων θα πρέπει να είναι τέτοιο, ώστε αφενός να επιτρέπει στις επιχειρήσεις να λειτουργούν αποδοτικά και να παρέχουν τις απαραίτητες υπηρεσίες προς τους τουρίστες και αφετέρου να μη μαζικοποιεί τον τουρισμό. Ωστόσο, το περιορισμένο μέγεθος των καταλυμάτων έχει δημιουργήσει σοβαρά λειτουργικά προβλήματα σε μικρές μονάδες αγροτουριστικών καταλυμάτων που λειτουργούν σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Ειδικότερα, μονάδες που διαθέτουν μικρό αριθμό δωματίων και κλινών αδυνατούν να καλύψουν τις ανάγκες στέγασης μιας μεγάλης ομάδας (π.χ ενός τουριστικού λεωφορείου 45-50 ατόμων), με αποτέλεσμα να αναγκάζονται να «σπάσουν» την ομάδα, δημιουργώντας προβλήματα όχι μόνο στους επισκέπτες, αλλά και στην αποδοτική λειτουργία της μονάδας. Το μικρό μέγεθος των καταλυμάτων και οι ιδιαιτερότητες των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, εκτός από την αδυναμία φιλοξενίας μεγάλων ομάδων και την αύξηση του λειτουργικού κόστους, συνεπάγονται κατ' επέκταση υψηλό κόστος και στους τομείς της προβολής και προώθησης.

Ταυτόχρονα, το μικρό μέγεθος των καταλυμάτων, σε συνδυασμό με τον ολοένα αυξανόμενο ρυθμό ζήτησης εναλλακτικών και ήπιων μορφών τουρισμού, οδηγεί σε έλλειψη καταλυμάτων και δημιουργεί αδυναμία ικανοποίησης της ζήτησης

■ Καταλύματα «φιλικά» και προσαρμοσμένα στο φυσικό και στο αρχιτεκτονικό περιβάλλον

Τα καταλύματα, εκτός από το προσεγμένο μέγεθος, θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένα εξωτερικά αλλά και εσωτερικά στο ευρύτερο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Η αρχιτεκτονική τους μορφή θα πρέπει να είναι τέτοια που να ενσωματώνει το κτίσμα στο φυσικό περιβάλλον, χωρίς να το προσβάλλει, ενώ ταυτόχρονα το αρχιτεκτονικό στυλ θα πρέπει να είναι συνδεδεμένο με το τοπικό «χρώμα». Όσον αφορά τον εσωτερικό διάκοσμο, αυτός θα πρέπει να είναι σύμφωνος

με το τοπικό στίλ και τα διακοσμητικά αντικείμενα να έχουν ντόπιο, παραδοσιακό χαρακτήρα.

Πολλοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι και τα υλικά κατασκευής των καταλυμάτων και γενικότερα των κτισμάτων για τουριστική αξιοποίηση θα πρέπει να είναι τοπικής προέλευσης και τα οικήματα κτισμένα με παραδοσιακές τεχνολογίες.

Η διαμονή κοντά στη φύση (σε αγροκτήματα, τοπικές οικίες, παραδοσιακούς οικισμούς, ορεινά καταφύγια κλπ.) και η εξοικείωση με την τοπική κουζίνα εντάσσονται στο πνεύμα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

■ Περιορισμένος αριθμός επισκεπτών σε χώρο και χρόνο Ο περιορισμένος αριθμός επισκεπτών στο χώρο ανάλογα με τη διάρκεια παραμονής είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του ήπιου - εναλλακτικού τουρισμού, ο οποίος έρχεται σε αντίθεση με το μαζικό τουρισμό, που χαρακτηρίζεται από την υπερσυγκέντρωση μεγάλου αριθμού τουριστών. Ο περιορισμός αυτός αποσκοπεί αφενός στην προστασία του περιβάλλοντος και αφετέρου στην καλή αναψυχή των τουριστών¹. Σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία που αναλύει το θέμα της φέρουσας ικανότητας ενός οικοσυστήματος αναφορικά με τις επισκέψεις τουριστών. Παράλληλα έχουν καθοριστεί δείκτες για την προστασία του περιβάλλοντος από τον τουρισμό. Τέτοιοι δείκτες καθορίζουν το μέγιστο επιτρεπτό αριθμό επισκεπτών (σε ορισμένο χρονικό διάστημα) για ορισμένο χώρο.

Προστασία της κοινωνικο - πολιτιστικής κληρονομιάς

Εκτός από την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, οι τουριστικές επιχειρήσεις θα πρέπει, στο πλαίσιο ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού να λάβουν μέτρα που θα προστατεύουν και θα αναδεικνύουν την πολιτιστική κληρονομιά και παράδοση. Τέτοια μέτρα θα πρέπει να αφορούν ειδικότερα την προστασία της από την αποξένωση (όχι στον μιμητισμό και στην ξενομανία), τη διατήρηση και προώθηση του τοπικού πολιτισμού (γλώσσα, τέχνη, ήθη και έθιμα), τη διατήρηση του τοπικού χρώματος σε θέματα αρχιτεκτονικής, δόμησης, διακόσμησης, μνημείων κλπ και γενικότερα την προστασία κοινωνικο-πολιτιστικής κληρονομιάς και πνευματικότητας. Άλλωστε, μέσα στην ευρεία έννοια του περιβάλλοντος εντάσσεται και το κοινωνικο-πολιτιστικό περιβάλλον. Ιδιαίτερα σε περιοχές που

¹ Ο βαθμός ευχαρίστησης των τουριστών βρίσκεται σε συνάρτηση με τον αριθμό των χρηστών του φυσικού πόρου για τις διάφορες δραστηριότητες.

φιλοξενούν μοναστήρια, ιερές μονές και άλλα μνημεία με έντονα πολιτιστικά και πνευματικά στοιχεία, η διαφύλαξή τους θα πρέπει να είναι ένα από τα σημαντικότερα κριτήρια ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού και οποιαδήποτε ενέργεια θα πρέπει να βρίσκει σύμφωνους τους εμπλεκόμενους φορείς.

Ενεργητική συμμετοχή και δραστηριοποίηση των τουριστών

Σε αντίθεση με τον σκληρό - παθητικό τουρισμό, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού θέλουν τον τουρίστα δραστήριο και ενεργητικό. Κατά τη διάρκεια παραμονής του ο τουρίστας θα πρέπει να συμμετέχει και να δραστηριοποιείται σε δυνατότητες που του προσφέρει το πρόγραμμα ή ο τόπος παραμονής. Οι δυνατότητες αυτές εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι η τοποθεσία, οι κλιματολογικές συνθήκες, η ηλικία των τουριστών, οι δυνατότητες άθλησης, οι υποδομές, η ύπαρξη κατάλληλου προσωπικού κλπ.

Οι κυριότερες δραστηριότητες για τη συμμετοχή των επισκεπτών είναι οι ακόλουθες:

- Σεμινάρια (πολιτιστικού, οικολογικού, πνευματικού, ιστορικού περιεχομένου)
Κατά τη διάρκεια της παραμονής του, ο επισκέπτης μπορεί να παρακολουθήσει σεμινάρια ποικίλου περιεχομένου. Το περιεχόμενό τους εξαρτάται από την ηλικία, την ομάδα, τις κλιματολογικές συνθήκες, την υπηκοότητα, καθώς και την ύπαρξη κατάλληλου προσωπικού. Συνήθως, τέτοιες διαλέξεις αφορούν την ιστορία και τον πολιτισμό της περιοχής ή έχουν γενικότερο ενδιαφέρον και πραγματεύονται θέματα όπως το περιβάλλον, η υγιεινή διατροφή και διαβίωση, τα τοπικά προϊόντα και ασχολίες κλπ.

- Εκμάθηση παραδοσιακών τεχνών, χειροτεχνίας, γλώσσας και χορού
Εκτός από την παρακολούθηση κάποιων διαλέξεων ή σεμιναρίων, ο επισκέπτης μπορεί να συμμετέχει στην εκμάθηση παραδοσιακών τεχνών ή χειροτεχνίας. Η εκμάθηση παραδοσιακών χορών και η παράδοση μαθημάτων ελληνικής γλώσσας είναι δραστηριότητες που ήδη προσφέρονται με επιτυχία σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας και μπορούν να ενσωματωθούν σε πολλά προγράμματα εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι τέτοιες δραστηριότητες, όπως και οι προηγούμενες, θα πρέπει να είναι προγραμματισμένες και να δηλώνεται εκ των προτέρων το ενδιαφέρον και η συμμετοχή των επισκεπτών.

- Παρακολούθηση ή και συμμετοχή σε τοπικές εργασίες

Η συμμετοχή σε αγροτικές εργασίες είναι ένα από τα χαρακτηριστικά των εναλλακτικών μορφών τουρισμού (περισσότερο του αγροτουρισμού). Η συμμετοχή σε τοπικές εργασίες μπορεί να είναι ενεργητική ή να νοείται μόνο ως απλή παρακολούθηση. Για παράδειγμα, στον αγροτουριστικό συνεταιρισμό της Χίου παρουσιάζεται στους επισκέπτες η διαδικασία και οι εργασίες συλλογής της μαστίχας από τα δέντρα. Με κατάλληλη προσαρμογή στις δυνατότητες της περιοχής, ο επισκέπτης μπορεί να ασχολείται ή να παρακολουθεί από κοντά τις εργασίες παρασκευής κάποιων τοπικών προϊόντων ή χειροτεχνίας ή ακόμα και γενικότερων αγροτικών ασχολιών (π.χ. ζύμωμα ψωμιού, ψήσιμο κλπ). Οι δραστηριότητες αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα μικρά παιδιά, τα οποία προέρχονται από μεγάλα αστικά κέντρα και είναι αποξενωμένα από την αγροτική ζωή και τις ασχολίες της.

■ Αθλητικές δραστηριότητες , συναφείς με το πρόγραμμα Μια μεγάλη κατηγορία δραστηριοτήτων σε πολλές εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι οι αθλητικές δραστηριότητες, οι οποίες εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την ομάδα τουριστών, τις προσφερόμενες αθλητικές δυνατότητες, την υλικοτεχνική υποδομή και την ύπαρξη εκπαιδευμένου προσωπικού. Οι δραστηριότητες αυτές θα πρέπει να είναι προγραμματισμένες, δηλαδή ο επισκέπτης να γνωρίζει εκ των προτέρων για τις δυνατότητες άθλησης, ενώ ακόμα και το κίνητρο του ταξιδιού μπορεί να συνδέεται με μια από αυτές τις δραστηριότητες. Επίσης, μπορούν να προσφέρονται και μορφές που απαιτούν μικρότερη υποδομή και λιγότερο εκπαιδευμένο προσωπικό, όπως είναι η πεζοπορία, το τρέξιμο, το κολύμπι κ.ά. Ο σκοπός των παραπάνω δραστηριοτήτων είναι διπλός: αφενός η δραστηριοποίηση των τουριστών και η αποφυγή της παθητικής παραμονής και αφετέρου η απόκτηση γνώσεων σχετικά με τον τόπο παραμονής και δραστηριοτήτων.

Ποιοτική παροχή υπηρεσιών και αναψυχή τουριστών

Στο επίκεντρο του εναλλακτικού τουρισμού βρίσκεται ο επισκέπτης -τουρίστας, ο οποίος κατά τη διάρκεια των διακοπών του θα πρέπει να απολαμβάνει άνετη και ευχάριστη διαμονή. Το πνεύμα του εναλλακτικού τουρισμού θέλει τον τουρίστα στο επίκεντρο ώστε να διατηρεί την προσωπικότητά του, να μπορεί να δίνει προτεραιότητα στις προτιμήσεις του και να απολαμβάνει τις διακοπές του. Ωστόσο, το ζήτημα της ικανοποίησης του τουρίστα (user satisfaction) στο πλαίσιο της οικοτουριστικής ανάπτυξης και της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς

ΟιβΓ^β), αποτελεί αντικείμενο πολλών άρθρων και ερευνών. Τα βασικότερα κριτήρια για την επίτευξη του παραπάνω άξονα είναι:

■ Καθαρό και προσεγμένο περιβάλλον

Το άνετο και καθαρό περιβάλλον συντελεί στην ευχάριστη παραμονή του τουρίστα. Δυστυχώς, η καθαριότητα του περιβάλλοντος και ειδικότερα των δημόσιων και υπαίθριων χώρων, είναι ένα από τα μειονεκτήματα της ελληνικής τουριστικής προσφοράς.

■ Άνετη και φιλική εξυπηρέτηση

Στόχος της άνετης και φιλικής εξυπηρέτησης είναι να νιώθει ο τουρίστας ότι βρίσκεται σε οικείο περιβάλλον, όπου μπορεί να επικοινωνεί με τους ντόπιους. Ο άνθρωπος παράγοντας στους τομείς παροχής υπηρεσιών είναι από τους πιο καθοριστικούς στη διαμόρφωση θετικής ή αρνητικής γνώμης για έναν τόπο διακοπών. Ο τουρίστας θα πρέπει να μην ενοχλείται και να διατηρεί ένα αίσθημα ασφάλειας και σιγουριάς, έτσι ώστε να αισθάνεται άνετα. Ωστόσο, και αυτός από την πλευρά του θα πρέπει να γνωρίζει ότι από τη στιγμή που είναι φιλοξενούμενος οφείλει να σέβεται τον τόπο και τους κατοίκους, με τις συνήθειες και τα έθιμά τους.

■ Ποιότητα προσφερόμενων αγαθών και υπηρεσιών

Η ποιότητα των παρεχόμενων αγαθών και υπηρεσιών θα πρέπει να διακρίνεται για το υψηλό, χωρίς διακρίσεις, επίπεδό της. Τα αγαθά που απολαμβάνει ο τουρίστας θα πρέπει να είναι προσεγμένα και επιλεγμένα ανάλογα. Αντίστοιχα και οι υπηρεσίες θα πρέπει να παρέχονται από κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό. Η αυθόρμητη και φιλική εξυπηρέτηση συμβάλλει, όπως τονίστηκε και παραπάνω, στη δημιουργία των καλύτερων εντυπώσεων.

■ Περιορισμένος αριθμός επισκεπτών

Ο περιορισμένος αριθμός επισκεπτών δεν αποτελεί κριτήριο για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και για την ποιοτική και ευχάριστη παραμονή του τουρίστα. Ο περιορισμένος αριθμός τουριστών συνεπάγεται καλύτερη, γρηγορότερη και πιο ποιοτική εξυπηρέτηση.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι η οργάνωση των πωλήσεων στις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού παρουσιάζει σημαντικές ιδιαιτερότητες για τους εξής λόγους:

- Το τμήμα της αγοράς στο οποίο απευθύνεται κάθε εναλλακτική ή ειδική μορφή είναι μικρό και προορίζεται δύσκολα

- Οι τουρίστες που προτιμούν τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού συχνά διοργανώνουν μόνοι τους το ταξίδι τους
- Οι προτιμήσεις και οι τάσεις στην αγορά αλλάζουν διαρκώς, με αποτέλεσμα τη μεταβολή της ζήτησης για ορισμένες τουριστικές μορφές
- Οι ταξιδιωτικοί πράκτορες και οργανωτές ταξιδιών ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού είναι ελάχιστοι και συγκεντρώνονται κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα
- Δεν υπάρχουν στην αγορά παγιωμένα δίκτυα πώλησης με μεγάλη παράδοση και εμπειρία, όπως σε άλλες μαζικές μορφές τουρισμού, με αποτέλεσμα να είναι δυσκολότερη η οργανωμένη πώληση σε σταθερή βάση.

Οικονομικό όφελος για την τοπική οικονομία

Στο πλαίσιο ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, θα πρέπει να συμπληρωθεί ότι ο ήπιος τουρισμός θέτει ακόμη έναν άξονα, που δεν αφορά τόσο το μανάτζμεντ των τουριστικών επιχειρήσεων, όσο την οικονομία της περιοχής. Αναφέρεται στην «αυτόνομη τοπική τουριστική ανάπτυξη», η οποία στοχεύει στην προώθηση του τοπικού οικονομικού δυναμικού. Κάτω από αυτό το πρίσμα, βασικός στόχος της τουριστικής ανάπτυξης θα πρέπει να είναι η ωφέλεια της τοπικής οικονομίας και ειδικότερα μέσω της προστασίας και προώθησης του περιφερειακού, τοπικού οικονομικού δυναμικού, της ενδυνάμωσης της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών φορέων, της διαρκούς και ζωντανής πληροφόρησης και ενημέρωσης γύρω από τα προβλήματα, το σχεδιασμό και τα μέτρα καθώς και μέσω της εντοπιότητας των παρεχόμενων αγαθών και υπηρεσιών.

Η εντοπιότητα των παρεχόμενων αγαθών και υπηρεσιών έχει διπλό αποτέλεσμα: αφενός δίνει «τοπικό χρώμα» στις διακοπές και αφετέρου βοηθάει την τοπική οικονομία. Τρία είναι κυρίως τα στοιχεία που θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από εντοπιότητα:

- **Τοπικά καταλύματα** Τα καταλύματα, καθώς και τα υπόλοιπα κτίρια που παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες, όπως εστιατόρια, καταφύγια, πολιτιστικά κέντρα κλπ., όχι μόνο θα πρέπει να συμβαδίζουν αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά με τα τοπικά χαρακτηριστικά της περιοχής, αλλά θα πρέπει ως επί το πλείστον να ανήκουν στον τοπικό πληθυσμό.
- **Ντόπιοι απασχολούμενοι**

Οι απασχολούμενοι στον τουριστικό κλάδο θα πρέπει να είναι στην πλειοψηφία τους άτομα από την ευρύτερη περιοχή, καθώς και από την τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να επωφελούνται οι κάτοικοι της περιοχής.

■ Τοπικά προϊόντα. Η αξιοποίηση των τοπικών προϊόντων μπορεί να συνδυαστεί με την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, μέσω της προώθησης τοπικών προϊόντων στους τουρίστες. Η προώθηση αυτή μπορεί να αφορά είτε τη διάθεση βασικών και συμπληρωματικών αγαθών από επιχειρήσεις είτε την άμεση πώληση τους στους τουρίστες. Έτσι, αφενός δημιουργείται ένα συμπληρωματικό εισόδημα για τους αγρότες, αφετέρου διαφημίζονται τα τοπικά προϊόντα με σκοπό την περαιτέρω αξιοποίηση.

1.2 Τουριστικό Προϊόν

Πρόκειται για ένα μη τυποποιημένο προϊόν (αγαθά και υπηρεσίες) που διαμορφώνεται από την ποιότητα των υπηρεσιών, την υποδομή του τόπου υποδοχής, τη συμπεριφορά των μόνιμων κατοίκων ως προς τους φιλοξενούμενους, αλλά και άλλους παράγοντες όπως κλιματολογικές συνθήκες κλπ. Στις επιχειρήσεις αναψυχής επισκεπτών υπάρχει μεγάλη ποικιλία και ανομοιογένεια προσφερόμενων προϊόντων, που η προτίμησή τους εξαρτάται από την ιδιοσυγκρασία και την αντίληψη για το τι είναι 'αναψυχή' των επισκεπτών.

Στο προϊόν αυτό περιλαμβάνεται η περιοχή, η εικόνα του καταλύματος ή επιχείρησης καθώς και των επί μέρους τμημάτων του, η άνεση, η καθαριότητα, ο εξοπλισμός και οι ευκολίες που παρέχει, τα φαγητά και τα ποτά, οι πρόσθετες δραστηριότητες και φυσικά η εξυπηρέτηση.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι μια τουριστική επιχείρηση μπορεί να διαφοροποιηθεί ως προς τα προϊόντα (αγαθά και υπηρεσίες που προσφέρει) αλλά και ως προς την εικόνα της, καταλαβαίνουμε τον τρόπο με τον οποίο διαφοροποιείται μια αγροτουριστική επιχείρηση: παραδοσιακά προϊόντα, πιο 'αυθεντική φιλοξενία' (αν και αυτό δεν είναι απόλυτο), και με μια εικόνα που τη φέρνει πιο κοντά στο φυσικό περιβάλλον, την παράδοση και τον πολιτισμό.

Τα τουριστικά προϊόντα στον αγροτικό χώρο είναι το σύνολο των αγαθών ή παρεχόμενων υπηρεσιών και εκδηλώσεων που παράγονται και διατίθενται στους επισκέπτες στη διάρκεια της διαμονής τους. Αυτά τα αγαθά αποτελούν τους πόλους

τουριστικής έλξης των περιοχών υποδοχής και είναι προϊόντα που συνδέονται με τη διαμονή και την ψυχαγωγική δραστηριότητα των επισκεπτών π.χ. αγροτικές γιορτές, συναντήσεις, παζάρια, πάρκα, αρχαιολογικοί χώροι, διατηρητέα κτίρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις, φεστιβάλ, τοπικά εστιατόρια ή μουσεία με στοιχεία της εξέλιξης της αγροτικής ζωής που επισκέπτονται οι τουρίστες, και άλλες δραστηριότητες, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να γνωρίσουν καλύτερα τη ζωή ενός τόπου.

Όταν μιλάμε για προϊόν φιλοξενίας στον αγροτικό χώρο, αναφερόμαστε ουσιαστικά σε «εμπειρίες φιλοξενίας», που περιλαμβάνουν το περιβάλλον, το κατάλυμα και τη φιλοξενία, τη διατροφή, τις τοπικές δραστηριότητες (αγροτικές -πολιτιστικές - αθλητικές) και τη μετακίνηση των επισκεπτών.

Στη μορφή τουρισμού που εξετάζουμε βασικό ρόλο παίζει η συμμετοχή του επισκέπτη στις δραστηριότητες που του παρέχονται. Έτσι, μέσα από τη συμμετοχή βιώνει διαφορετικά την «εμπειρία» που ούτως ή αλλιώς θα αποκτήσει. Αυτό βέβαια δεν αποδεικνύεται πάντα στην πράξη, αφού, οι παράγοντες που δημιουργούν μια ποιοτική εμπειρία για κάποιον που φιλοξενείται σε μια αγροτουριστική επιχείρηση είναι η δυνατότητα ενασχόλησης με αγροτικές δραστηριότητες, ενώ για κάποιον άλλο το καλό, παραδοσιακό φαγητό.

Η εμπειρία αναψυχής - τουρισμού στην ύπαιθρο για κάθε ενδιαφερόμενο περιλαμβάνει πέντε διακριτικά στοιχεία:

- σχεδιασμό ταξιδιού και προσμονή
- ταξίδι στην περιοχή
- εμπειρία της περιοχής
- επιστροφή πίσω στο σπίτι
- αναμνήσεις και περισυλλογή γύρω από τις εμπειρίες που αποκτήθηκαν

Οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις πρέπει να βρίσκουν τρόπους για ενσωμάτωση της ποιότητας κατά τη διάρκεια όλων των φάσεων του ταξιδιού.

Σύμφωνα με το μοντέλο μάθησης του Ρανίον - το οποίο έχει χρησιμοποιηθεί σαν εναλλακτική στην ερμηνεία του 'μαύρου κουτιού', αναφορικά με την καταναλωτική συμπεριφορά - «θετικές εμπειρίες ενισχύουν την επανάληψη μιας ενέργειας, ενώ αρνητικές εμπειρίες οδηγούν στην αποφυγή της». Αυτό θα ήταν ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο μάρκετινγκ για τις επιχειρήσεις αυτού του είδους.

Όσο αφορά λοιπόν αυτό το 'ιδιόμορφο' προϊόν για να 'λανσαριστεί' πρέπει να επαναπροσδιοριστούν οι πόροι φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς έτσι ώστε να

δημιουργηθεί νέο ενδιαφέρον. Χωρίς όμως να ξεχνάμε ότι η παραγωγή έχει αφετηρία τις ανάγκες του καταναλωτή.

Το μάρκετινγκ στον αγροτουρισμό διαφέρει από το τουριστικό και δη το ξενοδοχειακό μάρκετινγκ, δεδομένου ότι οι επιχειρηματικές μορφές του αγροτουρισμού είναι μικρής κλίμακας και οικογενειακού χαρακτήρα επιχειρήσεις, σε αντίθεση με τα μεγάλα μεγέθους συγκροτήματα μαζικής αναψυχής και φιλοξενίας. Έτσι η έλλειψη προσωπικού επαγγελματικά εξειδικευμένου στην αναψυχή και φιλοξενία καθώς και η γενικότερη στενότητα διάθεσης κεφαλαίων, περιορίζουν τις δυνατότητες ανάπτυξης του συνόλου των σύγχρονων τεχνικών του τουριστικού μάρκετινγκ στις τουριστικές επιχειρήσεις

1.3 Τουριστικές Επιχειρήσεις

Τουριστικές ονομάζονται οι επιχειρήσεις που κυρίως εξυπηρετούν τουρίστες. Αποτελούν οικονομικές μονάδες οι οποίες παράγουν και εκμεταλλεύονται τουριστικά προϊόντα. Τα προϊόντα αυτά έχουν ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία τα διαφοροποιούν από προϊόντα άλλων κλάδων. Έτσι οι τουριστικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στη λειτουργία τους από επιχειρήσεις άλλων κλάδων, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι απόλυτα διαφορετικές.

Οι τουριστικές επιχειρήσεις μπορούν να διαχωριστούν σε αμιγείς και σε μεικτού χαρακτήρα:

Αμιγείς θεωρούνται οι τουριστικές επιχειρήσεις οι οποίες εκτός από τουρίστες εξυπηρετούν και άλλες ομάδες πελατών, ενώ μικτού χαρακτήρα θεωρούνται οι τουριστικές επιχειρήσεις οι οποίες εκτός από τουρίστες εξυπηρετούν και άλλες ομάδες πελατών.

Με βάση αυτό το διαχωρισμό όμως ακόμη και μια ξενοδοχειακή επιχείρηση μπορεί να θεωρηθεί μικτού χαρακτήρα εάν προσφέρει τις υπηρεσίες της σε περαστικούς πελάτες (passants), για παράδειγμα μέσα από το επισιτιστικό της τμήμα. Έτσι ως αμιγείς θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε επιχειρήσεις που λειτουργούν με μορφή θύλακα και οι συγκεκριμένες δεν μας αφορούν σε αυτό το στάδιο. Από την άλλη μεριά, μικτού χαρακτήρα τουριστικές επιχειρήσεις μπορούμε να θεωρήσουμε, εκτός από τα αγροτουριστικά καταλύματα, όλες τις επιχειρήσεις που τα προϊόντα τους έχουν ως τελικούς αποδέκτες τους τουρίστες (άμεσα), ακόμα και αν πρόκειται

μόνο για την περίοδο εκείνη που φιλοξενούνται στην περιοχή (π.χ. ένας φούρνος, ένα καφεενείο, μια ταβέρνα).

Θα αναφερθούμε λοιπόν σε τουριστικές επιχειρήσεις μικτού χαρακτήρα, μικρής κυρίως κλίμακας, καθώς και οικογενειακές αλλά και συνεταιρισμούς.

Οικογενειακές εάν μιλάμε για τα αμιγώς αγροτουριστικά καταλύματα, όπου δηλαδή ο τουρίστας διαμένει στο 'αγροτόσπιτο' μαζί με την αγροτική οικογένεια. Για περιπτώσεις όμως που αφορούν, για παράδειγμα, κοινοπραξίες ιδιοκτητών αγροτουριστικών καταλυμάτων αναφερόμαστε σε μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις. Έννοια που προσδιορίζεται σε σχέση με το μέγεθος της απασχόλησης, της δυναμικότητας σε δωμάτια ή κλίνες και της σχετικής οικονομικής βαρύτητας για την περιοχή.

Επιπλέον, ένα αγροτουριστικό κατάλυμα θα μπορούσε να θεωρηθεί τουριστική επιχείρηση σύνθετης δραστηριότητας, αφού προσφέρει ένα συνδυασμό προϊόντων και υπηρεσιών ακόμα και αν η δομή της λειτουργίας του διαφέρει από αυτή μιας μεγαλύτερης ξενοδοχειακής μονάδας.

Πρόκειται, κατά τεκμήριο, για μικρού μεγέθους μονάδες, τύπου ενοικιαζόμενων δωματίων με πρωινό, που μπορούν να εμφανίζουν δραστηριότητα καθ' όλη την περίοδο του έτους - αφού το προϊόν τους δε συνδέεται αποκλειστικά και μόνο με τον παραθερισμό.

Οι αγροτουριστικές επιχειρήσεις, γενικότερα, απευθύνονται σε κοινό με αναβαθμισμένο πρότυπο κατανάλωσης και υψηλότερη αισθητική, που αποζητάει τη γνωριμία και σύνδεσή του με το φυσικό περιβάλλον, με τα γνήσια φυσικά και παραδοσιακά προϊόντα και με το διαφορετικό τρόπο ζωής στην ύπαιθρο. Οι κυριότερες μορφές αυτών των επιχειρήσεων είναι γεωργοκτηνοτροφικές, όπως επίσης τουριστικών καταλυμάτων, αγροτικών συνεταιρισμών, κέντρων παραδοσιακής βιοτεχνίας, υπαίθρια μουσεία, κέντρα εστίασης και αναψυχής.

Στη συγκεκριμένη μορφή του τουρισμού που εξετάζουμε, η οποία συνδυάζει τον αγροτικό με τον πολιτιστικό τουρισμό και 'απαιτεί' τη συμμετοχή του τουρίστα σε διάφορες δραστηριότητες, ο ρόλος των τουριστικών πόρων είναι καθοριστικός τόσο για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης μιας τουριστική επιχείρηση όσο και για την ίδια την ίδρυση και βιωσιμότητά της. Οι τουριστικοί πόροι είναι: ■ φυσικοί: κλίμα, τοπίο, χλωρίδα, πανίδα, κλπ.

- τεχνητοί: πολιτιστικοί - θρησκευτικοί - ιστορικοί πόροι, τρόπος ζωής των μόνιμων κατοίκων, υποδομή (γενική και τουριστική), προσπελασιμότητα.

1.3.1 Μικρές αγροτουριστικές μονάδες οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής

Η αγροτουριστική 'επιχείρηση' ιδωμένη ως ένα σύνολο (είτε ως αγροτουριστικός συνεταιρισμός, είτε ως κοινοπραξία ιδιοκτητών αγροτουριστικών καταλυμάτων) θα πρέπει εκ των πραγμάτων να έχει βιώσιμο μέγεθος, πλην όμως οι επί μέρους συνιστώσες, οι αγροτικές κατοικίες δηλαδή που έχουν διαμορφωθεί σε αγροτουριστικά καταλύματα, μπορούν να θεωρούνται 'μικρές'.

Η έννοια αυτή έχει σημασία από την άποψη ότι αντιδιαστέλλει τη μορφή του αγροτουριστικού καταλύματος προς τη μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε ένα δικαιότερο καταμερισμό οφέλους και ζημίας, που προκύπτουν από τη λειτουργία των καταλυμάτων. Αντίθετα, στη δεύτερη περίπτωση (μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα), υπάρχει συνήθως ένας ή ορισμένος αριθμός ιδιοκτητών -πολλές φορές προερχόμενος όχι κατ' ανάγκη από τον ίδιο τόπο - που απολαμβάνει ολόκληρο το όφελος από την παροχή υπηρεσιών τουρισμού στους επισκέπτες της περιοχής.

Η σύγκριση των δύο αυτών ενδεχομένων, σε επίπεδο αναπτυξιακού σχεδιασμού, μπορεί να οδηγήσει αβίαστα στην επιλογή του πρώτου. Εξάλλου, στο βαθμό που υιοθετείται η άποψη ότι η παροχή τουριστικών υπηρεσιών από τον πληθυσμό αγροτικής περιφέρειας προς επισκέπτες προερχόμενους από τον αστικό χώρο οδηγεί σε de facto μεταφορά εισοδήματος με τόνωση της τοπικής ζήτησης από τις περισσότερο προς τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές, τίθεται αυτόματα το πρόβλημα αφενός μεν της πραγματικής μεταφοράς του εισοδήματος, από τον αστικό στον αγροτικό χώρο, αφετέρου δε της κατανομής του πρόσθετο οφέλους στον τοπικό πληθυσμό της αγροτικής περιφέρειας.

Ένα πρόγραμμα αγροτουριστικής ανάπτυξης ενδεχόμενα παρέχει μεγαλύτερες διασφαλίσεις μιας δικαιότερης και πραγματικής κατανομής στον τοπικό πληθυσμό του πρόσθετου οφέλους που θα προέκυπτε από τη λειτουργία του.

Αυτό αποδεικνύεται και εμπειρικά, αφού η μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα εμφανίζεται αντάρκης έναντι της λοιπής λειτουργίας του τόπου εγκατάστασης, κάτι που εκ των πραγμάτων αποκλείεται κατά τη λειτουργία του αγροτουριστικού καταλύματος.

1.3.2 Οργανική διασύνδεση αγροτουριστικού καταλύματος - τοπικής παραγωγής

Η μορφή και το είδος λειτουργίας της μεγάλης ξενοδοχειακής μονάδας δεν αφήνουν πολλά περιθώρια μιας οργανικής διασύνδεσης αυτής με την τοπική παραγωγή. Συνήθως η τροφοδοσία αυτής γίνεται με προϊόντα που εισάγονται και τα οποία ενδεχόμενα ικανοποιούν ποιοτικά ανώτερες απαιτήσεις των επισκεπτών. Από την άλλη, καταδεικνύεται η ανάγκη της τροφοδοσίας των καταλυμάτων με προϊόντα της τοπικής παραγωγής.

Οι διαπιστώσεις αυτές εισάγουν αυτόματα ένα σημαντικό στοιχείο διαφοροποίησης στη λειτουργία της ξενοδοχειακής μονάδας και εκείνης του αγροτουριστικού καταλύματος.

Χωρίς να είναι απόλυτα βέβαιο, η σύνδεση της ξενοδοχειακής μονάδας και πιο συγκεκριμένα, της λειτουργίας αυτής με την τοπική παραγωγή και την εν γένει τοπική οικονομία, φαίνεται χαλαρότερη εκείνης που εμφανίζει η λειτουργία του αγροτουριστικού καταλύματος, αλλά και ολόκληρου του αγροτουριστικού προγράμματος με αυτήν.

Αυτό ενισχύεται και από την ίδια τη φύση ενός αγροτουριστικού προγράμματος, αφού, στη συνήθη μορφή του, ένα πρόγραμμα αγροτουρισμού δεν περιορίζεται απλά και μόνο στη δημιουργία αγροτουριστικών καταλυμάτων προοριζόμενων για ενοικίαση. Μια τέτοια επιδίωξη, ενώ ενδεχόμενα θα βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα της εν γένει τουριστικής δραστηριότητας της χώρας μέσα από μια ικανοποιητική και ποιοτικά βελτιωμένη κάλυψη της τουριστικής ζήτησης, θα είχε όμως σαν τελική συνέπεια τον ανταγωνισμό προς τον τομέα της γεωργίας και τη σταδιακή υποκατάσταση αυτού.

Το τελικό αποτέλεσμα θα ήταν ο παραπέρα περιορισμός της γεωργίας και της γεωργικής ενασχόλησης με οδυνηρές συνέπειες, όχι μόνο για την τοπική αλλά και για την εθνική οικονομία, που όντας διαχρονικά όλο και περισσότερο εξαρτώμενη από την τουριστική δραστηριότητα θα τείνει πλέον να μην 'παράγει' τίποτε άλλο πέρα των τουριστικών υπηρεσιών. Κατά συνέπεια, η ηθελημένη και συνειδητή επιδίωξη της οργανικής διασύνδεσης ενός αγροτουριστικού προγράμματος με την τοπική παραγωγή αλλά και τους άλλους τομείς της τοπικής οικονομίας παρέχει τη σωστή διάσταση λειτουργίας του αγροτουριστικού προγράμματος και αναγκαίο προαπαιτούμενο για την επιτυχία του στη φάση της εφαρμογής.

Σε ότι αφορά το αγροτουριστικό κατάλυμα ο όρος ‘τροφοδοσία’ δεν μπορεί να νοηθεί μέσα στα στενά πλαίσια της παροχής και διάθεσης προϊόντων γεωργικής μόνο παραγωγής, αλλά απεναντίας θα πρέπει να ιδωθεί μέσα από την οπτική μιας ευρύτερης ‘τροφοδοσίας’ του καταλύματος. Για παράδειγμα, ο εξοπλισμός του αγροτουριστικού καταλύματος με διαρκή αγαθά (κρεβάτια, κλινοσκεπάσματα κλπ.) παραγόμενα εγχώρια, η σύνδεση των καταλυμάτων με την τοπική βιοτεχνία, την οικοτεχνία, κλπ. Αποτελούν μορφές οργανικής διασύνδεσης αυτών με την εν γένει τοπική οικονομία.

Με τον τρόπο αυτό, ένα πρόγραμμα αγροτουρισμού, όχι μόνο επιτυγχάνει μια δικαιότερη κατανομή του πρόσθετου οφέλους (λόγω της λειτουργίας του), αλλά επιπλέον η οργανική διασύνδεση αυτού με την τοπική οικονομία - που θεωρείται ως βασική προϋπόθεση λειτουργίας του προγράμματος - οδηγεί σε μεγαλύτερη διάχυση αυτού και προς άλλους τομείς, ενισχύοντας έτσι την όλη αναπτυξιακή διαδικασία της περιοχής.

1.4 Αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί

Από τη μέχρι σήμερα εμπειρία, το πιο επιτυχημένο πρόγραμμα αγροτουρισμού έχει αποδειχθεί το δίκτυο των Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών (Πέτρα Λέσβου, Αμπελάκια Θεσσαλίας, Άγιος Γερμανός Πρεσπών, τα τέσσερα Μαστιχοχώρια Χίου - Μεστά - Πυργί - Αρμόλια - Ολύμπους, Μαρώνεια Θράκης, Αράχοβα Βοιωτίας), τα οποία ξεκίνησαν διαδοχικά από το 1983. Και αυτό αποτελεί ισχυρισμό του Henri Grolleau, εμπειρογνώμονα του αγροτουρισμού, ο οποίος αναφέρει ότι: «οι Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα αποτελούν χωρίς αμφιβολία την πιο γνήσια, από οργανωτική και από διαχειριστική άποψη, έκφραση αγροτουρισμού στην Ελλάδα, τη μόνη δομημένη μορφή αγροτουρισμού στη χώρα αυτή, με την εγγύηση της ποιότητας των υπηρεσιών, με σεβασμό στην αυθεντικότητα του χώρου και στην αξιοπρέπεια των περιηγητών» (Λαΐου - Αντωνίου, 2000).

Οι Γυναικείοι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί προσφέρουν φιλοξενία στα σπίτια τους ή σε ειδικά διαμορφωμένα καταλύματα, εφόσον πληρούν τις απαραίτητες ανέσεις και επιπρόσθετα προσφέρουν τοπικά εδέσματα και προϊόντα στους επισκέπτες, με σεβασμό πάντα στο κοινωνικο-πολιτιστικό επίπεδο της κάθε περιοχής. Εκτός, βέβαια, από τους αγροτουριστικούς αυτούς συνεταιρισμούς, λειτουργούν στη

χώρα μας και γυναικείοι συνεταιρισμοί παρασκευής, μεταποίησης και εμπορίας παραδοσιακών προϊόντων, όπως εδέσματα και χειροτεχνήματα.

Το 1983, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των δύο Φύλων είχε την ιδέα και ξεκίνησε, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ένα πρόγραμμα - πιλότο για τη δημιουργία Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών Γυναικών σε τόπους που δεν είχαν αλλοτριωθεί από το συμβατικό τουρισμό. Το πρόγραμμα είχε ως στόχους να αποτελέσει ένα παράδειγμα οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και για άλλους αγροτικούς τόπους και να συμβάλει με μία εναλλακτική πρόταση ήπιου τουρισμού στην προστασία του περιβάλλοντος στη χώρα μας, ενώ ταυτόχρονα α) θα εξασφάλιζε ένα προσωπικό εισόδημα στις γυναίκες αγρότισσες, που θα αποτελούσε συγχρόνως και μία βασική συμβολή στην κοινωνική τους απελευθέρωση, β) θα δημιουργούσε θέσεις εργασίας στο χωριό, ιδιαίτερα για νέους ανθρώπους και γ) θα έδινε την ευκαιρία στους τουρίστες να γνωρίσουν, εκτός από τα μνημεία της και το σημερινό της πρόσωπο, ζώντας κοντά στους ανθρώπους της.

Το πρώτο αυτό πείραμα που έγινε σε ένα μικρό ψαράδικο χωριό, στην Πέτρα, στο νησί της Λέσβου, είναι σήμερα μια επιτυχία, όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και διεθνώς. Το 1987 πήρε το Βραβείο Περιφερειακής Ανάπτυξης από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας, γιατί συνέβαλε, όχι μόνο στην εξασφάλιση εισοδήματος στις γυναίκες, αλλά και στην ανάπτυξη του χωριού και της περιφέρειας, και το 1991, στην Παγκόσμια Συνάντηση για το Περιβάλλον που έγινε στο Μαϊάμι, και οργανώθηκε με τη συνεργασία του Ο.Η.Ε., βραβεύτηκε ως ένα από τα 250 καλύτερα προγράμματα του κόσμου, που τα ξεκίνησαν και τα διαχειρίζονται γυναίκες, αποδεικνύοντας ότι οι γυναίκες ως επιχειρηματίες και διαχειρίστριες είναι φιλικές στο περιβάλλον.

Η επιλογή του Αγροτουριστικού Συνεταιρισμού των Γυναικών της Πέτρας έγινε ύστερα από κρίση 10.000 υποψηφίων προγραμμάτων από όλο τον κόσμο και διακρίθηκε, διότι:

- Στην Πέτρα, ένα τελείως άγνωστο τουριστικά μέχρι το 1984 ψαροχώρι της Λέσβου, φιλοξενούνται σήμερα στα σπίτια των μελών του Συνεταιρισμού περίπου 3500 τουρίστες ετησίως, χωρίς να θιγεί το περιβάλλον.
- Στην εγκαταλελειμμένη παλαιότερα πλατεία του χωριού δημιουργήθηκαν δυναμικά καταστήματα από ντόπιους και κυρίως νέους επιχειρηματίες για την εξυπηρέτηση των τουριστών (είδη λαϊκής τέχνης, εστιατόρια, τουριστικά πρακτορεία κά).

- Ο αγροτουρισμός συνδέθηκε με την τοπική παραγωγή, καθώς το εστιατόριο του Συνεταιρισμού το οποίο και προσφέρει παραδοσιακό τοπικό φαγητό έχει ανάγκη από τα οπωροκηπευτικά προϊόντα των αγροτών, αλλά και τα κτηνοτροφικά τους προϊόντα.
- Νέοι από το χωριό βρήκαν δουλειές στο Συνεταιρισμό.
- Οι γυναίκες - μέλη του Συνεταιρισμού, που εκπαιδεύτηκαν με σειρά επαγγελματικών σεμιναρίων, εξασφάλισαν ένα σημαντικό ετήσιο εισόδημα, κοινωνικοποιήθηκαν, έμαθαν να δουλεύουν συλλογικά και απέκτησαν περισσότερη εμπιστοσύνη στον εαυτό τους. Έγιναν εναργές στα κοινωνικά ζητήματα και πολλές στηρίχθηκαν και ψυχολογικά.
- Η νομαρχία έδειξε ενδιαφέρον και βοήθησε με αναγκαία από χρόνια έργα τεχνικής υποδομής, αλλά και συντήρησης πολιτιστικών μνημείων.

Οι συλλογικές δραστηριότητες εκεί όπου υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις και έχουν ωριμάσει αρκετά οι ανάλογες συνθήκες, φαίνεται να είναι ο καλύτερος τρόπος επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των γυναικών της υπαίθρου. Οι Συνεταιρισμοί, μορφές συλλογικής δράσης από τις πιο παλιές και πιο επιτυχημένες σε παγκόσμιο επίπεδο, έχουν να επιδείξουν πολύ θετικά αποτελέσματα, όπου και όποτε δραστηριοποιήθηκαν στον τομέα της γεωργίας.

Μία περαιτέρω χρησιμοποίησή τους στον αγροτουριστικό χώρο, με τη συσπείρωση μεμονωμένων ιδιοκτητών αγροτουριστικών καταλυμάτων σε Συνεταιρισμούς ή με τη Συνεταιριστική διαχείριση ξενώνων για τη φιλοξενία τουριστών στην ύπαιθρο, θα μπορούσε αναμφισβήτητα να πετύχει:

- Καλύτερη οργάνωση σε επιχειρηματική βάση λόγω μεγάλου μεγέθους της επιχείρησης.
 - Μεγαλύτερη διαπραγματευτική ικανότητα σε περιπτώσεις μεσολάβησης ταξιδιωτικών πρακτόρων ή οργανωμένων τουριστικών ομάδων για την ενοικίαση των δωματίων που διατίθενται.
 - Καλύτερο καταμερισμό εργασίας και αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των δεξιοτήτων των μελών της συνεταιριστικής επιχείρησης.
 - Αποτελεσματικότερη διαφήμιση λόγω μεγαλύτερης οικονομικής δυνατότητας.
- ^ Περιορισμός ανταγωνισμού, ακόμα και αν πρόκειται απλά για τη μικροκλίμακα μιας κοινότητας.

- Αποτελεσματικότερη επενδυτική προσπάθεια σε εξοπλισμό δωματίων, εστιατορίων κλπ, λόγω μαζικών αγορών.
- ^ Καλύτερη οργάνωση και προσφορά του τουριστικού πακέτου της περιοχής ^
Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, κυρίως εποχικού χαρακτήρα, και ευκολότερη ικανοποίηση της ζήτησης για ντόπια, νωπά, καθώς και μεταποιημένα προϊόντα μέσα από τη λειτουργία εκθετηρίων, εστιατορίων και μικρών βιοτεχνικών μονάδων.
- Συμβολή στη βελτίωση της ποιότητας ζωής της περιοχής.
- ^ Βελτίωση της αυτοπεποίθησης και κοινωνική αναβάθμιση των νέων γυναικών της υπαίθρου, τόσο μέσα από τις δραστηριότητες που συνεπάγεται η απασχόλησή τους με αγροτουριστικές δραστηριότητες, όσο και με την εκλογή και συμμετοχή τους στα όργανα του Συνεταιρισμού.
- Ευκολότερη αποδοχή της φιλοσοφίας και του πνεύματος μιας αειφόρου τοπικής τουριστικής ανάπτυξης, όπου παράγονται και προσφέρονται τα τουριστικά προϊόντα μέσα από μια συνεχή αξιοποίηση των φυσικών πόρων και μέσα από μία πρόσθετη φροντίδα για το φυσικό περιβάλλον.

Οι πρώτοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί, καθώς και οι δυνατότητες που προσφέρουν, δίνονται συνοπτικά στη συνέχεια (ΕΟΤ,1993).

* Γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός στην Πέτρα Μυτιλήνης

Ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός της Πέτρας στη Λέσβο ιδρύθηκε το 1983 και διαθέτει 265 κλίνες στα σπίτια των γυναικών - μελών του. Στο γραφείο του συνεταιρισμού λειτουργεί έκθεση, από όπου οι επισκέπτες μπορούν να αγοράσουν παραδοσιακά γλυκά, υφαντά και κεραμικά φτιαγμένα με βάση την παραδοσιακή λαϊκή τέχνη των κατοίκων του νησιού. Στο συνεταιριστικό εστιατόριο που λειτουργεί οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να δοκιμάσουν παραδοσιακά φαγητά και γλυκά, παρασκευασμένα από τα μέλη του συνεταιρισμού.

* Γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός στη Χίο

Ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός της Χίου ιδρύθηκε το 1985 και περιλαμβάνει τα τέσσερα Μαστιχοχώρια της Χίου: Αρμόλια, Πυργί, Όλυμπος και Μεστά. Ο συνεταιρισμός διαθέτει 44 δωμάτια (98 κλίνες) στα σπίτια των γυναικών του συνεταιρισμού. Οι φιλοξενούμενοι έχουν τη δυνατότητα να δοκιμάσουν την παραδοσιακή κουζίνα της Χίου και επίσης να συμμετέχουν (εφόσον το επιθυμούν)

στην καθημερινή ζωή και στις αγροτικές ενασχολήσεις, από τις οποίες το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το μάζεμα της μαστίχας (από Ιούνιο μέχρι Σεπτέμβριο).

* Γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός στην Αράχοβα

Οι γυναίκες της Αράχοβας αποφάσισαν να δημιουργήσουν το δικό τους συνεταιρισμό, με σκοπό να αυξήσουν το βιοτικό τους επίπεδο και να βελτιώσουν τις συνθήκες και παράλληλα να προσφέρουν μια νέα μορφή διακοπών μέσα στα φιλόξενα σπίτια τους. Ο συνεταιρισμός διαθέτει 200 κλίνες στα σπίτια των γυναικών του συνεταιρισμού. Και εδώ οι φιλοξενούμενοι έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στις καθημερινές ενασχολήσεις και εργασίες και ιδιαίτερα στα υφαντά. Στα γραφεία του συνεταιρισμού λειτουργεί έκθεση, από όπου οι επισκέπτες μπορούν να αγοράσουν τα περίφημα υφαντά με τα παραδοσιακά σχέδια που φτιάχνουν οι γυναίκες της Αράχοβας.

* Γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Αγίου Γερμανού στις Πρέσπες

Ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός του Αγίου Γερμανού στις Πρέσπες διαθέτει συνολικά 16 δωμάτια σε τέσσερις ξενώνες και έχει δυνατότητα φιλοξενίας 40 ατόμων. Οι επισκέπτες μπορούν να απολαύσουν παραδοσιακές πίτες και άλλες νοστιμιές της παραδοσιακής κουζίνας, η οποία βασίζεται στις ποικιλίες ψαριών από τις λίμνες των Πρεσπών, καθώς και να συμμετέχουν, αν το επιθυμούν, στην καθημερινή ζωή και στις αγροτικές εργασίες. Τα τελευταία χρόνια, λειτουργεί και στους Ψαράδες συνεταιριστικός ξενώνας με δυνατότητα φιλοξενίας 45 ατόμων, ο οποίος λόγω της πανοραμικής του θέσης αλλά και της οργάνωσης (τύπου ξενοδοχείου) διευκολύνει σημαντικά τη φιλοξενία των επισκεπτών.

* Γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Μαρώνειας

Οι επισκέπτες του γυναικείου αγροτουριστικού συνεταιρισμού της Μαρώνειας έχουν τη δυνατότητα να δοκιμάσουν την παραδοσιακή κουζίνα και να συμμετέχουν, εφόσον το επιθυμούν, στην καθημερινή ζωή και στις αγροτικές εργασίες.

* Αγροτουριστικός και παραγωγικός συνεταιρισμός γυναικών Αμπελακίων Λάρισας

Τα Αμπελάκια είναι χτισμένα σε μια πλαγιά του Κίσαβου κοντά στα Τέμπη και σε απόσταση 32 χιλ. από τη Λάρισα. Είναι γνωστή η ιστορία του συνεταιρισμού των Αμπελακίων, ο οποίος άνθισε μέσα στην περίοδο της Τουρκοκρατίας και στηρίχτηκε στη βαφή και το εμπόριο των κόκκινων νημάτων. Ο συνεταιρισμός ιδρύθηκε το Φεβρουάριο του 1985 από 25 γυναίκες. Πριν από την ίδρυση του συνεταιρισμού υπήρχε πρόβλημα στη διαμονή όσων επισκέπτονταν την περιοχή, αφού δεν υπήρχαν ξενοδοχεία, πανσιόν και εστιατόρια.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μέχρι και σήμερα συνεχίζονται οι προσπάθειες αγροτουριστικής ανάπτυξης, μέσω γυναικείων ως επί το πλείστον συνεταιρισμών σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, ενώ σε πολλές περιπτώσεις οι στόχοι των συνεταιρισμών δεν επικεντρώνονται στην παροχή καταλυμάτων αλλά κυρίως στην παραγωγή και προώθηση τοπικών προϊόντων.

Χαρακτηριστικά, αναφέρεται ο γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Ζαγοράς, που ιδρύθηκε το 1993 από 50 γυναίκες. Ως στόχοι του τέθηκαν «η προβολή μιας μορφής εναλλακτικού τουρισμού που δεν είναι αναγκαστικά ξενοδοχειακής μορφής, η διάσωση και διάδοση παραδοσιακών τεχνικών και δεξιοτήτων, η συμπληρωματική οικονομική δράση ως προς το γεωργικό εισόδημα, η δημιουργία και κερδοφόρα απασχόληση των γυναικών - μελών του».

Κύριες δραστηριότητες του συνεταιρισμού είναι η παρασκευή γλυκών κουταλιού, μαρμελάδων και λικέρ, αποκλειστικά από φρούτα της περιοχής, η συλλογή και αποξήρανση βοτάνων της περιοχής, η παρασκευή κρεμών και καλλυντικών λαδιών πάλι από βότανα της περιοχής και με ντόπιο κερί ή λάδι και, τέλος, η υπηρεσία τροφοδοσίας, η οποία αποτελεί πρωτοπορία για την περιοχή του Πηλίου, αφού δεν παρέχεται από άλλη επιχείρηση της περιοχής.

Στην κεντρική πλατεία της Ζαγοράς ο συνεταιρισμός έχει δικό του κατάστημα που λειτουργεί ως «καφεγλυκοπωλείο» και ο επισκέπτης μπορεί να δοκιμάσει μια μεγάλη ποικιλία από γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, παραδοσιακά γλυκά ταψιού, σπιτικούς μεζέδες για το τσίπουρο, κλπ. Ο ίδιος χώρος λειτουργεί και ως εκθετήριο με χειροτεχνίες, κοσμήματα, κεντήματα, συνθέσεις αποξηραμένων λουλουδιών, καλάθια με δώρα για πώληση, ενώ παράλληλα ο συνεταιρισμός αναλαμβάνει και ειδικές παραγγελίες ή παραγγελίες για γεύματα.

1.5 Προβλήματα αγροτουριστικών καταλυμάτων και συνεταιρισμών

Τόσο με τους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς όσο και με το LEADER I, κατασκευάστηκε ή διαμορφώθηκε σε όλη την Ελλάδα μεγάλος αριθμός καταλυμάτων. Δυστυχώς, σε πάρα πολλές περιπτώσεις οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί και τα αγροτουριστικά καταλύματα παρουσιάζουν πολλά προβλήματα στη λειτουργία τους. Εξάιρεση αποτελούν οι μονάδες σε περιοχές κατεξοχήν τουριστικές, καθώς και οι μονάδες που λειτουργούν σε συνεργασία με ταξιδιωτικά πρακτορεία, τα οποία προωθούν οργανωμένα πακέτα εκδρομών.

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα αγροτουριστικά καταλύματα ή οι συνεταιρισμοί είναι:

- Η έλλειψη πόρων. Οι περισσότερες μονάδες στερούνται της απαραίτητης ρευστότητας (κεφαλαίου κίνησης) με την οποία θα μπορούσαν να προβούν σε αγορά απαραίτητου εξοπλισμού, σε ενέργειες ανακαίνισης ή διακόσμησης, αλλά ακόμα και σε αγορές τροφοδοσίας ή πληρωμής αμοιβών. Η έλλειψη της ρευστότητας επιδεινώνεται και από την αβεβαιότητα των χρηματικών εισροών και τις διακυμάνσεις στην πληρότητα των μονάδων.
- Ελλιπείς υποδομές. Η έλλειψη πόρων και η αξιοποίηση διαφορετικών οικημάτων για καταλύματα, έχουν δημιουργήσει το φαινόμενο σε πολλούς συνεταιρισμούς να προσφέρονται διαφορετικής ποιότητας και δυναμικότητας καταλύματα στους επισκέπτες. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις, παρατηρείται το φαινόμενο τα προσφερόμενα καταλύματα να είναι ακατάλληλα για ενοικίαση, λόγω των ελλείψεων σε θέρμανση, επίπλωση, χώρους υγιεινής κ.ά.
- Οργάνωση εργασιών -Καταμερισμός - Ωράρια. Σε συνεταιρισμούς που απαιτείται συλλογική εργασία παρατηρείται συχνά το φαινόμενο των διαπληκτισμών, όσον αφορά τον καταμερισμό των εργασιών και την οργάνωσή τους. Επίσης, συχνό είναι το φαινόμενο κάποιες γυναίκες - μέλη του συνεταιρισμού να επιδεικνύουν έντονο ζήλο και ενδιαφέρον, ενώ κάποιες άλλες να είναι αδιάφορες και φυγόπονες.
- Έλλειψη κατάρτισης. Στα παραπάνω προβλήματα προστίθεται συχνά και η έλλειψη κατάρτισης ώστε να προσφερθεί ποιοτική εξυπηρέτηση. Αν και συχνά υλοποιούνται προγράμματα κατάρτισης, τις περισσότερες φορές δεν έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα, λόγω της ακαταλληλότητας των θεμάτων, των εισηγητών, του τρόπου διεξαγωγής και της έλλειψης ενδιαφέροντος.
- Προβλήματα στον καταμερισμό των επισκεπτών. Ένα άλλο πρόβλημα που παρατηρείται σε ορισμένες περιπτώσεις είναι η κατανομή των επισκεπτών στα διάφορα καταλύματα του συνεταιρισμού. Τα προβλήματα αυτά μπορεί να οφείλονται στις διαφορές είτε της ποιότητας των καταλυμάτων είτε της δυναμικότητας. Για παράδειγμα, αν μια γυναίκα - μέλος του συνεταιρισμού διαθέτει κατάλυμα που μπορεί να φιλοξενήσει έξι ή εννιά άτομα σε τρία ή τέσσερα δωμάτια, πλεονεκτεί έναντι της γυναίκας - μέλους που διαθέτει μόνο ένα ή δύο δωμάτια και δεν μπορεί να φιλοξενήσει όλη την ομάδα των επισκεπτών.

- Αδυναμίες στην τροφοδοσία. Ένα άλλο πρόβλημα που έχει παρατηρηθεί, ιδίως σε απομακρυσμένες περιοχές, είναι η δυσκολία στην τροφοδοσία, τόσο σε νωπά και αναλώσιμα όσο και σε ανταλλακτικά, εξαρτήματα και εξοπλισμό. Ενώ για κάποιο αστικό ή ημιαστικό ξενοδοχείο η καθημερινή τροφοδοσία με τρόφιμα είναι ομαλή, για καταλύματα που βρίσκονται σε ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές αποτελεί ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα. Η αδυναμία συνεχούς τροφοδοσίας δημιουργεί και προβλήματα στη συντήρηση και διατήρηση αποθεμάτων.
- Έλλειψη μέτρων προβολής και διαφήμισης. Τα περισσότερα μεμονωμένα αγροτουριστικά καταλύματα δεν έχουν τη δυνατότητα οργανωμένης προβολής και διαφήμισης, λόγω έλλειψης οικονομικών πόρων και τεχνογνωσίας.
- Έλλειψη οργανωμένης προώθησης πωλήσεων. Το σημαντικότερο πρόβλημα που εντοπίζεται στα περισσότερα αγροτουριστικά καταλύματα είναι η έλλειψη οργανωμένης προώθησης πωλήσεων και, ειδικότερα, συνεργασίας με τουριστικά γραφεία και πρακτορεία. Τα περισσότερα καταλύματα ποντάρουν στη διερχόμενη και στην επανάληψη των επισκέψεων κάποιων τακτικών πελατών. Ωστόσο, η κατάσταση αυτή είναι ιδιαίτερα ασταθής, με αποτέλεσμα να προκαλούνται έντονες διακυμάνσεις και αδυναμία κάλυψης της ζήτησης σε ορισμένες περιόδους του χρόνου ή τα σαββατοκύριακα. Αντίθετα, τα καταλύματα που συνεργάζονται με ταξιδιωτικά γραφεία (είτε με την αποστολή ομάδων τουριστών είτε με τη διάθεση δωματίων) παρουσιάζουν πολύ καλύτερα αποτελέσματα. Στο σημείο αυτό, αξίζει να επαναληφθεί ότι η μικρή δυναμικότητα των αγροτουριστικών καταλυμάτων αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην οργανωμένη προώθηση του τουρισμού. Τα ταξιδιωτικά γραφεία προτιμούν καταλύματα που να μπορούν να φιλοξενήσουν 45 έως 50 άτομα, όσοι είναι δηλαδή οι επιβάτες ενός τουριστικού λεωφορείου.

2. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΟ “ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΟ” ΤΟΥΡΙΣΜΟ (ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ)

Σύμφωνα με τη θεωρία της Κεντρικής θέσης του Christaller, ο τουρισμός επιδιώκει και αναπτύσσεται σε απόμακρες - σε σχέση με το κέντρο / πόλη θέσεις, έτσι ώστε να καλύπτει το στοιχείο της διαφοροποίησης (τρόπου ζωής, ερεθισμάτων, παραστάσεων κλπ.). Από την άλλη, η θεωρία της Οικειότητας του Hendee, όπως αυτή διατυπώθηκε αρχικά, αντιπαρέτασε στην προηγούμενη το βασικό επιχείρημα ότι ο τουρίστας, οπουδήποτε βρεθεί, τείνει να υιοθετεί -ή ακριβέστερα να συνεχίζει-τον τρόπο ζωής που του είναι οικείος, πράγμα που εξηγεί γιατί αναζητά κάποιες στοιχειώδεις έστω διευκολύνσεις - παροχές (facilities) αυτό τον σύντομο χρόνο των διακοπών του, παρά την όποια τάση φυγής του από την καθημερινότητα του αστικού τρόπου ζωής του.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται πιο αναλυτικά ορισμένες τουριστικές επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται στο χώρο της υπαίθρου, προβάλλοντας τα πολιτιστικά της χαρακτηριστικά. Επιπλέον, μέσα από τη συμμετοχή του επισκέπτη - τουρίστα σε δραστηριότητες (είτε πρόκειται για καθημερινές εργασίες, είτε για δραστηριότητες που προορίζονται γι' αυτόν) παρέχουν μια ξεχωριστή εμπειρία διακοπών περισσότερο βιωματική.

♦ *Μηλιά*

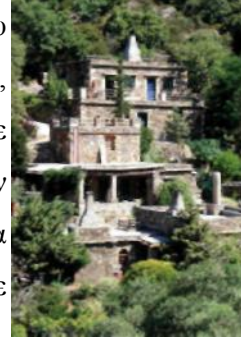
Οικισμός που βρίσκεται σε μια κοιλάδα στο Δήμο Κισσάμου του Νομού Χανίων. Αποτελείται από 12 πέτρινα σπίτια συνολικής δυναμικότητας 25 κλινών περίπου. Τα σπίτια χαρακτηρίζονται αρχιτεκτονικά ως γνήσια κρητικά, έχουν βράχο για τοίχους και ταβάνια από ξύλινα δοκάρια. Ιστορικά είναι άγνωστο ποιοι τα έκτισαν, κατοικήθηκαν όμως το 16ο αι., το 17ο ερημώθηκαν εξαιτίας λοιμού, ενώ αποτέλεσαν καταφύγιο κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Το 1982 αγοράστηκε ο οικισμός συνολικής έκτασης 1.500 στρεμμάτων και άρχισε η αναστήλωσή του και η διαδικασία αποκατάστασης των σπιτιών. Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν πέτρα και ξύλο από τη γύρω περιοχή.

Απαιτήθηκαν μεγάλα κεφάλαια και αρωγός στην ιδιωτική πρωτοβουλία ήταν το Κοινοτικό Πρόγραμμα INTERREG I. Υπό τον έλεγχο του Οργανισμού Ανάπτυξης Δυτικής Κρήτης δημιουργήθηκαν: 12 πέτρινα σπίτια με θέα στο φαράγγι, καλλιέργειες με σπωροφόρα δέντρα, ελαιώνες, λαχανόκηποι και ένα δάσος με καστανιές.

Εδώ ο επισκέπτης μπορεί να βρει προϊόντα που καλλιεργούνται με παραδοσιακό τρόπο, χωρίς χημικά (κηπευτικά, ελιές, φρούτα) καθώς και προϊόντα που παρασκευάζονται με παραδοσιακό τρόπο (μαρμελάδες, τυρί, τσικουδιά). Ενώ δεν παρέχεται ηλεκτρισμός και κεντρική θέρμανση. Τα δωμάτια θερμαίνονται με τζάκι και το νερό της πηγής ζεσταίνεται με ξύλα σε μεγάλους κεντρικούς βραστήρες κάθε απόγευμα.

Στη Μηλιά ο επισκέπτης αποτελεί μέρος του συνόλου και έχει την ευχέρεια να συμμετάσχει στις καθημερινές εργασίες του αγροκτήματος ή να ξεκουραστεί. Οι διαδικασίες στις οποίες μπορεί να συμμετέχει ποικίλουν ανάλογα με την εποχή: μάζεμα ελιάς, πήξιμο τυριού, παρασκευή τσικουδιάς, παρασκευή γλυκών κουταλιού και μαρμελάδων. Επιπλέον στη Μηλιά δίνονται μαθήματα σε ομάδες ατόμων (μαθητών σχολείων ή όχι) παραδοσιακής κρητικής μαγειρικής, παραδοσιακής βιολογικής καλλιέργειας κηπευτικών αλλά και παρασκευής γλυκών. Πέρα από τις δραστηριότητες αυτές ο επισκέπτης μπορεί να συνδυάσει τη διαμονή του με πεζοπορία σε μονοπάτια μέσα από το μικρό φαράγγι, το δάσος με τις καστανιές κ.ά.

Σκοπός της δημιουργίας της Μηλιάς σύμφωνα με τους ανθρώπους της «μέσα από το σεβασμό στο περιβάλλον να προάγουν τον πολιτισμό στην πιο απλή μορφή του. Να κρατούν ζωντανές τις μνήμες και να μαθαίνουν στους νεότερους πώς βίωναν οι προγενέστεροι τους».

♦ **Αρόλιθος** Παραδοσιακό κρητικό χωριό, έξω από το Ηράκλειο, στην πλαγιά ενός βουνού. Η λέξη 'αρόλιθος' προέρχεται από το κρητικό λεξιλόγιο και σημαίνει τη λακούβα του βράχου που συγκεντρώνει το νερό της βροχής. Ονομάστηκε έτσι

από τον ιδιοκτήτη κύριο Γ. Σαλούστρο, συμβολικά, επειδή συγκεντρώνει την κρητική παράδοση παρουσιάζοντας ήθη και έθιμα του τόπου.

Πρόκειται για ένα τουριστικό συγκρότημα το οποίο αναπαριστά ένα κρητικό χωριό με διάφορα εργαστήρια κρητικών τεχνών, δύο παραδοσιακά σπίτια, ξενοδοχείο Α΄ κατηγορίας, ένα εστιατόριο και μια ταβέρνα, καφετέρια και καφενείο, όπως επίσης και μια μικρή εκκλησία.

Στο εστιατόριο διοργανώνονται κρητικές βραδιές, όπου παρουσιάζονται χοροί και τραγούδια από την Κρήτη. Επίσης στην πλατεία του χωριού (χωρητικότητα 1.200 ατόμων) πραγματοποιούνται διάφορες κοινωνικές εκδηλώσεις.

Τα περισσότερα προϊόντα που προσφέρονται προς πώληση στους επισκέπτες (όπως γνήσια παραδοσιακά υφαντά και κεντήματα) είναι φτιαγμένα στα εργαστήρια του χωριού. Ανάμεσα σε αυτά ένα παραδοσιακό σιδεράδικο, αλλά και ένα εργαστήριο ζωγραφικής και κεραμικών.

Τα δύο παραδοσιακά σπίτια του Αρόλιθου αναπαριστούν τη μορφή των σπιτιών της Κρήτης τον περασμένο αιώνα και είναι εξοπλισμένα με τα αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν οι παλαιότεροι.

Επίσης στο χώρο του Αρόλιθου λειτουργεί το μουσείο Αγροτικής Ιστορίας και Λαϊκής Τέχνης. Το μουσείο αποτελείται από 4 διαφορετικά μέρη. Στο 1ο εκτίθενται έργα κρητικής χειροτεχνίας, στο 2ο μέρος ο επισκέπτης μπορεί να γνωρίσει βασικά χαρακτηριστικά του κρητικού σπιτιού, ενώ στο 3ο εκτίθενται αγροτικά επαγγέλματα. Τέλος, το 4ο μέρος αποτελείται από εξωτερικά κτίσματα τα οποία σχετίζονται με αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες. Το Μουσείο οργανώνει κατά τη διάρκεια κάθε σχολικού έτους εκπαιδευτικά προγράμματα για μικρούς μαθητές. Απευθύνονται κυρίως σε παιδιά νηπιαγωγείου και δημοτικού και έχουν να κάνουν με βιωματική συμμετοχή, θεατρικό παιχνίδι και δημιουργική απασχόληση στους χώρους των παραδοσιακών σπιτιών, των εργαστηρίων και του μουσείου.

♦ **Βάμος Α.Ε.**

Το χωριό Βάμος είναι ένας οικισμός του Νομού Χανίων ο οποίος σύμφωνα με ανεπιβεβαίωτες ιστορικές πηγές πρέπει να πρωτοκατοικήθηκε από Σαρακηνούς πειρατές κατά τον 8ο αι. Επί Τουρκοκρατίας ήταν έδρα του Νομού Σφακίων. Είναι κτισμένο σε λόφο με θέα τα Λευκά Όρη και τη Χερσόνησο του Ακρωτηρίου. Οτι απέμεινε από αυτό τον οικισμό είναι η παλιά γειτονιά με τα καλντερίμια και τα εγκαταλειμμένα παραδοσιακά σπίτια. Δέκα Βαμιανοί αναπαλαίωσαν 14 από αυτά τα σπίτια. Τα προσάρμοσαν στις απαιτήσεις

της σημερινής ζωής, αλλά η πέτρα και το ξύλο παρέμειναν κυρίαρχα και ο διάκοσμος διατηρεί το τοπικό του χρώμα.

Η Βάμος Α.Ε. δημιουργήθηκε το 1995 από 10 ανθρώπους που αγαπούν τον τόπο τους. Έχει σαν στόχο την διατήρηση της παράδοσης, την ανάπτυξη της περιοχής του Αποκόρωνα με έμφαση στο Δήμο Βάμου, με σεβασμό στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Συστάθηκε με σκοπό να αναδείξει την εικόνα της πραγματικής Κρήτης (διαφορετική από αυτή που αποτυπώνει ο σημερινός επισκέπτης στα πολυσύχναστα τουριστικά θέρετρα), χωρίς να παραμελούνται οι απαιτήσεις της σύγχρονης ζωής, μέσα από λαογραφικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία. Δημιούργησε έτσι χώρους και δραστηριότητες για να μπορούν να συνδυαστούν οι διακοπές με τον πολιτισμό και η κουλτούρα με την ψυχαγωγία.

Κύριες δραστηριότητες, λοιπόν, της Βάμος Α.Ε. είναι η αναστήλωση παλαιών κτισμάτων τα οποία χρησιμοποιούνται ως καταλύματα αλλά και η παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων με ιδιαίτερη έμφαση στα οικολογικά Προϊόντα όπως: γλυκά του κουταλιού, μαρμελάδες χωρίς συντηρητικά, ελαιόλαδο βιολογικής καλλιέργειας, κρασί, ξύδι, τσικουδιά, ζυμαρικά που παρασκευάζονται με ντόπια υλικά, τραχανά αλλά και σαπούνι - ένα προϊόν με μεγάλη ζήτηση με υλικά ποτάσα, νερό και ελαιόλαδο.

Τα σπίτια που επισκευάστηκαν αποτελούν πλέον ξενώνες, συνολικής δυναμικότητας περίπου 50 κλινών, κάθε ένα έχει το δικό του όνομα που είναι παρμένο από τη γύρω φύση. Επιπλέον έχουν δημιουργηθεί ως υποστηρικτικές μονάδες:

- * ένα μεζεδοπωλείο / ταβέρνα - 'Η Στέρνα του Μπλουμοσήφη' (παλαιότερη χρήση κτίσματος: καφενείο του 1900)
- * ένα οινοπαντοπωλείο - 'Το Μυροβόλο'
- * ένα καφέ τέχνης - 'Το Λιακωτό' (παλαιότερη χρήση κτίσματος: μπακάλικο, αλλά κά χρήσεις), όπου γίνονται συναυλίες, παρουσιάσεις βιβλίων και θεατρικών και κοινωνικές συζητήσεις
- * ένας πολυχώρος τέχνης - 'Η Φάμπρικα' (παλαιότερη χρήση κτίσματος: ελαιοτριβείο ως το 1945), όπου εκτίθενται και πωλούνται αντίγραφα ελληνικών έργων τέχνης
- * ένας καλοκαιρινός εκθεσιακός χώρος - 'Το ξόμπλι', όπου εκτίθενται έργα σύγχρονων ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών

- * και μια σάουνα.

Η διαμονή εδώ συνοδεύεται και από δραστηριότητες που φέρνουν τον επισκέπτη κοντά στη γη μέσα από γεωργικές εργασίες (σκάλισμα αμπελιού, πάτημα σταφυλιών, μάζεμα ελιάς, γνωριμία με διαδικασία παραγωγής μελιού κ.ά) αλλά και στην παράδοση της κρητικής κουζίνας με μαθήματα μαγειρικής. Επιπλέον παραδίδονται μαθήματα που αφορούν την κρητική διάλεκτο και ντόπιους χορούς.

◆ **Κέδρος**

Αγροκτήμα, του Σ. Καπετανάκη, για 'φίλους', όπως θεωρεί ο ίδιος του επισκέπτες. Βρίσκεται 30χλμ. Έξω από τη Θεσσαλονίκη, κοντά στο ορεινό παραδοσιακό χωριό Αρδαμέρι, στην πλαγιά του βουνού Γκορνιτσάρα, που είναι κατάφυτο με κέδρους και άγριες αχλαδιές.

Παρέχεται διαμονή σε 15 βατόνια (συνολικής δυναμικότητας 40κλινών περίπου), αγορασμένα από τον Ο.Σ.Ε., τα οποία αφού μονώθηκαν και ντύθηκαν με ξύλο και έπειτα από τις απαραίτητες υδραυλικές εγκαταστάσεις, διαμορφώθηκαν σε δωμάτια με μπάνιο. Δεν παρέχεται ηλεκτρικό. Ο φωτισμός γίνεται με λάμπες θυέλης, δάδες και κεριά. Το χειμώνα οι κλειστοί χώροι ζεσταίνονται με ξυλόσομπες και το νερό ζεσταίνεται σε γκιούμια. Υπάρχουν ακόμα 5 στρέμματα για κατασκηνωτές, εξοπλισμένα με ντους και τουαλέτες. Μονάδες υποστήριξης:

- * Το 'Άτι' : ταβέρνα με παραδοσιακό φαγητό. Τα υλικά που χρησιμοποιούνται προέρχονται από το ίδιο το κτήμα και από παραγωγούς της περιοχής.
- * Το 'Ασπρολίθι' : μπαράκι - χώρος για μουσικές, θεατρικές και άλλες καλλιτεχνικές εκδηλώσεις.

* Η 'Γαία' : το μαγαζάκι του αγροκτήματος, όπου ο επισκέπτης μπορεί να βρει παραδοσιακά γλυκά του κουταλιού, ζυμαρικά, τραχανά, αρωματικά βότανα αλλά και διακοσμητικά αντικείμενα. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να συμμετέχει στις εργασίες του αγροκτήματος, όπως, να φροντίσει τα ζώα, να μαζέψει αρωματικά φυτά και βότανα. Εποχιακά, κάθε Σεπτέμβρη μπορεί να συμμετέχει στο μάζεμα των αμυγδάλων (αφού στα 50 στρέμματα του αγροκτήματος υπάρχουν 1800

αμυγδαλιές). Επιπλέον, παραδίδονται μαθήματα ιππασίας για αρχάριους (το αγρόκτημα φιλοξενεί 12 άλογα ελληνικών φυλών), ενώ εκτός από ιππασία μπορεί να συνδυάσει κανείς τη διαμονή του και με άλλες αθλητικές δραστηριότητες, όπως, πεζοπορία και ποδήλατο βουνού.

Οι ιδιοκτήτες έχουν κάνει ενέργειες προκειμένου να ενταχθούν στο LEADER *plus* με στόχο να μπορέσει το αγρόκτημα να είναι βιώσιμο και όχι μόνο τουριστικού χαρακτήρα.

♦ *Αμφίκαια*

Αγρόκτημα 200 στρεμμάτων, κλίσης 10% με αχλαδιές, αμυγδαλιές, κήπους και διάφορα κατοικίδια. Βρίσκεται μεταξύ Τιθορέας και Αμφίκλειας στη ΒΑ πλευρά του Παρνασσού. Ιδιοκτήτης είναι ο κύριος Κ. Μώρος και κίνητρο του για τη δημιουργία του αγροκτήματος ήταν η ενίσχυση της περιοχής με απώτερο σκοπό τον περιορισμό της αστικοποίησης και την ενθάρρυνση για περιφερειακή ανάπτυξη. Την ιδέα του Ελληνικού Βιώσιμου Αγροκτήματος επεξεργάστηκε και το Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο, μέσω μελετητικής ομάδας από το 1989.

Για τη διαμονή των επισκεπτών στο κτήμα υπάρχει ένα συγκρότημα 11 παραδοσιακών σπιτιών, 9 πέτρινων και 2 ξύλινων, συνολικής δυναμικότητας 44 κλινών περίπου, τα οποία έχουν κτιστεί με υλικά από τη γύρω περιοχή, ενώ η επίλωσή τους είναι οικολογική. Επιπλέον, υπάρχει χώρος ειδικά διαμορφωμένος όπου μπορεί κανείς να κατασκηνώσει και ακόμα αντί πισίνας υπάρχει μια πετρόκτιστη 'γούρνα' με ανανεούμενο νερό που κατεβαίνει απευθείας από το βουνό.

Σε ότι αφορά τη διατροφή, παρασκευάζονται παραδοσιακά φαγητά και τα υλικά που χρησιμοποιούνται για την παρασκευή τους είναι βιολογικής καλλιέργειας και προέρχονται από το αγρόκτημα.

Κύριες δραστηριότητες που επιτελούνται εδώ: * Βιολογική γεωργία: Το αγρόκτημα είναι πιστοποιημένο από το 1994. Οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να διδαχθούν για τη βιολογική γεωργία, ενώ τους παρέχεται η δυνατότητα να σπείρουν, να ποτίσουν, να κλαδέψουν και να κόψουν από τα φυτά και τα δέντρα ότι χρειάζονται για τη διατροφή τους.

- * Φιλοξενία και διάσωση 2 ελληνικών φυλών αλόγων: Εδώ ζουν 10 άλογα και οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να μάθουν για την ιστορία του αλόγου και τις ελληνικές φυλές και να κάνουν ιππασία.
- * Περιβαλλοντική ενημέρωση: Πρόγραμμα που απευθύνεται σε ομάδες 25-30 ατόμων, κυρίως μαθητές. Σκοπός του η ευαισθητοποίηση σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης μέσα από τη σπουδή βοτανικής, ζωολογίας, φυτογεωργίας, ζωογεωγραφίας, γεωλογίας της περιοχής και ενημέρωση για τη βιολογική γεωργία.

Παρέχονται επίσης πρόσθετες αθλητικές δραστηριότητες (πεζοπορία, ποδήλατο βουνού, τοξοβολία κλπ.) και φυσικά δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής σε καθημερινές ασχολίες όπως περιποίηση ζώων, κηπουρική, μάζεμα ξύλων για το τζάκι, ψήσιμο ψωμιού (στο φούρνο με ξύλα που διαθέτει το αγρόκτημα).

Όλα αυτά υλοποιήθηκαν με χρηματοδότηση από το πρόγραμμα LEADER II. Παράλληλα ο γιος του κυρίου Μώρου εντάχθηκε στους νέους αγρότες και στο δικό του πρόγραμμα δράσης περιλαμβάνονται 5 νέες κατοικίες και η οργάνωση ενός βοτανικού κήπου με 15.000 - 20.000 αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά. Η καινοτομία της πρότασης είναι ότι οι χώροι αυτοί θα είναι επισκέψιμοι και από άτομα με προβλήματα όρασης, καθώς θα υπάρχει ειδική σήμανση των φυτών με το σύστημα Μπράιγ.

Σκοπός των ιδιοκτητών «να παρέχουν ένα χώρο για ανανέωση όπου ο επισκέπτης μπορεί να ξεκουραστεί, να έρθει σε επαφή με τη γη, τα δέντρα και τα ζώα, και όταν θα φύγει θα έχει πάρει μαζί του ένα φρέσκο και ξεκούραστο εαυτό».

♦ *Ελαιώνας*

Ιδιοκτήτες του Ελαιώνα είναι ο κύριος Στέφανος και η κυρία Μαρίνα Βαλλή.

Πρόκειται για 300 στρέμματα γης με ελιές, οπωροφόρα δέντρα, λουλούδια και ένα μπουστάκι. Βρίσκεται 1 χλμ. Έξω από τις

Ροβιές στην Εύβοια.

Παρέχει διαμονή σε ένα ξενώνα δυναμικότητας 25 κλινών που αποτελείται από 5 διώροφα διαμερίσματα.

Κύρια δραστηριότητα εδώ είναι η καλλιέργεια της ελιάς, που μαζί με το λάδι κυριαρχεί και στη μαγειρική του Ελαιώνα, αλλά και ό,τι άλλο προσφέρεται από το κτήμα καλλιεργείται παραδοσιακά.

Ο επισκέπτης μπορεί να παρακολουθήσει από κοντά την καλλιέργεια της ελιάς αλλά και να μαζέψει ελιές (Σεπτ. - Ιαν.) ή να παρασκευάσει το δικό του λάδι στο λιοτριβί (Νοε. - Φεβ.). Η οικοδέσποινα μπορεί να διδάξει μερικά από τα μυστικά του αργαλειού. Ακόμα, υπάρχει η δυνατότητα παρατήρησης πουλιών.

Στον Ελαιώνα υπάρχει βιβλιοθήκη με βιβλία σχετικά με την ιστορία της περιοχής, βιβλία μαγειρικής με έμφαση στην ελιά και το λάδι, αλλά και λαογραφικά, τουριστικά καθώς και παιδικά βιβλία. Για τα παιδιά υπάρχει ακόμα ένας χώρος με παιχνίδια, όπως και η δυνατότητα να κάνουν ποδήλατο και να έρθουν σε επαφή με τα κατοικίδια.

Επιπλέον, ο επισκέπτης μπορεί να συνδυάσει τη διαμονή του με επισκέψεις στην ευρύτερη περιοχή, στις Μονές (Οσίου Δαυίδ, Αγ. Γεωργίου, Μονή Γαλατάκη), στα λουτρά Σύλλα στην Αιδηψό, για ιπασία στο χωριό Καματριάδες, στον καταρράκτη και στο Λαογραφικό Μουσείο.

Τέλος στο κτήμα λειτουργεί και το μαγαζάκι απ' όπου ο επισκέπτης μπορεί φεύγοντας να προμηθευτεί ελιές, λάδι αρωματισμένο με βότανα, μέλι πευκίσιο κατευθείαν από τον παραγωγό, σπιτικές μαρμελάδες από φρούτα εποχής καθώς και υφαντά του αργαλειού. Όλα φτιαγμένα από την οικοδέσποινα.

Μεταξύ των παραπάνω επιχειρήσεων, που χρησιμοποιήσαμε σαν παραδείγματα, μπορεί κανείς να παρατηρήσει κάποιες διαφορές που έχουν να κάνουν κυρίως με την έννοια της αυθεντικότητας. Αυτό εκφράζεται παρατηρώντας συγκριτικά τις παροχές, που σκόπιμα κάποιες επιχειρήσεις επιλέγουν να μην προσφέρουν, προκειμένου να δημιουργήσουν την ατμόσφαιρα μια άλλης εποχής. Αντίστοιχα κάποιοι έχουν επιλέξει τις νέες χρήσεις, με σεβασμό πάντα στις παλαιότερες και μια πιο άμεση σύνδεση με το παρόν, ενώ άλλοι χωρίς να στερούν τις παροχές επιλέγουν μέσα από δρώμενα να σκηνοθετούν την παλαιότερη εποχή τόσο για να προσφέρουν ένα διαφοροποιημένο προϊόν όσο και για εκπαιδευτικούς λόγους, διευρύνοντας έτσι την περίοδο λειτουργίας.

Σε κάθε περίπτωση όμως βλέπουμε ότι παρέχεται η δυνατότητα συμμετοχής στον τουρίστα - επισκέπτη. Μέσα από αυτή τη συμμετοχή έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τον αγροτικό χώρο, με όλα τα πολιτισμικά στοιχεία που τον διακρίνουν αλλά και τις αγροτικές ασχολίες, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων. Μέσα από αυτή την επαφή με τη φύση και μέσα από τη συμμετοχή ο τουρίστας μπορεί να αισθανθεί περιηγητής και να αποκομίσει μια διαφορετική εμπειρία διακοπών πιο βιωματική μέσα από αυτούς τους πιο δημιουργικούς τρόπους ψυχαγωγίας.

Ανεξάρτητα με το αν χαρακτηρίζονται αμιγώς αγροτουριστικά τα καταλύματα που εξετάσαμε ή όχι - εάν δηλ. οι ιδιοκτήτες είναι αγρότες ή απλά πραγματοποιούν μια επιχειρηματική δράση - όλες οι παραπάνω δραστηριοποιούνται σε αγροτικές περιοχές. « Αυτό που χαρακτηρίζει την προσφορά για τον αγροτικό τουρισμό², είναι η φροντίδα να δοθεί στον επισκέπτη η ευκαιρία για μια προσωποποιημένη επαφή, για την ένταξη στο φυσικό και ανθρώπινο αγροτικό περιβάλλον, καθώς επίσης, στο μέτρο του δυνατού, για συμμετοχή στις δραστηριότητες, τα έθιμα και τον τρόπο ζωής των κατοίκων.

3. ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

3.1 παλιά μοναστήρια: Διατήρηση, προστασία και ανάπτυξη

Τα παλιά μοναστήρια, δημιουργήματα των τελευταίων 10 περίπου αιώνων της ιστορίας μας, είναι αναπόσπαστο κομμάτι του λαϊκού μας πολιτισμού. Η διατήρησή τους όχι σαν απολιθώματα ή σαν μουσειακά ερείπια αλλά, σαν ζωντανά στοιχεία της σύγχρονης ζωής, είναι ζωτικής σημασίας. Σ' αυτήν την κατεύθυνση και με άξονα την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας, έχει ξεκινήσει η πιλοτική προσπάθεια του Ε.Ο.Τ. για την αξιοποίηση και ανάδειξη των παλιών εκείνων μοναστηριών που είναι κενά, εγκατελειμένα και ερειπωμένα ή υπολειτουργούν. Επίσης στο ίδιο πρόγραμμα εντάσσεται η προσπάθεια να ενσωματωθούν σε ζωντανά μοναστήρια χρήσεις όπως μουσεία και εκθεσιακοί χώροι που να προβάλλουν την ιστορία, μικροί χώροι συνεδριακού χαρακτήρα, χώροι επεξεργασίας και ανάδειξης της τοπικής αγροτικής παραγωγής και με συμμετοχή των ίδιων των επισκεπτών κλπ.

Η επιλογή των μοναστηριών στηρίζεται στα παρακάτω κριτήρια:

1. Την ποιότητα της αρχιτεκτονικής δομής τους.
2. Την αντιπροσωπευτικότητά τους ως προς τις διάφορες μορφές της τοπικής και περιφερειακής αρχιτεκτονικής τυπολογίας.
3. Την διαθεσιμότητά τους και για νέες χρήσεις αλλά και τη δυνατότητα ένταξής τους σε ευρύτερα προγράμματα ανάπτυξης των περιοχών τους.
4. Η καταλληλότητά τους να υποδεχθούν και νέες χρήσεις, να στεγάσουν δηλαδή και τουριστικές ήπιες χρήσεις, αλλά και τη δυνατότητα προσπέλασης στις υπάρχουσες τεχνικές υποδομές (ύδρευση, αποχέτευση, οδικό δίκτυο, κλπ.)
5. Την ιστορικότητά τους, σε σχέση με την ενσωμάτωσή τους στον κοινωνικό περίγυρο και γενικά στην ελληνική κοινωνία.
6. Την ισοκατανομή σ' όλη τη χώρα.
7. Τη δυνατότητα τους να ενσωματωθούν σε οργανωμένες διαδρομές κατηγορίας 'αγροτικού τουρισμού'.

Νέες χρήσεις μετά τις επεμβάσεις

Τα μοναστήρια στην Ελλάδα ήταν και είναι τόποι λατρείας, αλλά συνάμα και τόποι περισυλλογής. Η επανένταξή τους στη σύγχρονη ζωή δεν είναι μια απλή τεχνική υπόθεση. Οι νέες χρήσεις που θα ενσωματωθούν θα πρέπει να είναι απόλυτα συμβατές με την ιστορία τους, με την ιερότητα των χώρων τους, αλλά και αποδεκτή από τους χρήστες ή από τους εν δυνάμει χρήστες τους.

Τα μοναστήρια, ερειπωμένα ή όχι, εγκατελειμένα ή όχι, κατοικημένα ή κενά, είναι ζωντανά στοιχεία της ιστορίας μας, είναι ιστορικοί τόποι, και τις πιο πολλές φορές τόποι εθνικής αντίστασης. Ο σεβασμός λοιπόν σ' όλα τα παραπάνω θα μας οδηγήσει να επιλέξουμε τις αποδεκτές νέες χρήσεις που ενσωματώνουμε στη νέα λειτουργία τους.

Αρχές αποκατάστασης και μετατροπής τους

Η επέμβαση στην αρχιτεκτονική των παλαιών κτισμάτων θα πρέπει να στηρίζεται σε κάποιες αρχές. Και αυτές είναι κυρίως, η διατήρηση και αποκατάσταση του εξωτερικού κελύφους, καθώς και γενικός σεβασμός στα αρχιτεκτονικά τους στοιχεία, η προσαρμογή των νέων λειτουργιών στην αρχική τυπολογία και δομή, η ελαχιστοποίηση των επεμβάσεων για την αποκατάσταση ή ενίσχυση της στατικής επάρκειας των κτιρίων. Και επιπλέον, όπου οι νέες κατασκευαστικές επεμβάσεις είναι αναπόφευκτες, να είναι εμφανείς, αλλά με σεβασμό στο αρχιτεκτονικό ύφος, και συμβατότητα των παλαιών κατασκευαστικών δομών με τις νέες σύγχρονες καθώς και με τα σύγχρονα υλικά.

Οι επισκευές και αποκαταστάσεις πραγματοποιούνται με τη χρησιμοποίηση των ίδιων υλικών με τα παλαιά (λιθοδομή, ξύλινες στέγες, σκάλες και πατώματα). Νέα υλικά θα χρησιμοποιηθούν κυρίως για στεγανοποιήσεις και μονώσεις, καθώς και για στατικές ενισχύσεις. Θα δημιουργηθούν, όπου δεν υπάρχουν, οι αναγκαίοι χώροι υγιεινής και ιδιαίτερα χώροι ή γωνιές κουζίνας για την αυτοτελή εξυπηρέτηση των ξενώνων. Τα παλαιά κουφώματα θα διατηρηθούν κατά το δυνατόν και θα επισκευαστούν, ενώ θα προστατευτούν όλα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά στοιχεία, όπως ταβάνια, σκάλες, τζάκια, καπνοδόχοι, μπαλκόνια κλπ. Η επίπλωση των χώρων σχεδιάζεται με βάση τα παραδοσιακά τοπικά πρότυπα ώστε να διατηρηθεί η μορφολογία και η αρχιτεκτονική των κτιρίων. Η νέα τεχνολογία θα επιστρατεύσει για την κάλυψη των σύγχρονων αναγκών, όπως η ηλεκτρονική, πληροφορική κλπ.

Η διαμόρφωση των υπαίθριων χώρων ακολουθεί τις παραδοσιακές αρχές της προσαρμογής στο έδαφος και στο τοπίο γενικότερα, χρησιμοποιώντας φυσικά υλικά (πέτρα, ξύλο) και απλές παραδοσιακές μορφές της τοπικής αρχιτεκτονικής.

Σε όλα τα έργα καταβάλλεται προσπάθεια ώστε η επέμβαση να μην αλλοιώνει καθόλου το χαρακτήρα των κτισμάτων. Χρησιμοποιούνται τα κατά τόπους παραδοσιακά υλικά, καθώς και κατά το δυνατό ντόπιοι τεχνίτες και εργάτες.

Το πρώτο παράδειγμα: Το μοναστήρι της Παναγίας της Πορετζού στον Ερύμανθο Αχαΐας

Το έργο αφορά το μοναστήρι της Παναγίας της Πορετζού στον Ερύμανθο της ορεινής Αχαΐας, και την αποκατάσταση και μετατροπή του σε ξενώνα και άλλες χρήσεις. Η μελέτη του Ε.Ο.Τ. προβλέπει τα παρακάτω:

1. Σύνολο 950τμ. Στεγασμένων κλειστών χώρων που θα μετατραπούν σε ξενώνα και 140τμ. ημιυπαίθριων χώρων.
2. 20 σύγχρονα κελιά - ξενώνες με δυναμικότητα 50 κλίνες.
3. Αίθουσα φαγητού - μαγειρείου.
4. Αίθουσα μικρών συνεδρίων και εκπαίδευσης με 60θέσεις.
5. Χώρος υποδοχής με κατοικία του διευθυντή.
6. Την εκκλησία της Παναγίας 110τμ. υστεροβυζαντινή.
7. 1 εξωτερικό κελί.
8. 1 υπαίθριο θέατρο 300 θέσεων.
9. Βιολογικό καθαρισμό αποβλήτων.
10. Αποκατάσταση παραδοσιακού μπαρουτόμυλου και μετατροπή του σε μονάδα παραγωγής ηλεκτρισμού με κινητήρια δύναμη το νερό.
11. Αποκατάσταση νεροτριβής.
12. Αποκατάσταση παραποτάμιου συστήματος καναλιού νερού παροχής στους υδρόμυλους και άρδευσης.
13. Μνημείο Φιλικής Εταιρίας.
14. Μνημείο Ηρακλέους.
15. Αίθουσα παραγωγής αγροτικών προϊόντων γυναικών περιοχής, καθώς και εκπαίδευσης επισκεπτών σε παραγωγή προϊόντων αγροτικής παραγωγής της περιοχής.
16. Ανάδειξη παλαιάς κρήνης.

Παράλληλες θετικές επιπτώσεις

Το πρόγραμμα αυτό πέρα από τη διατήρηση της προστασίας της παραδοσιακής μας αρχιτεκτονικής θα συνεισφέρει θετικά στην όλη ανάπτυξη σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Κύρια φιλοδοξία είναι να αποτελέσουν το κέντρο ήπιας τουριστικής ανάπτυξης τοπικής σημασίας, ενσωματώνοντας τις ήπιες τουριστικές χρήσεις των ευρύτερων περιοχών τους.

Ειδικότερα, θα συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της χώρας και στη δημιουργία τουριστικής υποδομής, ικανής να ανταποκριθεί σε μια νεοεμφανιζόμενη ή αυξανόμενη ζήτηση τέτοιου ήπιου χαρακτήρα. Επιπλέον θα συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού, στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του συνόλου των κατοίκων με την πραγματοποίηση δικτύων υποδομής, στην οικονομική αναβάθμιση της τοπικής αυτοδιοίκησης μέσω των σχετικών επιχορηγήσεων καθώς και στην οικονομική ανάπτυξη σε μειονεκτικές περιοχές μέσω εισροής πόρων από δημόσιες επενδύσεις. Θα περιορίσει τις ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης επάνω στο φυσικό και στο κοινωνικό περιβάλλον με τη δημιουργία μονάδων μικρής κλίμακας μέσα στα υπάρχοντα κτίρια που επαναχρησιμοποιούνται αφού επισκευαστούν. Τέλος, θα λειτουργήσει ως υπόδειγμα για την ιδιωτική πρωτοβουλία, τόσο στο επίπεδο της επιχειρηματικής δράσης όσο και στο επίπεδο των αρχιτεκτονικών λύσεων και των τεχνικών μεθόδων, σε συνδυασμό και με τα οικονομικά κίνητρα.

Η χωροθέτηση των μοναστηριών

Το όλο πρόγραμμα βασίζεται στην αντίληψη ολοκληρωμένης συνεργασίας του Ε.Ο.Τ. με τους τοπικούς φορείς, την Εκκλησία, τη Μητρόπολη αλλά και την τοπική αυτοδιοίκηση.

Η λειτουργία των μοναστηριών - μονάδων υποδοχής επισκεπτών θα εξασφαλιστεί από αυτή τη συνεργασία, με τη δημιουργία κοινών αναπτυξιακών εταιριών. Η μορφή που θα δοθεί στην κάθε περίπτωση θα εξαρτηθεί από τις τοπικές συγκυρίες.

Παραθέτουμε τον κατάλογο των προτεινόμενων, από τον Ε.Ο.Τ., μοναστηριών (στα πρώτα πέντε υπάρχει η έγκριση χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου).

- Μοναστήρι Παναγίας Πορετζού στην ορεινή Αχαΐα.
- Μοναστήρι Αγ. Γεωργίου (Χουρμαλιά) Π.Πόλη ρόδου.

- Μοναστήρι Παναγίας της Τρύπας Θηρασιά.
- Μοναστήρι Φανερωμένης Λευκάδας.
- Μοναστήρι Κορώνης Καρδίτσας.
- Μοναστήρι Παναγίας Άρτας.
- Μοναστήρι Αγ. Γεωργίου Ελικώνος Βοιωτίας.
- Μοναστήρι Αγ. Γεωργίου Γκρεμνών Ζάκυνθο.
- Μοναστήρι Παναγίας Ξενίας Μαγνησίας.
- Μοναστήρι Σιμονόπετρας Αγίου Όρους.

Η χρηματοδότηση του προγράμματος των παλαιών μοναστηριών θα γίνει από εθνικούς πόρους. Μικρό τμήμα της δαπάνης (βιολογικού καθαρισμού και μονάδας παραγωγής ηλεκτρισμού) θα καλυφθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

3.2 Τα παλιά εγκατελειμένα πέτρινα σχολεία και η μετατροπή τους σε ξενώνες

Στον τόπο μας έχουν καταγραφεί περισσότερα από 3400 πέτρινα παλιά σχολεία, διαφόρων μεγεθών. Ένας μεγάλος αριθμός από αυτά είναι σήμερα εγκατελειμένα και ερειπωμένα, και βρίσκονται σε πολύ κακή κατάσταση.

Τα σχολεία αυτά είναι δείγματα λιτής μορφολογίας, με σημαντικό αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον. Η προστασία αυτών των κτισμάτων, και η αλλαγή χρήσης τους θα εξασφάλιζε την επιβίωσή τους σαν κτίσματα, αν η πολιτεία κάλυπτε οικονομικά ένα πρόγραμμα μετατροπής τους σε ξενώνες. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στα χωριά αυτά πολύ σπάνια συναντάμε καταλύματα ύπνου, και άλλες υπηρεσίες υποδοχής επισκεπτών. Τα χωριά αυτά είναι ημιεγκατελειμένα. Και μια παρουσία του κράτους έστω και με αυτό τον ήπιο τρόπο θα ήταν μεγάλη βοήθεια, ενώ την ίδια στιγμή θα προστατευόταν και η αρχιτεκτονική κληρονομιά.

Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει τη δοκιμαστική φάση ενός εκκολαπτόμενου κρατικού προγράμματος, που ήδη έχει πραγματοποιήσει τις πρώτες αναφερόμενες στον πίνακα επιλογές: Από τις 100 κλίνες που έχουν προγραμματιστεί οι 58 κλίνες έχουν ήδη ολοκληρωθεί τόσο οικοδομικά όσο και ο εξοπλισμός τους και λειτουργούν σαν ξενώνες, δίνοντας στους τοπικούς δήμους δυνατότητα φιλοξενίας αλλά και έσοδα.

Χωριά με επιλεγμένα πέτρινα σχολεία για μετατροπή σε ξενώνες	Διανομή σε κλίνες	Μετατροπή σε ξενώνα	Μετατροπή σε ξενώνα με παράλληλες άλλες χρήσεις	Ολοκληρώθηκε η κατασκευή
Πενταγιού Φωκίδας	16		1	Ναι
Αλεποχώρι Φωκίδας	8	1		Ναι
Πανουργιάς Φωκίδας	12	1		Ναι
Καλοσκοπή Φωκίδας	14		1	Ναι
Αετομηλίτσα Ιωαννίνων	8	1		Ναι
Μεσορούγκι Αχαΐας	12	1		Όχι
Ζάρουχλα Αχαΐας	8	1		Όχι
Βαλίμη Αχαΐας	16	1	1	Όχι
Ορεινή Αχαΐα	6	1		Όχι
Σύνολο	100	6	3	

Παλιά σχολεία που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα παραδοσιακών ξενώνων (ΕΟΤ,2003)

Σήμερα οι τοπικές αγροτικές κοινωνίες έχουν αποδεχθεί ευνοϊκά το πρόγραμμα αυτό, καθώς θα βοηθήσει την οικονομία τους.

Από εδώ και πέρα υπάρχει μεγάλη ανάγκη η πολιτεία να αποφασίσει τα κτίρια και να εξασφαλίσει τους απαραίτητους πόρους για την ανάπτυξη ενός τόσο ενδιαφέροντος προγράμματος που θα βοηθήσει τις τοπικές οικονομίες προβληματικών περιοχών.

3.3 Οι δρόμοι της ελιάς

Στα πλαίσια υποστήριξης του πολιτιστικού και αγροτικού τουρισμού η Ελλάδα μέσω του Ε.Ο.Τ. παίρνει παγκόσμια πρωτοβουλία για την ανάπτυξη λαδότοπων. Σκοπός της πρότασης είναι η ανάδειξη και προβολή της ελιάς και του ελληνικού ελαιόλαδου, σε συνδυασμό με την τουριστική ανάπτυξη και προβολή κατ' εξοχήν αγροτικών περιοχών που έχουν ως κύριο προϊόν το λάδι, σε ένα πλαίσιο ευρωπαϊκού πιλοτικού προγράμματος, μια περιοχή κλασσικού λαδότοπου είναι η περιοχή της Λακωνίας.

Ο Δήμος Ασωπού Λακωνίας με τα τέσσερα χωριά - Ασωπός, Δαιμονιά, Παπαδιάνικα, Φοινίκι - και τους τέσσερις παραθαλάσσιους οικισμούς - Αρχάγγελος, Πλύτρα, Καραβοστάσι, Γλυφάδα - τους 4200 κατοίκους και άλλους τόσους περίπου ετεροδημότες και μετανάστες, αποτελεί έναν ιδανικό τόπο για την εφαρμογή ενός

συλλογικού πρότυπου αγροτικής τουριστικής ανάπτυξης. Το πρόγραμμα αυτό διαφοροποιημένο σχετικά από χώρα σε χώρα θα αποτελεί ένα μεγάλο ευρωπαϊκό πρόγραμμα με τίτλο «Οι Δρόμοι της ελιάς» που ξεκινάει με τη συμμετοχή 5 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ελλάδας, Γαλλίας, Ισπανίας, Πορτογαλίας και Τουρκίας, με προοπτική να επεκταθεί σ' όλη τη Μεσόγειο, όπου υπάρχει λάδι. Το πρόγραμμα αυτό έχει ως στόχους:

- Τη βελτίωση της ποιότητας του ελαιολάδου και της βρώσιμης ελιάς με αξιοποίηση παραδοσιακών τρόπων παραγωγής.

^ Την τυποποίηση των προϊόντων αυτών σε μικρές συσκευασίες, με ονομασία προέλευσης ανώτερης ποιότητας.

^ Την αξιοποίηση ενός σημαντικού οικιστικού αποθέματος από παλιά εγκαταλειμμένα σπίτια, αποθήκες, ελαιοτριβεία κλπ., ορισμένα από τα οποία χρονολογούνται από την εποχή της τουρκοκρατίας.

^ Την ανάδειξη των ιστορικών μνημείων της περιοχής όπως ο αρχαιολογικός χώρος του Ασωπού, το Υπερτελέατον στο Φοινίκι, οι εκκλησίες της Βυζαντινής περιόδου κλπ.

Η πρόταση έχει σαν στόχο την ανάπτυξη ενός δικτύου ξενώνων ποιότητας με την ανακαίνιση παραδοσιακών σπιτιών, χαρακτηριστικών της τοπικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Τα σπίτια αυτά θα είναι κατανομημένα και στα τέσσερα χωριά του δήμου και όσα δεν είναι ιδιοκτησία του δήμου θα έχουν παραχωρηθεί για χρήση στην Αναπτυξιακή Εταιρία του δήμου, για είκοσι χρόνια με συμβόλαια επικαρπίας.

Έτσι μετά από μελέτη έγινε η επιλογή 24 παλαιών κτισμάτων, με κριτήρια τη διαθεσιμότητα, την αρχιτεκτονική τους μορφολογία και τη δυνατότητα μετατροπής τους σε ξενώνες.

Οι ξενώνες θα μπορούν να αξιοποιούνται και θα λειτουργούν όλο το χρόνο και ειδικότερα, θα μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά και κατά την περίοδο της συλλογής και τυποποίησης της βρώσιμης ελιάς, της παραγωγής και τυποποίησης αναβαθμισμένης ποιότητας ελαιολάδου - βιολογικού - κατά τους μήνες Νοέμβριο, Δεκέμβριο, Ιανουάριο και Φεβρουάριο, όσο δηλαδή διαρκούν οι εργασίες αυτές. Οι επισκέπτες θα μπορούν κατά το διάστημα αυτό να παρακολουθούν και αν θέλουν να συμμετέχουν στην συλλογή, παραγωγή και τυποποίηση των προϊόντων αυτών. Ταυτόχρονα θα ενημερώνονται για την ιστορία της ελιάς και του λαδιού από την αρχαιότητα έως και σήμερα. Με ενημερωτικά φυλλάδια, μαθήματα, διαλέξεις, προβολές και επισκέψεις σε αγροκτήματα, στο παραδοσιακό ελαιοτριβείο, στο

Μουσείο της ελιάς, αλλά και στο σύγχρονο ελαιοτριβείο και συσκευαστήριο, θα έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό της ελιάς, τους μύθους, τις δοξασίες και τα έθιμα που καθόρισαν το Μεσογειακό τοπίο στη μακραίωνη ιστορία του. Πρόκειται για έναν πολιτισμό που συνεχίζει να εξελίσσεται και αποκτά παγκοσμιότητα, καθώς οι τελευταίες έρευνες αναγορεύουν το λάδι ως ένα από τα βασικότερα προϊόντα υγιεινής διατροφής και υψηλής γαστρονομίας. Επίσης να επισκέπτονται και την ευρύτερη περιοχή με πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία, αλλά και παραγωγική αγροτική περιοχή ως προς το λάδι και άλλα προϊόντα χειμερινής περιόδου.

Οι ξενώνες αυτοί θα μπορούν παράλληλα να αξιοποιηθούν κατά την περίοδο από το Μάιο έως και τον Οκτώβριο, λόγω θερμού κλίματος και μεγάλης ηλιοφάνειας, θα είναι δυνατόν, με την κατάλληλη προβολή, να υποδεχθούν επισκέπτες.

Ορισμένα από τα εγκαταλειμμένα σπίτια που θα μετατραπούν σε ξενώνες υψηλών προδιαγραφών, ανήκουν σε έλληνες της διασποράς. Η ανακαίνιση τους θα οδηγήσει στη διαρκή επανασύνδεσή τους με τον τόπο καταγωγής τους. Διότι όχι μόνο θα διατηρήσουν το ιδιοκτησιακό καθεστώς, αλλά θα έχουν και το δικαίωμα χρήσης για ορισμένο διάστημα (1 μήνα) μέσα στο χρόνο. Το γεγονός αυτό θα φέρει πιο κοντά τους ομογενείς με τη γενέτειρά τους, ενώ θα τους μετατρέψει και σε ζωντανούς προπαγανδιστές, προς το φιλικό ή εργασιακό περιβάλλον τους, στις χώρες όπου ζουν και εργάζονται.

Σε ότι αφορά τους αγρότες που διαθέτουν ανάλογο σπίτι και ζουν ή εργάζονται στην περιοχή του Δήμου Ασωπού, θα μπορούν - αν θέλουν - με κατάλληλη εκπαίδευση να συμμετάσχουν στη διαχείριση των ξενώνων, προσφέροντας έναντι αμοιβής, τις υπηρεσίες τους στους επισκέπτες, αλλά και στη διατήρηση της καλαισθησίας των ανακαινισμένων κτιρίων και του περιβάλλοντος χώρου.

Με τον τρόπο αυτό ο πλούτος που θα προκύψει από ένα τέτοιο πρόγραμμα, θα κατανεμηθεί ανάμεσα στους αγρότες που θα συμμετάσχουν και στις θέσεις εργασίας που θα δημιουργηθούν στα πλαίσια της Αναπτυξιακής Εταιρίας, η οποία θα έχει την κεντρική διαχείριση του αγροτουριστικού προϊόντος.

Παράλληλα με τα σπίτια που θα μετατραπούν σε ξενώνες θα ανακαινισθούν:

1. Ένα παραδοσιακό ελαιοτριβείο κατάλληλο για χρήση και παραγωγή ελαιολάδου.
2. Ένα μουσείο ελιάς με παλιά εργαλεία και αναπαραστάσεις των τρόπων παραγωγής από την αρχαιότητα έως σήμερα. Σημειώνεται ότι στον αιγιαλό

της ημιβυθισμένης πόλης του αρχαίου Ασώπου, έχουν εντοπισθεί υπολείμματα αρχαίου ελαιοτριβείου και αποθήκης με δύο σειρές πιθαριών για την αποθήκευση ελαιολάδου.

3. Ένα συσκευαστήριο λαδιού και βρώσιμης ελιάς.
4. Μια βιοτεχνική μονάδα παραγωγής και συσκευασίας άλλων προϊόντων της περιοχής, όπως πράσινο σαπούνι, αποξηραμένα σύκα, γνήσιο μέλι, γλυκά, εσπεριδοειδή όλων των ποικιλιών, κηπευτικά κλπ. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο πληθυσμός στην περιοχή είναι παραδοσιακά ειδικευμένος σε υψηλή ποιότητα σε τέτοιου είδους παραγωγή.
5. Ένα εκθετήριο των τοπικών προϊόντων.
6. Μια αποθήκη αρχαιολογικών ευρημάτων. Σημειώνεται ότι πολλοί κάτοικοι της περιοχής, κυρίως αγρότες, έχουν στην κατοχή τους αξιόλογα αρχαιολογικά ευρήματα, τα οποία θα ήταν διατεθειμένοι να παραχωρήσουν σε μια δημοτική – μουσείου- εάν αυτά έμεναν στην περιοχή.
7. Μια αίθουσα 150 ατόμων, πολλών χρήσεων, που θα έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει σαν χώρος συνάντησης - εκπαίδευσης αλλά και συνεδρίων.
8. Μια κολυμβητική δεξαμενή για να γίνει δυνατή η χειμερινή της χρήση από τους τουρίστες.
9. Ένα νερόμυλο μεγάλης αρχιτεκτονικής αξίας σε πλήρη αποκατάσταση.
10. Αναστήλωση 3 εκκλησιών μεγάλης αρχιτεκτονικής αξίας 14^{ου}, 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα.
11. Προώθηση ανασκαφικού έργου στους γνωστούς αρχαιολογικούς χώρους του δήμου και ανάδειξη των ευρημάτων που είναι πολύ ενδιαφέροντα (η περιοχή διαθέτει προστατευμένο φυσικό λιμάνι, επίγειο της Αρχαίας Σπάρτης).

Εκτός του μουσείου της ελιάς και της αποθήκης των αρχαιολογικών ευρημάτων, όλα τα άλλα θα μισθώνονται από την Αναπτυξιακή Εταιρία προς εκμετάλλευση σε παραγωγούς ή ομάδες παραγωγών ή συνεταιρισμό γυναικών. Η Αναπτυξιακή Εταιρία θα διατηρεί η ίδια το δικαίωμα ελέγχου της ποιότητας των προσφερόμενων προϊόντων με ονομασία προέλευσης ανώτερης ποιότητας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η επένδυση αυτή προτάθηκε να γίνει σε μια περιοχή, η οποία στηρίζεται αποκλειστικά σχεδόν στην αγροτική παραγωγή. Και σε μια χρονική στιγμή όπου τα εισοδήματα βρίσκονται σε πτωτική πορεία και αδυνατούν να καλύψουν τις ανάγκες του πληθυσμού ενώ την ίδια στιγμή θα λειτουργήσει πιλοτικά

και για άλλες λαδοπαραγωγές περιοχές. Πρόθεση λοιπόν είναι να δομηθεί ένα πλέγμα διαδρομών λαδότοπων στην ευρύτερη περιοχή, και να επεκταθεί αυτό στους γειτονικούς Νομούς και σ' όλη την Ελλάδα.

Η πραγματοποίηση της επένδυσης την θα έχει πολλαπλή ευεργετική επίδραση στους κατοίκους του Δήμου Ασωπού, αλλά και των γειτονικών Δήμων. Θα αναζωογονήσει την τοπική οικονομική δραστηριότητα, αφού κατά τη φάση της εκτέλεσης των έργων θα προσφέρει εργασία σε επιστήμονες, μαστόρους, τεχνίτες και εργάτες από την περιοχή. Θα αποτελέσει το πρότυπο μετάβασης από τον συνήθη τύπο καλλιέργειας και παραγωγής του ελαιολάδου στη βιολογική καλλιέργεια και την τυποποίηση του, δηλαδή στην πιο προωθημένη αυτή τη στιγμή πρόταση για την ποιοτική αναβάθμιση του ελαιολάδου. Σημειώνεται ότι μόνο στο Δήμο Ασωπού παράγονται 2500 τόνοι ελαιολάδου, ενώ με τους γειτονικούς δήμους η παραγωγή προσεγγίζει τους 7-8000 τόνους, το 2,5% της ελληνικής παραγωγής. Επιπλέον, θα γίνει το εναλλακτικό πρότυπο τουριστικού προϊόντος και για τον μεμονωμένο ιδιώτη αγρότη, ο οποίος αυτή τη στιγμή συμμετέχει, αν και σε μικρό βαθμό, στην άναρχη, ευκαιριακή και χαμηλής ποιότητας προσφορά τουριστικού προϊόντος, συμβάλλοντας άθελά του στην καταστροφή του περιβάλλοντος και του μέλλοντός του. Τέλος, με τη διασπορά του εισοδήματος σε όσο το δυνατόν περισσότερους κατοίκους θα ανατρέψει την κοινωνική αδράνεια, κυρίως των νέων, ενώ με τα κίνητρα που θα δημιουργηθούν θα ενεργοποιήσει τη συμμετοχή τους στην ανάπτυξη της περιοχής.

Την ίδια στιγμή που στον Ασωπό και γενικότερα στην Ελλάδα θα δημιουργείται αυτό το πλέγμα των διαδρομών λαδιού, στην Ισπανία, στην Πορτογαλία, στη Νότια Γαλλία, στην Ιταλία, στην Τουρκία και στην Κύπρο θα δημιουργείται ένα άλλο αντίστοιχο. Και κάπου εδώ να σημειώσουμε ότι οι λαδότοποι Ισπανίας, Πορτογαλίας, Ιταλίας, Ελλάδας και Τουρκίας διαθέτουν τα 500 εκατομμύρια ελαιόδεντρα από τα 650 εκατομμύρια που υπολογίζονται ότι υπάρχουν στον πλανήτη.

3.4 Πράσινες και Λευκές Τάξεις

Τον Ιανουάριο του 2004 πραγματοποιήθηκε στο Υπουργείο Ανάπτυξης, συνέντευξη τύπου των Υπουργών Ανάπτυξης και Παιδείας, όπου και παρουσιάστηκε το πρόγραμμα Χειμερινές Μαθητικές Εβδομάδες 2004 που οργανώθηκε με τη συνεργασία των δύο υπουργείων στα πλαίσια των αποφάσεων του Διυπουργικού Οργάνου Τουρισμού.

Πρόκειται για ένα νέο εκπαιδευτικό και τουριστικό θεσμό που εισάγει μια νέα αντίληψη για τις σχολικές εκδρομές. Ολόκληρες τάξεις σχολείων από όλη την Ελλάδα μεταφέρονται για μια εβδομάδα σε οικισμούς κοντά σε χιονοδρομικά κέντρα ή σημεία της υπαίθρου με ιδιαίτερο περιβαλλοντικό ενδιαφέρον, όπου το πρωί ασχολούνται και εξοικειώνονται με χειμερινά αθλήματα ή με περιηγήσεις και άλλες σχετικές με το περιβάλλον δραστηριότητες αντίστοιχα, ενώ το απόγευμα συνεχίζουν κανονικά το μαθητικό πρόγραμμά τους. Παράλληλα παρακολουθούν διαλέξεις που αφορούν την πολιτιστική ιστορία της περιοχής και επισκέπτονται τους χώρους που παρουσιάζουν πολιτιστικό και ιστορικό ενδιαφέρον.

Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε πιλοτικά με μεγάλη επιτυχία κατά τις χειμερινές περιόδους 2001-2 και 2002-3 στο χιονοδρομικό κέντρο του Παρνασσού με αποκλειστική χρηματοδότηση της ΕΤΑ. Την περίοδο 2002-3 μάλιστα στο πρόγραμμα συμμετείχαν και μαθητές από όλες της χώρες της ΕΟΚ.

Βασικοί στόχοι του προγράμματος

> Η συμβολή στην τουριστική και γενικότερα την οικονομική ανάπτυξη της υπαίθρου. Αυτό επιτυγχάνεται με την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου (αλλά και ενίσχυση τοπικού τουρισμού σε καθημερινή βάση -και όχι μόνο τα Σαββατοκύριακα), την οικονομική και κοινωνική ενίσχυση του τοπικού πληθυσμού και ειδικότερα των εμπλεκόμενων τοπικών επιχειρήσεων, καθώς και με την ανάδειξη και προβολή των περιοχών, αφού οι μαθητές και οι συνοδοί τους μεταδίδουν με τη σειρά τους τις εντυπώσεις τους σε φίλους και συγγενείς.

> Η εισαγωγή μιας νέας παιδαγωγικής αντίληψης για τις σχολικές εκδρομές.

Πρόκειται για ένα συνδυασμό παιδαγωγικής και ψυχαγωγικής πλευράς σχολικών εκδρομών αλλά και για γνωριμία των μαθητών με το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της ελληνικής υπαίθρου.

Με τον νέο αυτό εκπαιδευτικό και τουριστικό θεσμό δεκάδες χιλιάδες παιδιών θα έρχονται κάθε χρόνο σε επαφή με τη γη των γονιών και των παππούδων τους. Θα γνωρίζουν τον φυσικό πλούτο της χώρας, τους παραδοσιακούς αγροτικούς οικισμούς, τις γεωργικές και κτηνοτροφικές ασχολίες, τις παραδοσιακές γεύσεις, τα τοπικά ήθη και τη λαϊκή δημοτική παράδοση. Θα αποκτούν εικόνες και εμπειρίες ενός εναλλακτικού τρόπου ζωής, πιο κοινοτικού, πιο αυθεντικού, πιο φιλικού προς το περιβάλλον, προς τον πολιτισμό, προς τον άνθρωπο.

Το πρόγραμμα για το 2004 ξεκίνησε στις 19/01/04 και ολοκληρώθηκε στις 30/04/04. Αφορά συνολικά 36 περιοχές προορισμούς από όλη την ηπειρωτική Ελλάδα και την Κρήτη. 29 περιοχές για τις Πράσινες τάξεις (Λίμνη Πλαστήρα, Μέτσοβο, Ζαγόρια, Πήλιο, Γορτυνία, Λασιθί) και 7 περιοχές χιονοδρομικών κέντρων για τις Λευκές Τάξεις. Μετακινήθηκαν 50.000 μαθητές (200.000 διανυκτερεύσεις). Ο προϋπολογισμός ανήλθε σε 10 εκ. ευρώ και επιδοτήθηκε κατά 100% από την κυβέρνηση από τα έσοδα της ΕΤΑ που προκύπτουν από την αξιοποίηση της περιουσίας του ΕΟΤ, ενώ την υλοποίηση του προγράμματος συντόνισε η «Αγροτουριστική Α.Ε.» με την υποστήριξη των τοπικών αναπτυξιακών εταιριών της χώρας.

Τελικός στόχος ήταν η κατανομή της ζήτησης και της προσφοράς σε όλη την περιφέρεια, πέραν των καθιερωμένων περιοχών παράλληλα με την επέκταση της ζήτησης και της προσφοράς σε όλη τη διάρκεια του έτους. Ως αποτέλεσμα της νέας κατανομής προκύπτει διεύρυνση του φάσματος των τουριστικών προορισμών της χώρας, τοπικά και χρονικά, καθώς και η δημιουργία επαρκούς αρχικής ζήτησεως που θα διαμορφώσει τις συνθήκες για την ανάπτυξη υποδομών προσφοράς και εν συνεχεία για την προσέλκυση ξένων τουριστών.

3.5 Υπαίθρια Μουσεία: Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης

Υπαίθρια μουσεία: Πρόκειται, στην αρχική τους μορφή, για ανοικτά μουσεία στα οποία παρουσιάζεται κυρίως η παραδοσιακή αρχιτεκτονική μιας περιοχής ή μιας χώρας. Τέτοια μουσεία έχουν ιδρυθεί πολλά μέχρι σήμερα στην Ευρώπη, ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αι.

Οικομουσεία: Ο θεσμός τους αναδείχθηκε στη Δ. Ευρώπη κυρίως τη δεκαετία του '70 και σχετίστηκε με τις έντονες κινητοποιήσεις που εκδηλώθηκαν τότε και αφορούσαν στην προστασία του περιβάλλοντος, στην αναχρησιμοποίηση των ήπιων μορφών ενέργειας, στην αλλαγή της διατροφής κ.ά. Το οικομουσείο ξεκίνησε ως όργανο συνεργασίας, παραγωγής και δημιουργίας της τοπικής κοινότητας και των κατοίκων της. Πρόκειται για μια ζωντανή και δραστήρια επιχείρηση στην οποία συμμετέχουν ενεργά μέλη της κοινότητας.

Σύμφωνα με έναν ορισμό, οικομουσείο και υπαίθριο μουσείο είναι μια πιο ολιστική προσέγγιση στην κατανόηση του χώρου και των τρόπων που οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον (Οικονόμου Α., 2000) Συνεπώς, και οι δύο αυτοί

τύποι μουσείων συνδέονται άμεσα με το περιβάλλον (φυσικό ή δομημένο) και τις δραστηριότητες των ανθρώπων σε αυτό.

Το Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης είναι το πρώτο του είδους αυτού που οργανώνεται στην Ελλάδα. Φορέας δημιουργίας του μουσείου αυτού είναι το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα της ΕΤΒΑ. Το μουσείο αυτό βρίσκεται 2 χλμ.

Περίπου έξω από τη Δημητσάνα, στο Κεφαλάρι του Αϊ Γιάννη, μια περιοχή με άφθονα τρεχούμενα νερά, που καταλήγουν στο Λούσιο ποταμό, και πυκνή βλάστηση. Για το σκοπό αυτό παραχωρήθηκαν το 1986 από τη γειτονική Μονή Αιμυαλών στο Ίδρυμα της ΕΤΒΑ τα ερειπωμένα κτίσματα του νερόμυλου και του μπαρουτόμυλου.

Στη συνέχεια, προκειμένου να αποκτήσει μια οντότητα το μουσείο και να λειτουργήσει ως σύνολο, αγοράστηκαν και απαλλοτριώθηκαν τα ερειπωμένα κτίσματα τριών βυρσοδεψείων. Όλα αυτά τα εργαστήρια, που καλύπτουν με τους υπαίθριους χώρους τους μία έκταση 1000τμ. περίπου, δούλευαν ταυτόχρονα ή σε διαδοχικές χρονικές περιόδους και χρησιμοποιούσαν το άφθονο νερό της πηγής του Αϊ Γιάννη, που στη συνέχεια χρησιμοποιείτο από άλλα 15 ομοειδή εργαστήρια, κυρίως νερόμυλους και μπαρουτόμυλους, πριν καταλήξει στο Λούσιο ποταμό.

Το μουσείο αποτελείται από τα εξής κτίσματα: ένα νερόμυλο με συστεγασμένη νεροτριβή που έχει σε επαφή και την κατοικία του μυλωνά, ένα βυρσοδεψείο με την κατοικία του βυρσοδέψη στο ανώγειο και ένα μπαρουτόμυλο. Το σύνολο των αναστηλωμένων αυτών κτισμάτων συμπληρώνουν τα ερείπια δύο βυρσοδεψείων, τα οποία αποκαταστάθηκαν ως είχαν με όλο το μόνιμο εργαλειικό τους εξοπλισμό. Τα τρία πρώτα εργαστήρια σταμάτησαν να λειτουργούν γύρω στις αρχές του '70. Ας σημειωθεί ότι ο μπαρουτόμυλος είχε μετατραπεί και δούλευε, έως την πρώτη του αποκατάσταση το 1971, ως νερόμυλος. Τα ερειπωμένα βυρσοδεψεία είχαν σταματήσει τη λειτουργία τους περίπου το 1940. Για τις λειτουργικές ανάγκες του Μουσείου έχουν κατασκευασθεί δύο ημιυπαίθρια κίσκια, μια υπόσκαφη αποθήκη και έχει διαμορφωθεί ο περιβάλλον χώρος.

Το Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης οργανώθηκε επιστημονικά πάνω σε δύο βασικούς άξονες: από την μία στην πιστή, λειτουργική αποκατάσταση των μόνιμων εξοπλισμών των εργαστηρίων του νερόμυλου, της νεροτριβής, του βυρσοδεψείου και του μπαρουτόμυλου, όπως αυτός λειτούργησε στην επανάσταση του '21 και μέχρι το

Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και από την άλλη στη μουσειολογική παρουσίαση του πληροφοριακού υλικού που αποτελείται από φωτογραφίες, σχέδια, χάρτες, κείμενα βιντεοταινίες και εντάσσει τα υπάρχοντα εργαστήρια και τις παραγωγικές διαδικασίες στο ιστορικό και κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο λειτουργίας τους.

Η θεματολογία που παρουσιάζει το μουσείο καλύπτει κεφαλαιώδεις τομείς της παραδοσιακής, προβιομηχανικής, αλλά και της σύγχρονης κοινωνίας. Κύριο θέμα του μουσείου είναι η ενέργεια του νερού, η υδροκίνηση. Βασική και μοναδική, εν αφθονία, πηγή ενέργειας το νερό στην περιοχή αυτή χρησιμοποιήθηκε στα 100 και πλέον εργαστήρια που εντοπίστηκαν κατά μήκος της κοιλάδας του Λούσιου ποταμού με διάφορες χρήσεις: μπαρουτόμυλοι, νερόμυλοι, νεροτριβές, ταμπακόμυλοι, βυρσοδευεία. Στους εκθεσιακούς χώρους του μουσείου παρουσιάζονται εκτενώς οι διάφορες μορφές χρήσης της υδρενέργειας τόσο αυτές που συναντάμε στην περιοχή, όσο και αυτές που υπήρξαν διαδεδομένες στον ηπειρωτικό ελλαδικό χώρο. Στο βυρσοδευείο, π.χ., παρουσιάζονται αναλυτικά οι φάσεις και τα στάδια από την παραδοσιακή επεξεργασία του δέρματος.

Χαρακτηρίζοντας το Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης, θα λέγαμε ότι πρόκειται για ένα υπαίθριο, οικολογικό, ιστορικό, τεχνολογικό (προβιομηχανικό),εθνογραφικό τοπικό μουσείο. Ως υπαίθριο και οικολογικό μουσείο παραπέμπει στην αρμονική και δημιουργική συνύπαρξη των ανθρώπων με το φυσικό περιβάλλον και τη χρήση του νερού ως βασικής πηγής ενέργειας. Ως ιστορικό παρουσιάζει τη ζωντανή και βιωμένη ιστορική παράδοση και μνήμη της περιοχής συνδεδεμένη με την επανάσταση του '21 και τη δημιουργία του σύγχρονου ελληνικού κράτους, καθώς και την έντονη παρουσία του θρησκευτικού στοιχείου με τη σημαντική εκπαιδευτική και πνευματική δραστηριότητα των μοναστηριών της περιοχής. Ως εθνογραφικό, τεχνικό μουσείο συμβάλλει στην καταγραφή, έρευνα, μελέτη, διάσωση και προβολή της τεχνικής, πολιτισμικής παράδοσης της περιοχής, ερευνώντας (μέσω συνεντεύξεων και συμμετοχικής παρατήρησης) την εξέλιξη των προβιομηχανικών τεχνικών και των παραδοσιακών μεταποιητικών επαγγελμάτων που αναπτύχθηκαν μέχρι τα τελευταία χρόνια τόσο στη Δημητσάνα, όσο και στην ευρύτερη περιοχή της ορεινής Γορτυνίας.

Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι ο παραδοσιακός τεχνικός πολιτισμός, ο προβιομηχανικός κόσμος της ελληνικής υπαίθρου, ελάχιστα μελετήθηκε, λιγότερο διασώθηκε και σχεδόν αγνοήθηκε η παρουσίασή του στα λεγόμενα «μουσεία λαϊκής τέχνης».

Στην ορεινή Γορτυνία, που εδώ και μερικές δεκαετίες απειλείται από δημογραφική ερήμωση, οικονομική καθυστέρηση και πολιτισμική - τουριστική περιθωριοποίηση, αλλά έχει μια μακρόχρονη, πλούσια τεχνική πολιτισμική παράδοση, το μουσείο μπορεί να παρέμβει προς μια θετική κατεύθυνση. Γιατί στόχος του μουσείου είναι να συμβάλλει στη διατήρηση μιας ισόρροπης ανάπτυξης διαφόρων μορφών τουρισμού (οικολογικού, αγροτικού, πολιτιστικού, εκπαιδευτικού, επιστημονικού κ.ά.) και της τοπικής οικονομίας στηριγμένης αφενός σε τουριστικά επαγγέλματα και υπηρεσίες, αφετέρου όμως στην ουσιαστική αναβίωση των παραδοσιακών τεχνικών δραστηριοτήτων των κατοίκων της περιοχής.

Το μουσείο, ως ζωντανός οργανισμός, ευαισθητοποιημένος στα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας της οποίας την ταυτότητα και τη μνήμη προβάλλει, μπορεί να αποτελέσει ασφαλιστική δικλείδα ανάμεσα στη «σκηνοθετημένη αυθεντικότητα» και στη γνήσια, κρυμμένη πλευρά του τοπικού πολιτισμού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΛΟΓΟΣ

- Τουρισμός και περιβάλλον

Είναι πλέον κοινή παραδοχή ότι όλο και περισσότερο η οικονομική διάσταση του τουρισμού είναι στενά αλληλεξαρτώμενη από την περιβαλλοντική. Πρόκειται για φαύλο κύκλο εάν αναλογιστεί κανείς ότι υποβάθμιση του προϊόντος συνεπάγεται και μείωση της ικανοποίησης από την κατανάλωσή του. Οι επιπτώσεις του τουρισμού (σε κάθε μορφή του, γενικότερα) στον τόπο προορισμού μπορούν να διακριθούν σε 4 κατηγορίες: ως προς το φυσικό περιβάλλον (φυσικοί πόροι), το δομημένο (αρχιτεκτονική, λειτουργία και δυναμική οικισμών), ως προς το κοινωνικό περιβάλλον (θεσμούς, ήθη, έθιμα) και τέλος ως προς το οικονομικό περιβάλλον (τοπική, περιφερειακή και εθνική κλίμακα). Το πολλαπλό των επιπτώσεων είναι άμεση συνάρτηση της ίδιας της πολυπλοκότητας που έχει η δομή του τουρισμού ως δραστηριότητα.

Επομένως, αυξανόμενη συνειδητοποίηση της ανάγκης για ποιότητα περιβάλλοντος σε ένα τουριστικό προορισμό επιβάλλει ανάγκη για σχεδιασμό σε μικρο (τοπικό επίπεδο) και μακρο (περιφερειακό - εθνικό) κλίμακα με γνώμονα την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων και την ποικιλία των τοπικών πόρων και προσφέροντας υψηλότερα πρότυπα για υποδομές και ανωδομή.

- Ανάγκη ανανέωσης του προϊόντος

Ο τουρισμός της υπαίθρου (RULAR TURISM) - του οποίου ο αγροτουρισμός αποτελεί υποσύνολο - είναι η μορφή τουρισμού που οφείλεται στο ενδιαφέρον του κατοίκου της πόλης να γνωρίσει ή να ανασυνδεθεί με αξίες που χαρακτηρίζουν το συγκεκριμένο χώρο όπως είναι:

- το μικρό μέγεθος των οικισμών και η μικρή συγκέντρωση ανθρώπων που γρήγορα γίνονται οικείοι,
- η ποικιλομορφία του τοπίου,
- οι παραδοσιακές μορφές οργάνωσης της οικονομίας και της κοινωνίας,
- η άμεση σύνδεση των καθημερινών δραστηριοτήτων με τις εποχές του χρόνου,
- η πολιτιστική κληρονομιά, δηλαδή η αποτύπωση της ιστορικής διαδρομής μιας συγκεκριμένης περιοχής στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον, στην τροφή, στα τραγούδια, στον τρόπο διασκέδασης των κατοίκων της, και

- η αυθεντικότητα των γεύσεων, των οσμών και της επικοινωνίας με άλλους ανθρώπους.

Από τα παραπάνω γίνεται προφανές ότι είναι πρακτικά αδύνατος ο σαφής διαχωρισμός μεταξύ των διαφορετικών μορφών τουρισμού, εξαιτίας της αλληλοσυμπληρωματικότητας που τις χαρακτηρίζει. Έτσι, προκειμένου να υπάρχει λογική ανάπτυξη και σωστή αξιοποίηση των τοπικών πόρων (φυσικών, ανθρώπινων και οικονομικών) είναι απαραίτητη η δημιουργία νέων ολοκληρωμένων τουριστικών προϊόντων, βασισμένων στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης ζώνης που ανταποκρίνονται στη ζήτηση συγκεκριμένων τμημάτων της κάθε ζώνης.

Το τουριστικό προϊόν θα πρέπει να είναι ένα οργανωμένο σύνολο υπηρεσιών που θα προσφέρεται είτε με ενιαία τιμή, είτε ως μία ποικιλία διαφορετικών υπηρεσιών από τις οποίες ο επισκέπτης θα πραγματοποιεί τις επιλογές του, σύμφωνα με τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά του.

Το προσφερόμενο προϊόν θα πρέπει:

- * Να είναι πρωτότυπο, που να ξεχωρίζει από άλλα παρεμφερή τουριστικά προϊόντα, τα οποία αναπτύσσονται σε ανταγωνιστικές περιοχές και που να συνοδεύεται από κατάλληλη πολιτική προβολής.
- * Να έχει διαμορφωθεί με βάση την πελατεία στην οποία απευθύνεται.
- * Να βασίζεται σε μία εικόνα, προϋπάρχουσα ή ‘κατασκευασμένη’, στηριγμένη συνήθως στις φυσικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες της περιοχής, που μπορεί εύκολα να γίνεται αντιληπτή από τους τουρίστες και να ανταποκρίνεται στις τρέχουσες συνθήκες ζήτησης.
- * Να στηρίζεται σε συγκεκριμένη εμπορική στρατηγική που δημιουργεί στον τουρίστα - καταναλωτή την επιθυμία να εκπληρώσει ένα όνειρό του. Η δημιουργία ενός δικτύου τακτικής πελατείας αποτελεί μια από τις στρατηγικές και βασίζεται στην ανανέωση των δραστηριοτήτων.
- * Να εστιάζεται στην ανάδειξη του ή των σημαντικών πόρων της περιοχής που θα αποτελέσουν τον πόλο έλξης επισκεπτών.
- * Να διαθέτει βασικές υπηρεσίες ποιότητας, όπως π.χ. κατάλυμα σε αγροτική κατοικία που να έχει κάποιο επίπεδο και διατροφή με αγροτικά προϊόντα που να προέρχονται από την ίδια την αγροτική εκμετάλλευση ή από γειτονικές.
- * Να οργανώνει σειρά δραστηριοτήτων, όπως εκπαιδευτικών, αθλητικών, ψυχαγωγικών και πολιτιστικών, με στόχο τη γνωριμία με τη φύση, την ανακάλυψη της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, πολιτιστικές εκδηλώσεις

που να συνδέονται με τα σημαντικότερα μνημεία, τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής, ανακάλυψη νέων γεύσεων, καλλιτεχνικές δραστηριότητες με άμεση εμπλοκή των τουριστών κλπ., ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του συγκεκριμένου χώρου. Η ποικιλία των δραστηριοτήτων είναι απαραίτητη τόσο για την προσέλκυση τουριστών με διαφορετικά ενδιαφέροντα, όσο και για την επιμήκυνση της παραμονής τους στην περιοχή.

- * Να διαθέτει σειρά υποδομών και υπηρεσιών υποστήριξης.
- * Να εξασφαλίζει την ενεργή συμμετοχή των κατοίκων της περιοχής, δεδομένης της φύσης του τουριστικού προϊόντος. Αντίθετα, η παθητική και πολύ περισσότερο η αρνητική στάση των κατοίκων έναντι των τουριστών, που εκφράζεται με αντίθεση στην υιοθέτηση ελάχιστων κανόνων δόμησης, εμποδίζοντας τη δημιουργία ή τη διατήρηση ενός αξιόλογου - ελκυστικού οικιστικού συνόλου, με απροθυμία παροχής πληροφοριών, με διάθεση εξαπάτησής τους, με άρνηση συμμετοχής στα δρώμενα κλπ., δημιουργεί αρνητικό κλίμα που εμποδίζει την τουριστική ανάπτυξη.
- * Να οργανώνει το φορέα μελέτης και υλοποίησης των παρεμβάσεων.

Τέτοιου είδους προσπάθειες για να ευοδωθούν πρέπει να συντρέξουν κυρίως τα εξής:

- Η αποδοχή του εκάστοτε σχεδίου, και ιδιαίτερα των ποιοτικών μεταβολών που απαιτεί, από τους τοπικούς φορείς και τους πολίτες.
- Η εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού έτσι ώστε να συμμετέχει ενεργά στην αναπτυξιακή διαδικασία και στις αποφάσεις που λαμβάνονται.
- Η κινητοποίηση του τοπικού δυναμικού, καθώς μόνο η ενεργός συμμετοχή κατοίκων και φορέων μπορεί να φέρει αποτέλεσμα.
- Ο συντονισμός και η ενεργός συμπάρασταση όλων των φορέων, δημόσιων, ιδιωτικών και κοινωνικών, που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στην υλοποίηση του προγράμματος.

Επίλογος

Όπως φάνηκε και από τη συγκριτική παρουσίαση, ακολουθώντας τις νέες συντεταγμένες της τουριστικής ζήτησης, αρχίζει να καθιερώνεται γύρω από τα αγροτικά τουριστικά προϊόντα μια πολιτική. Έτσι αρχίζει να υιοθετείται η έννοια του

αγροτουριστικού προϊόντος, το οποίο, εκτός από τις συγκεκριμένες προσφερόμενες αγροτουριστικές υπηρεσίες και τα τοπικά προϊόντα, ενσωματώνει και ολόκληρη την εικόνα της περιοχής, έτσι όπως καταγράφεται στο αγροτικό τοπίο, στους τρόπους ζωής και στον πολιτισμό της. Κατ' αυτή την έννοια, τα αγροτικά τουριστικά προϊόντα περιλαμβάνουν, εκτός από την κλασική παροχή καταλύματος και εστίασης, δραστηριότητες οι οποίες αξιοποιούν τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους της περιοχής υποδοχής με κύριο χαρακτηριστικό τη διατήρηση της προσωπικής σχέσης μεταξύ φιλοξενούμενου και οικοδεσπότη, καθώς επίσης και το στοιχείο της ενεργής συμμετοχής των επισκεπτών σε συγκεκριμένες δραστηριότητες. Η ενεργή συμμετοχή αποτελεί την προϋπόθεση της επίσκεψης. Αυτή η ενεργή συμμετοχή σε συνδυασμό με την αυθεντικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα του τουρισμού.

Είναι αυτό που πρέπει να χαρακτηρίζει τον αγροτικό τουρισμό είναι η φροντίδα να δοθεί στον επισκέπτη η ευκαιρία για μια προσωποποιημένη επαφή, για την ένταξη στο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον της κοινωνίας υποδοχής, καθώς επίσης, στο μέτρο του δυνατού, για συμμετοχή στις δραστηριότητες, τον τρόπο ζωής και τα έθιμα των κατοίκων της περιοχής.

Ας μην ξεχνάμε όμως ότι, οι κάτοικοι της πόλης, οι οποίοι αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία των φιλοξενούμενων στις αγροτικές περιοχές, αναζητούν στην ουσία να δοκιμάσουν απλές συγκινήσεις, σε έναν απλό κόσμο, κάνοντας απλά πράγματα. Θα μπορούσαμε επίσης να ισχυριστούμε ότι αναζητούν αληθινές συγκινήσεις, σε έναν αληθινό κόσμο, κάνοντας αληθινά πράγματα. Από την άλλη όμως, υποστηρίζεται ότι καταναλώνουν κυρίως συγκινήσεις χωρίς κινδύνους και χωρίς προσωπικές δεσμεύσεις, συμμετέχοντας σε ψευδοαυθεντικές δραστηριότητες.

Ωστόσο, έχει αποδειχθεί ότι η αναζήτηση είτε της αυθεντικότητας, είτε των ψευδαισθήσεων αυθεντικότητας, αποτελεί κυρίαρχο παράγοντα στη ζήτηση που διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια κυρίως για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Η ιδέα του αγροτικού τουρισμού κατ' αυτόν τον τρόπο αρχίζει να διαπνέεται από το πνεύμα των διακοπών που επιζητά τα τελευταία χρόνια ο τουρίστας, δηλαδή από την αναζήτηση της άσκησης του σώματος και της ψυχής, τη γνωριμία με τον άνθρωπο και τον πολιτισμό, καθώς και την ενασχόληση με δραστηριότητες και αθλοπαιδιές που φέρνουν τον επισκέπτη σε επαφή με τα φυσικά στοιχεία που είναι διάσπαρτα στην ύπαιθρο.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ◆ Αγριαντώνης Ν., «Συμμετοχικός αγρο-πολιτιστικός τουρισμός, μια νέα μορφή τουρισμού», εισήγηση ημερίδας: Νέες μορφές τουρισμού, Ε.Ο.Τ., philoxenia, Θεσσαλονίκη, 31.10.2004.
- ◆ Αποστολόπουλος Κ. (επιμέλεια), «Αγροτουρισμός και συμβολή του στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς των χωρών της Ευρώπης», Πρακτικά Ευρωπαϊκού Σεμιναρίου, Πλωμάρι Λέσβου, 1-7 Ιουνίου 1997, εκδ. Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2000.
- ◆ Αποστολόπουλος Κ., Θεοδωρόπουλος Ε., Τσακατούρα Α., «Αγροτουρισμός και ανάπτυξη», ΥΠΕΠΘ / Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τ.Ε.Ε. Β' Τάξης 1^{ου} κύκλου - Τομέας Γεωπονίας, Τροφίμων και Περιβάλλοντος.
- ◆ Βαρβαρέσος Σ., «Έννοιες, μεγέθη, δομές», εκδ. Προπομπός, Αθήνα, 1998.
- ◆ Βαφειάδης Γ., Κοντογεώργος Χρ., Παπακωνσταντινίδης Λ.Α., «Αγροτουρισμός και ισόρροπη ανάπτυξη», εκδ. Αγροτική Τράπεζα Ελλάδος, Αθήνα, 1992.
- ◆ Βελισσαρίου Ε., «Μάνατζμεντ ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού», Διοίκηση τουρισμού και τουριστικών επιχειρήσεων Ε.Α.Π., τόμος Δ.
- ◆ Γαλάνη - Μουτάφη Β., «Έρευνες για τον τουρισμό στην Ελλάδα και την Κύπρο. Μια ανθρωπολογική προσέγγιση», εκδ. Προπομπός, Αθήνα, 2002.
- ◆ ΕΟΤ, Απόφαση Γ.Γ. αρ. 452049/21.12.1983 και 514207/14.2.1983, Αθήνα, 1993.
- ◆ Ιακωβίδου Ο., «Τουριστική ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις», (Αγροτουρισμός: το μικρό, όμορφο και θηλυκό πρόσωπο στον τουρισμό), εκδ. Εξάντας, Αθήνα, 2000.
- ◆ Λαλούμης Δ., Ρούπας Β., «Διοίκηση τουριστικών επιχειρήσεων», εκδ. Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 1998.
- ◆ Λογοθέτης Μ., «Αγροτικός Τουρισμός. Μια εναλλακτική λύση», Αθήνα, 1988.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ◆ Hall C. Michael, Alan A. Lew, “Sustainable Tourism: a geographical perspective”, Longman, 1998.
- ◆ Sharpley Richard, Sharpley Julia, “Rural tourism : an introduction”, Tourism and hospitality management series, 1997.
- ◆ Williams St., “Tourism Geography”, Contemporary Human Geography Series, Routledge, 1998.

ΕΝΤΥΠΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- B3** Πατέλλης Ι., «Ας γνωρίσουμε τώρα το συμμετοχικό τουρισμό», Οικονομικός Ταχυδρόμος, ΤΑ ΝΕΑ, 11.03.2004. **B3** «Αγροτουρισμός: Δείτε την Ελλάδα με άλλα μάτια», Απρίλιος 2004, Τεύχος 3, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη. **B3** «Εναλλακτικός Τουρισμός», ΟΙΚΟ - ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Ιούνιος 2003, Τεύχος 9.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

www.gnto.gr

www.in.gr

[/agr](http://agr)

www.agrotourism.gr

www.minagric.gr

www.vamossa.gr

www.aro/ithosvillage.gr

www.isotita.gr

www.ruraleurope.acidl.be

